

SOREN KIERKEGAARD

ETİK-ESTETİK DENGESİ KİŞİLİĞİN GELİŞİMİNDE

Tercüme:
İbrahim Kapaklıkaya

3. BASKI

Araf

Araf
Yayınları

Yayın No 87
Kitabın Adı Kişiliğin Gelişiminde Etik- Estetik Dengesi
Yazar Søren Kierkegaard
Tercüme İbrahim Kapaklıkaya
İç Mizanpaj & Kapak Adım Ajans
3. Baskı 2013
ISBN 978-605-5205-80-5

Baskı ve Mücellit Çalış Ofset Matbaacılık Turizm ve San. Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. Yılanlı Ayazma Sk. No: 8
Davutpaşa- Zeytinburnu / İstanbul
Tel:(0212) 482 11 04

Genel Dağıtım ADIM DAĞITIM
(0212) 524 7 524 / www.kidap.com.tr

Yayıncı Sertifika No 12628
Yayıncı Adresi Topkapı Mh. Kahalbağı Sk.
No:49/A Topkapı / İstanbul
Tel: (0212) 521 91 13 - 23 Fax: (0212) 521 90 86
Eserin her hakkı ARAF YAYINLARINA aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.
İzinsiz çoğaltılamaz, basılamaz.

SØREN KIERKEGAARD

KİŞİLİĞİN GELİŞİMİNDE ETİK-ESTETİK DENGESİ

Tercüme:
İBRAHİM KAPAKLIKAYA

Araf
Yayınları

Kişiliğin Gelişiminde Etik-Estetik

Dostum,

Daha önce sana sıklıkla söyledi. Şimdi bir kez daha söyleyeceğim, hatta haykıracağım: *ya/yada*. Önlem olarak sunulan tek bir *ya* konuları açıklığa kavuşturmak için yeterli olmayacaktır. Zira buradaki soru, kişinin tek bir parçayla tatmin olamayacağı kadar önemli ve bütün olarak kavranamayacak kadar da içsel tutarlılıktan uzaktır. Yaşamda *ya/yada*'yı uygulamanın saçma yada bir tür delilik olduğu hâller vardır. Ayrıca kişilikleri *ya/yada*'yı hissederek söyleme enerjisinden yoksun, böyle bir ikilemin sonuçlarını kavrayamayacak kadar parçalanmış ruhlara sahip kişiler de vardır. Bu iki sözcük üzerimde daima güçlü bir izlenim bıraktı ve özellikle bu şekilde, ortamından koparılmış halde söylediğimde bile, hâlâ güçlü etkilerini sürdürüyorlar. Bu şekilde kullanılarak en korkunç çatışmalar başlatılabilir. Bu sözcüklerin benim üzerimdeki etkisi bir tür sihir gibi; onları duyduğumda bazen aşırı derecede ciddileşiyorum; hatta titremeye başlıyorum. Geçmişe, yaşamda bir seçim yapmanın ne anlama geldiğini tam olarak kavrayamadan, çocukça bir güven içinde büyüklerimin (bu sözleri) söylemesini dinlediğim, o yaşta seçimin yalnızca başkasının talimatını dinleme olmasına rağmen, seçim anının benim için kutsal ve ihtişamlı bir ana dönüştüğü zamana, dönüyorum. Yaşamımın daha sonraki yıllarında, ruhumun karar anında olgunlaştığı, bir kavşakta durduğum zamanlara da dönüyorum. Yaşamda seçimin önem kazandığı ciddiyeti daha az, ama benim için öyle olmasının fark oluşturmadığı bir çok anı düşünüyorum. Bu sözcüklerin kendi mut-

lak anlamını kazandığı yalnızca bir durum, yani bu sözcüklerin bir yandan gerçek, doğruluk ve kutsallığa; öbür yandan ise arzu ve kuşkuya ve loş tutkular ve günaha işaret ettiği tek bir zaman vardır. Seçeneğin kendisi zararsız olsa dahi doğru seçim yapmak; kişinin asla başlangıç noktasına geri dönmek zorunda kalmamak için kendisini test etmesi ve Tanrıya şükür kişinin kendisini zamanını boşa harcadığı için azarlamasından daha kötü hiçbir şeyinin olmaması önemlidir. Bu sözcükleri günlük konuşmalarımda tıpkı diğerlerinin kullandığı gibi kullanıyorum ve böyle yapmayı bırakmak aşırı kuralcılık olacaktır. Ama bazen kendimi bu sözcükleri tamamen birbirinden farklı şeyler için kullanırken buluyorum. Sonra da sözcükler mütevazı çatılarını üzerlerinden atıyorlar. Birbirinden ayırdıkları önemsiz düşünceleri unutuyorum; sözcükler cüppeleri içinde tüm haşmetleriyle görünüyorlar bana. Bir memurun günlük işlerde sivil kıyafetlerle görünmesi ve kalabalığın içine karışması gibi, bu sözcüklerde günlük konuşmalarda kendilerini fark etmeksizin kayboluyorlar. Memur resmî makamında olduğunda, onu herkesten ayıran bir görüntüye bürünür. Aynı şekilde bu sözcükler de yalnızca ciddî zamanlarda karşıma çıkıyor ve onları gören ruhum daima ciddîleşiyor. Her ne kadar benim yaşamımın ardında da bir ölçüde *yalyada* bulunuyorsa da, deyimin tam anlamıyla karşılaşılmayan bir çok durum olduğunu çok iyi biliyorum. Ancak bu sözcüklerin, en azından değerli bir zihin hali içindeyken yoluma çıkmalarını ve böylelikle doğru yönü seçmede başarılı olmamı diliyorum. Her halükarda sahtelikten uzak bir ciddiyeti seçeceğim ve o zaman en azından er yada geç doğru yola döneceğim konusunda kendimi rahatlatabileceğim.

Sana gelince, bu sözcükleri o kadar çok kullanıyorsun ki, sayende atasözüne dönüştü. Peki senin için ne anlam ifade ediyor? Hiçbir şey. Senin kendi ifadenle, bu sözcükler bir göz kırpması,

bir parmak şaklatması, bir ani saldırı, bir abrakadabradan ibaret. Etkisini düşünmeden her fırsatta kullanıyorsun. Senin üzerindeki etkisi, kendini çok bitkin hissettiğinde içtiğin güçlü bir içki kadar. Böylelikle senin ifadenle daha yüce bir deliliğin cezbeye kapılıyorsun. 'Bu sözcükler içinde yaşamın tüm hikmetini barındırıyor; ama hiç kimse onun gerçek anlamı üzerinde düşünmüyor –sanki tanrı insanlığa acı çektirmek için konuşan bir gulyabani kılığına girmiş gibi- Tıpkı şapkasını yere atan bir adama bir büyük düşünür ve gerçek yaşam filozofunun dediği gibi; "eğer şapkanı yerden alırsan, dayak yiyeceksin; yerden almazsan da dayak yiyeceksin; şimdi seçim senin"'. İnsanlar kriz anında sana başvurduklarında onları 'rahatlatmaktan' büyük zevk alıyorsun. Onları dinliyorsun ve sonra şöyle diyorsun: 'Evet, şimdi oldukça açık bir şekilde görebiliyorum. İki olasılık var: *ya* yapacaksın *yada* yapmayacaksın. Benim samimi görüşüm ve dostça tavsiyem şudur: ister yap ister yapma, her ikisinden de pişman olacaksın'. Ama başkalarıyla alay eden aslında kendisiyle alay eder. Bu yaptığın önemsiz bir iş değil; kendinle derin bir dalga geçiş; ruhunun eklemlerinin nasıl çözüldüğünün üzücü bir kanıtı. Zira hayat görüşün tek bir cümleye odaklanıyor: 'yalnızca *ya/yada* diyorum'. Eğer gerçekten ciddî olsaydın senin için yapılacak hiçbir şey olmazdı. Sana bu halinle katlanmak ve melankoli yada aptallığın aklını zayıflatmasına üzülmek gerekirdi. Hâlbuki ciddî olmadığını çok iyi bildiğimden, içimden sana acımak yerine yaşam şartlarının, bir gün boynuna ipi takıp, seni içinde gerçekten olanı açığa çıkarmaya zorlamasını, konuşma ve alaycılıkla yetinmeyecek daha şiddetli bir sınamanın başlamasını arzulamak geliyor. Sen bize yaşamın bir maskeli balo olduğunu söylüyorsun ve bu durum senin için bitmek bilmeyen bir eğlence kaynağı. Buna karşın hiç kimse seni anlamayı başaramadı. Zira senin tüm açığa vurdukların yalnızca illüzyonlar. Ancak bu şekilde nefes alabiliyor ve insanların sana baskı yapıp,

nefes almanı önlememesini sağlıyorsun. Faaliyetlerin kendini gizli tutmak üzere tasarlanmışsın ve bunda başarılısın. Yüzüne anlaşılması en güç olan maskeyi takmışsın. Zira sen hiçbir şeysin ve yalnızca başkalarıyla ilişkili olarak varsın ve sen bu ilişkide olduğun şeysin. Sevimli bir çoban kıza tembelce elini uzatırsın ve anında her türlü köylü duygusallığı maskesinin ardına gizlenirsin; saygın bir rahibi kardeşçe bir öpücükle kandırırsın vs... Sen alnına '*ya/yada*' yazılmış gizemli bir şahsiyetten başka bir şey değilsin. 'Bu sözcükler benim sloganımdır, yoksa dilbilimcilerin sandığı gibi zıtlık oluşturan bağlaçlar değildir. Hayır, bu sözcükler birbiriyle ayrılmaz şekilde bağlıdır ve bu yüzden tek bir sözcük olarak yazılmalıdır. Onların, tıpkı bir Yahudi'ye "Hip!" diye seslenilmesi gibi,[1] insanlığa haykırmak için kullandığım duygu ifadeleri oluşturduğunu görüyorum. Şimdi bu yönde söyleyeceğin hiçbir şey benim üzerimde herhangi bir etki yapmayacağını veya eğer yapsa bile en fazla haklı bir öfkeyi tahrik edebileceğini bilmeme rağmen, senin hatırın için cevap vereceğim. Herkesin maskesini çıkarması gereken gece yarısı vaktinin geleceğini bilmiyor musun? Yaşamın her zaman kendisiyle alay edilmesine izin vereceğini mi sanıyorsun? Bundan kurtulmak için gece yarısından hemen önce sinsice kaçabileceğini mi sanıyorsun? Peki bu senin hevesini kırmıyor mu? Gerçek yaşamda sonunda kendi gerçek mizaçları ortaya çıkamayacak kadar uzun süre başkalarını aldatan insanlar gördüm. Çok uzun süre saklambaç oynamaları yüzünden, sonunda deliliğin, o zamana kadar gururla kendi içlerinde sakladıkları gizli düşüncelerini başkalarına son derece kötü bir şekilde açıklamaya zorladığı insanlar gördüm. Bu tavrın yüzünden mizacının, çok yönlü, gerçekten bir çok yönlü tıpkı bir cin çarpmışa, bir Legion'a[2] dönüşmesinden ve böylelikle insandaki en derin, en kutsal yönü, kişiliğin birleştirici gücünü kaybetmekten daha korkunç bir şey düşünebiliyor musun? Gerçekten de yalnızca ciddi değil, aynı

zamanda korkutucu olanla dalga geçmemelisin. Her insanda, onu kendisine karşı tamamen şeffaf olmaktan bir derece alıkoyan bir şeyler var. Bu şeffaflıktan uzak olma, kişinin kendi dışında yer alan yaşam şartları yumağına açıklanamaz bir şekilde dâhil olması ve bu yüzden neredeyse kendisini açıklayamaz hale gelmesi ölçüsünde gerçekleşmektedir. Kendisini açıklayamayan kişi sevemez ve sevemeyen kişi tüm insanların en mutsuzudur. Ve sen aynı serkeşlikle kendini herkese karşı bir bilmece olma sanatında eğitiyorsun. Genç dostum! Peki ya hiç kimse senin bilmeceni çözme zahmetine katlanmazsa? O zaman yaptığının ne zevki kalacak? Ama her şeyden önce kendin için, kendi kurtuluşun için bu vahşi kaçışı, içinde kabaran bu imha etme hırsını durdur. Senin yapmak istediğin bu; sen her şeyi yok etmek yaşama dair kuşku açlığını doyurmak istiyorsun. Kendini bu amaca göre yetiştiriyorsun. Zihnini buna göre eğitiyorsun. Memnuniyetle kabul edeceğin gibi, başka hiçbir şeyde iyi olmasan da bunda iyisin. Sana zevk veren her şey yaşamın etrafını yedi kez dolanıyor ve borusunu üflüyor[3] ve böylece her şeyin tepe taklak oluyor ki senin ruhun huzur bulabilsin. Evet, ne üzücü ki yankı yapıyorsun ve yankı ancak boşlukta işitilebilir.

Ancak seninle bu yönde bir ilerleme kaydedebileceğimden kuşkum var. Ayrıca benim gözlerimin önünde sürekli dönüp duran şeyleri başım kaldırmaz yada senin tercih edeceğin şekilde ifade edersem, aklım bunlardan zevk alamayacak kadar güçlü. Bu yüzden bir başka açıdan başlayacağım. Yaşamın gerçekten anlam kazanmaya başladığı yaşta olan bir genci düşün. Sağlıklı, saf, neşeli, akıllı, umut dolu ve onu tanıyan herkes için de umut kaynağı. Şimdi bu gencin senin hakkında yanıldığını, evet söylemesi güç ama yanıldığını, senin ciddî, sınanmış ve tecrübeli bir kimse olduğuna, yaşamın muammaları konusunda güvenli bir şekilde aydın-

latacağı umulan bir bilge olduğuna, inandığını düşün. Gençliğinin süsü olan körü körüne güvenme, gençliğe özgü bir ayrıcalık olan yadsınamaz bir ısrar etme tavrı ile sana inandığını düşün. Ona nasıl yanıt vereceksin? Ona 'Evet, ben yalnızca *ya/yada* derim' mi diyeceksin. Pek sanmam. Yoksa başkalarının kendi kişisel sorunlarına seni inandıramaması karşısında onlardan tiksindiğini göstermeye alışkın olduğundan, başını pencereden çıkarıp, 'başka kapıya' mı diyeceksin? Yoksa ona da tıpkı senden tavsiye yada fikir bekleyen başkalarına yada kurban istemek için gelenlere dediğin gibi, senin hane sahibi yada aile reisi değil, 'yaşamda yalnızca kiracı' olduğunu mu söyleyeceksin? Bunu da yapmayacaksın. Akıllı bir genç için deponda verilecek çok şey var. Ama yine de onunla istediğin gibi bir ilişki kuramayacaksın. Çünkü onunla temas kurmanı sağlayan bir rastlantı değil; mizah duygun tahrik olmadı. O genç, sen ise daha yaşlı olan olmana rağmen, yine de o genç adam asil gençliğiyle karşılaştığınız ana ciddiyet kazandırdı. Sen de genç olmak istiyorsun, öyle değil mi? Gençliğin hem güzelliğini hem de ciddiyetini hissetmek, bu durumun kişinin gençliğini nasıl geçirdiğiyle ilişkisi olduğunu, kişinin bir seçim hakkı, gerçek bir *ya/yada*sı olduğunu hissetmek istiyorsun. Önemli olanın, kişinin aklını kişiliğini olgunlaştırma amacıyla beslemesi olmadığını hissediyorsun. (Genç olursan) iyi tabiatın, sempatin harekete geçecek; bu duygularla onunla konuşacaksın; onun ruhunu enerjiyle dolduracak, dünyaya olan güvenini pekiştireceksin. İnsanda tüm dünyayı yenebileceği bir güç bulunduğuna onu ikna edeceksin. Zamanı iyi kullanmanın önemi konusunda onu çok güçlü bir biçimde etkileyeceksin. Bütün bunları yapabilirsin. Yapmak istediğin zaman, gayet güzel yapabilirsin. Ama sana söyleyeceklerime iyi dikkat et genç adam –her ne kadar genç olmasan da, sana daima öyle hitap etmek bir zorunluluk. Burada ne yapmış oldun? Başka şekilde asla teyit etmeyeceğin bir şeyi, *ya/yada*'nın önemini

teyit ettin. Peki neden? Çünkü ruhun, genç bir adamın sevgisiyle doldu. Ama yine de onu bir şekilde kandırdın; zira o genç seninle bu sözcüklerin önemini teyit etmenin uygun olmayacağı başka zamanlarda da görüşmek istiyor. Burada insanın mizacının kendisini uyumlu bir şekilde ortaya koyma beceriksizliğinin üzücü bir sonucunu görüyorsun. En iyi olanı yaptığını düşünüyordun; ama yine de onu yaraladın. Belki de senin ona aşıladığın sübjektif, aldatıcı güvene sığınma yerine, senin yaşama olan güvensizliğinle yüzleşmek onun için daha iyi olabilirdi. Şimdi bu genç adamla birkaç yıl aradan sonra tekrar karşılaştığını düşün. Yine canlı, nüktedan, düşünceleri aktif, ifadeleri cesur. Ama senin ustalaşmış hislerin ruhundaki kuşkuyu kolaylıkla seziyor. Öyle bir kuşku oluşturdun ki, o da şu kuşkulu bilgeliğe ulaştı: 'Yalnızca *ya/yada* diyebilirim'. Onun için üzüleceksin değil mi? Onun bir şeyleri, hayatî önem taşıyan bir şeyleri kaybettiğini hissedeceksin. Ama kendin için üzülmeyeceksin; zira sen kendi kuşkulu bilgeliğinden memnunsun. Evet, hem de o kadar memnunsun ki, başka biriyle paylaşmak istemiyorsun; yalnızca sana ait olmasını istiyorsun. Bir başka açıdan ise, bu durumu kabul edilemez buluyorsun ve senin samimi fikrin, bu genç adamın aynı bilgeliğe ulaşmasının kabul edilemez olduğudur. Ne kadar büyük bir çelişki! Senin tüm mizacın kendisiyle çelişiyor. Ancak bu çelişkiden bir *ya/yada* ile kurtulabilirsin ve seni, senin genç adamı sevdiğinden daha gerçek bir sevgiyle seven ben, yaşamında seçmenin önemini tecrübe etmiş olan ben, daima kaçıracağın bir şeyler olacak olsa dahi, hâlâ genç olduğun için seni tebrik ediyorum. Gençsin, hem de eğer enerjin varsa (yada sahip olmak istersen), yaşamdaki temel unsuru kazanacak kadar gençsin: kendini kazanacak, kendine sahip olacak kadar gençsin...

Eğer bir adam, tam seçim anında sürekli olarak dengeyi koruyabilirse, birey olmayı bırakabilirse, eğer en iç benliğindeki boş bir düşünceden ibaret kalabilirse, eğer onun kişiliği tüm hareketlerin içinden geçtiği halde değişmeden kalabilen bir gulyabaniden fazlasını ifade etmiyorsa, eğer durum böyleyse, o zaman bir kişinin seçim yapması için çok geç olduğunu söylemek aptallık olacaktır. Çünkü daha derin anlamda hiçbir zaman ortada bir seçim sorunu olmayacaktır. Seçimin kendisi, kişiliğin içeriğini belirler. Seçimle kişilik, kendisini seçilmiş olanın içine tamamen dalar ve seçim yapmadığı zaman tükenip gider. Bir anlığına, seçim seçenin dışında görülebilir ve görünebilir; sanki seçenin seçimle bir ilişkisi yoktur; sanki seçim karşısında ilgisizliği sürdürebilirmiş gibi görünebilir. İşte bu karar anıdır; ama tıpkı Platon'un anı gibi, gerçekte hiçbir varlığa sahip değildir.[4] Hele tutunabileceğin soyut bağlamda hiçbir varlığı yoktur. Ve bu an ne kadar uzun süre izlenirse, varlığının o kadar az olduğu anlaşılacaktır. Seçilmesi gereken, seçici ile en derin ilişki içindedir ve seçim bir yaşamsal sorunla ilgiliyse, bireyin doğal olarak aynı zamanda yaşamını sürdürmesi gerekir. Böylelikle seçimi ne kadar ertelerse, sürekli olarak seçim üzerinde düşünmesine rağmen, alternatifleri birbirinden düzenli biçimde ayrı tuttuğu için, o seçimi değiştirmek o kadar kolaylaşacaktır. Kişi yaşamın *ya/yada*sına bu tarzda baktığında, onu gelişigüzel ele almaya kolayca ayartılamaz. Bu durumda kişi, kişiliğin içsel faaliyetinin fikir denemeleri için vakti olmadığını görür; hızlanır ve şu yada bu yolla ya şu yada bu seçeneği öne çıkarır ve böylelikle daha önce öne çıkardığını geri almak zorunda olması yüzünden, seçim yapmak bir sonraki anda daha da güçleşecektir. Gemisinde yön değiştirmek üzere olan bir dümenciyi düşün; o belki '*ya* şunu *yada* bunu yapabilirim' diyebilir. Ama eğer çok beceriksiz bir dümenci değilse, geminin hâlâ normal yönde seyrini sürdürdüğünün bilincindedir ve bu yüzden onun şunu yada

bunu yapmasının önemsiz olması yalnızca bir anlığınadır. İnsanoğlu da böyledir. Eğer ileri doğru hareketi dikkate almayı unutursa, artık *yalyada* sorununun bulunmadığı an mutlaka gelecektir. Bunun nedeni onun seçmiş olması değil, seçimden kaçmış olmasıdır. Bu durum başka bir şekilde de ifade edilebilir: çünkü (artık) başkaları onun için seçmiştir; çünkü o kendisini kaybetmiştir.

Bu örnekten, benim seçim bakış açımın senden neden farklı olduğunu da anlayabilirsin. Aradaki fark senin bakış açısının seçimi engellemesidir. Seçim anı benim için çok ciddidir. Bu ciddiyet, alternatiflerin ayrıntılı bir şekilde düşünülmesi ve her bir ayrı bağlantıyı birbirine bağlayan bir çok düşünce olmasından çok, bir sonraki anda aynı seçimi yapmanın benim gücüm dâhilinde olmayabileceği olasılığıdır. Bu durum daha önce bir çok kez yaşandı ve yine yaşanmaya devam edilecek. Çünkü bir kimsenin kişiliğini boş tutabileceğini yada gerçek anlamda kişisel yaşamını tutsak edip kesintiye uğratabileceğini düşünmek bir aldanmadır. Kişi daha seçim yapmadan önce kişiliğin seçimle ilgisi vardır ve eğer kişi seçimi ertelerse, kişilik bilinçdışı olarak seçimini yapar yada içindeki karanlık güçler ona bu seçimi yaptırır. Bu durumda en sonunda seçim yapıldığında, daha önce vurgulandığı üzere, kişi tam bir parçalanmaya uğrar ve tekrar yapılması gereken ve geri alınması gereken bir şeyler olduğunu anlar. Ancak artık bunu yapmak çoğu zaman çok güçtür. Masallarda bize denizkızları ve deniz adamlarının şeytanî müzikleriyle tutsak ettikleri insanlar anlatılır. Öyküye göre büyüyü bozmak için aynı parçayı tek bir hata bile yapmaksızın geriye doğru çalmaları gerekir.[5] Buradaki fikir çok derin olmakla birlikte, uygulamaya konulması çok güçtür ve bu yapılsa bile kişinin yaptığı hataların da bu şekilde ortadan kaldırılması gerekir. Her hata yapıldığında kişinin yeniden baştan başlaması şarttır. Bu durumda seçmenin ve zamanında

seçmenin ne kadar önemli olduğunu görüyorsun. Ancak senin başka bir metodun var. Çünkü senin dünyaya gösterdiğin polemikçi yanının gerçek mizacın olmadığını çok iyi biliyorum. Evet, bir konu üzerinde tartışmak insan yaşamının misyonu olsaydı, sen bu görevi mükemmele yakın şekilde yerine getirirdin. Bir örnek vereceğim. Senin durumunu kapsaması için alternatiflerin doğal olarak cesurca olması gerekiyor: *ya* rahip/ *yada* aktör. İşte sana bir ikilem. Şimdi senin tüm tutkulu enerjin uyanıyor; tefekkürün yüz koluyla rahip olma fikrine yapışıyor. Artık senin için huzur yok; gece ve gündüz bu konuyu düşünüyorsun; eline geçen bütün yayınları okuyorsun; her Pazar üç kez kiliseye gidiyor, rahiplerle tanışıyor, kendi kendine vaazlar yazıyor, bunları kendine okuyorsun. Altı ay boyunca tüm dünyaya kapılarını kapatıyorsun. Sonra hazırsın. Şimdi artık daha bilgece ve sanki yirmi yıldır rahiplik yapanlardan daha büyük bir din adamlığı deneyine sahipmiş gibi konuşabilirsin. Din adamlarıyla karşılaştığında haksızlığa duyduğun öfken kabaracak. Çünkü bu din adamları kalplerindekini büyük bir belagatle dile getiremiyorlar. 'Bu mu coşku?' diyeceksin, 'ben bir rahip değilim, kendimi tebliğe adamadım ama yine de onlara kıyasla meleklerin sesiyle konuşuyorum'. Ve bu doğru olabilir; ama sen rahip değilsin. Sonra aynı tarzda diğer soruna geçersin ve sanat için duyduğun coşku din adamlığı belagatini bile aşar. Şimdi seçim yapmaya hazırsın. Ama meşgul olduğun ve büyük bir kısmının boşa gittiğinden emin olduğum yoğun düşünme faaliyeti içinde bir çok küçük yorum ve gözlemle meşgul oldun. Bu yüzden seçim yapacağın zaman, neyi seçeceğin açıkça ortaya çıkmaz; yeni bir *ya/yada* baş gösterir: büro avukatı yada bir mahkeme avukatı olabilirsin; zira ikisinin bir çok ortak yönü var. Şimdi hazırsın. O anda, daha fazla çabaya gerek kalmaksızın, üçüncü bir olasılığı dikkate almanın uygunluğunu ortaya koyacak kadar avukatsın. Yaşamın böylece sürüp gider. Bu konuları düşü-

nerek bir buçuk yıl harcadıktan sonra, hayret verici bir enerjiyle ruhunun tüm gücünü ortaya koyduktan sonra, bir adım bile ileri gidemezsin. Sonra düşünce ipleri kopar ve sabırsız, tutkulu bir hale gelir, ateş ve kılıçla saldırırsın ve şöyle devam edersin: 'belki de bir kuaför yada bankacı.. Yalnızca *ya/yada* diyorum'. Bu durumda bu sözcüklerin senin için 'yolunu tıkayan bir engel ve bir aptallık' haline gelmesine, sana bu deyimin 'tıpkı sarılması ölüm demek olan demir bir bakirenin kolları gibi'[6] görünmesine şaşmamak gerekir. Sen insanları küçümsüyorsun. Onlarla alay ediyorsun ve sen en çok aşağıladığın şeye dönüşüyorsun: bir eleştirmene, tüm alanlarda görev yapan evrensel bir eleştirmene. Zaman zaman sana gülümsemeye bile zor katlanıyorum ve gerçekten mükemmel entelektüel yeteneklerini bu şekilde harcaman çok üzücü. Burada yine mizacındaki aynı çelişkiyle karşı karşıyayız. Gülünçlüğü gayet açık şekilde görüyorsun ve bir kimse benzer bir durumla senin eline düşse, Tanrı ona yardım etsin. Ama o kimse ile senin aranda bir fark var: o reddedilmiş ve mahvolmuş hale düşecekken, sen neşeli, ayakta ve her zamankinden daha canlısın; kendini ve başkalarını Kutsal Kitap ile yüceltiyorsun:[7] *Her şey boş, bomboş, bomboş!* Hurra! Ama bu bir seçim değil, bu 'bırak gitsin!'[8], yada tıpkı beşin tek sayı olmasına izin vermek gibi bir arabuluculuk vakası. Şimdi kendini özgür hissediyorsun; dünyaya veda ediyorsun:

Böylece ötenin gerisine çekileceğim

Başımın üstünde yalnızca yıldızlarla.[9]

İşte şimdi seçtin. Ama senin de kabul edeceğin gibi daha iyi olan kısmı değil. Ancak aslında hiçbir seçim yapmadın veya yalnızca mecazen seçtin. Senin seçimin estetik bir seçim; ama estetik seçim hiç seçim yapmamak demektir. Genel olarak; seçme eylemi etiğin lafzî ve dar anlamdaki ifadesidir. Dar anlamda bir *ya/yada*

sorunu söz konusu olduğunda, kişi daima etik alanına girdiğini anlar. Tek mutlak *ya/yada*, iyi ile kötü arasındaki seçimdir; ama bu da tamamen etiktir. Estetik seçim ya tamamen gündeliktir, dolaysıyla seçim sözkonusu değildir veya kendisini çoklukta kaybeder. Bu yüzden eğer bir genç kız, kalbinin seçimini izlerse, bu seçim, ne kadar güzel olursa olsun, dar anlamda seçim değildir. Zira tamamen gündeliktir. Yaşamın tüm görevler dizinini, tıpkı senin yukarıda yaptığın gibi değerlendiren bir kimsenin *ya/yada*'dan çok bir çokluğa varması daha büyük olasılıktır. Zira burada seçimdeki self-determinasyon faktörüne etik bir vurgu yapılmamaktadır ve eğer kişi mutlak olarak seçmiyorsa, yalnızca o an için seçiyor demektir ve bu nedenle bir sonraki anda başka bir şeyi seçebilir. Bu yüzden etik seçim bir yönden çok daha kolay, çok daha basittir. Ama başka bir yönden nihayetsiz derecede güçtür. Kendisini yaşamının misyonu konusunda etik olarak tanımlamak isteyen kişinin elinde genellikle önemsiz seçenekler vardır; ama öbür yandan seçim eyleminin kendisi o kişi için çok daha önemlidir. Eğer beni doğru anlarsan, seçimde, seçimin yapılmasında kişinin duyduğu enerji, samimiyet ve duygu, doğru seçim yapmaktan daha önemlidir. Böylelikle kişilik kendisini kendi içsel sonsuzluğunda ilan eder ve güçlenir. Bu yüzden bir kimse yanlışı seçse bile, seçmede kullandığı enerji sayesinde, seçtiğinin yanlış olduğunu keşfedebilir. Seçimin tamamen içe dönük bir kişilikle gerçekleştirilmesi ölçüsünde, kişinin mizacı arınır ve kişi aşkınlığı tüm varoluşa nüfuz eden ebedî güçle hemen ilişki kurar. Bu başkalaşım, bu yüksek kabul, yalnızca estetik bir seçim yapan kişi tarafından asla keşfedilemez. Bütün tutkusuna rağmen, ruhundaki ritim yalnızca bir *spiritus lenis*'tir[10]

O zaman benim *ya/yada*'mda birbirinden ayırdığım şey nedir? İyi ve kötü mü? Hayır. Ben yalnızca seni, seçimin senin için

gerçekten anlam kazandığı bir noktaya taşımak istiyorum. İşte her şey bu noktada birleşiyor. Bir kimse ancak seçmekten başka hiçbir yararlı seçeneği olmayacak bir tarzda kavşak noktasına getirilirse, doğru olanı seçer. Bu yüzden eğer bu durum gerçekleşecekse, işte sana yine mektup tarzında gönderilmiş, tamamen okuma şansı bulacağın uzun bir araştırma. Eğer (okurken) seçim anının geldiğini hissedersen, gerisini fırlat at, gerisiyle uğraşma, hiçbir şey kaybetmezsin. Yalnızca seç ve içinde nasıl bir geçerlilik olduğunu gör. Evet, hiçbir genç kız, kalbinin nasıl seçeceğini bilen bir erkeği seçtiği zamanki kadar mutlu olamaz. Öyleyse kişi *ya* estetik olarak *yada* etik olarak yaşamalıdır. Daha önce söylediğim gibi burada katı anlamda bir seçim sorunu henüz yoktur. Zira estetik olarak yaşayan kimse seçmez ve etik kendisine görünür hale geldiğinde estetiği seçen kimse, günah işleyeceği için estetik alanda yaşamaz ve yaşamı ahlaksız olarak tanımlansa dahi etik kategorisi altında yer alır.

??

Benim ya/yada'm ilk aşamada iyi ile kötü arasında bir seçimi ifade etmez. Kişinin iyi ve kötüyü seçmeyi yada onları dışlamasındaki seçimi ifade eder. Buradaki soru kişinin tüm dünyayı hangi kategoriler altında tefekkür etmek istediği ve yaşamak istediğidir. İyi ve kötüyü seçen kimsenin iyiyi seçtiği bir gerçektir; ama bu durum ancak sonradan ortaya çıkar. Çünkü estetik kötülük değil ilgisizliktir ve bu yüzden seçimi oluşturanın etik olduğunu söyledim. Bu durumda seçme iradesi göstermek, iyi yada kötü arasında seçmekten daha önemlidir; ancak seçme iradesinde de yine iyi ve kötü öne çıkmaktadır. Etiği seçen iyiyi seçer; ama buradaki iyi tamamen soyuttur. Etiği seçmek yalnızca iyiyi öne çıkarır ve bundan seçenin şimdi iyiyi seçmiş olmasına rağmen, tekrar kötüyü seçmeyeceği anlamı çıkmaz. Burada yine seçmenin önemini görü-

yoruz. Hayati önem taşıyan seçim üzerinde çok fazla düşünmek değil seçimi etik kılan seçme ritüelidir. Ne kadar çok zaman geçerse, seçme eylemi o kadar güç hale gelir. Zira ruh kendisini daima ikilemin bir tarafında bulur ve bu yüzden ikilemden uzaklaşmak kişi için gittikçe daha da zorlaşır. Halbuki bir seçim yapılacaksa uzaklaşmak gereklidir ve ayrıca aşağıda ortaya koyacağım gibi, eğer seçimin bir anlamı olacaksa –ki vardır- bu uzaklaşma üstün öneme sahiptir.

Bir filozof olmamama rağmen, bu noktada küçük bir felsefî tefekkür yapmaya mecburum. Bu durumumu göz önünde bulundurarak, çok fazla eleştirmemeni istiyorum. Yaşam karşısındaki bütün zafer ilahilerinden yansıyan polemiksel sonuç, çelişki prensibinin iptal edildiği yakın dönem felsefesi teorisi ile önemli bir benzerlik taşıyor.[11] benimsediğin bakış açısının felsefeden nefret olduğunu çok iyi biliyorum; yine de felsefenin kendisinin de aynı hatanın suçlusu olması beni şaşırtıyor. Evet başlangıcından itibaren bunun dikkat çekmemesinin nedeni, felsefenin senden daha zayıf bir yere sahip olmasıdır. Senin durumun eylem alanı, felsefeninki ise tefekkür alanıdır. Felsefe uygulama alanına transfer edilir edilmez, seninle aynı sonucu verir; ama kendisini aynı tarzda ifade etmez. Sen muhalefeti daha yüksek bir deliliğe yükseltirken, felsefe daha yüksek bir birliğe yükseltmektedir. Sen geleceğe dönüksün; zira eylem özünde gelecek yönlüdür. Diyorsun ki; 'ya bunu yapabilirim yada şunu, ama neyi yaparsam yapayım ikisi de aynı derecede yanlış, bu yüzden hiçbir şey yapmıyorum'. Felsefe geçmişe, dünyanın tüm tarihsel deneyimine dönüktür. Ayrılmış unsurların daha yüksek bir birlikte nasıl bir araya geldiğini gösterir. Filozofa göre dünya tarihi sonuçlanmıştır ve o da bu tarihe arabuluculuk etmektedir.[12] Bu yüzden çağımızda gençlerin Hıristiyanlıkla paganizm arasında arabuluculuk edebilmesi, tari-

hin büyük güçleriyle oynayabilmesi, buna karşın sıradan bir adama burada yaşamda ne yapması gerektiğini söyleyememesi ve kendilerinin yapması gerekenden daha iyisini bilmemesinin rahatsız edici görüntüsüyle mücadele etmek günümüzdeki olayların akışının bir parçasıdır.

Bir gelecek olduğu gerçek olduğu kadar, bir ya/yada olduğu da bir gerçektir. Filozofların içinde yaşadığı zaman mutlak bir zaman değildir; yalnızca zamanın bir unsurudur ve bir filozofun meyve vermediği görüldüğünde daima kuşku duyulmalıdır; zira tıpkı doğuda kısırlığın bir utanç vesilesi sayılması gibi, bu durum da bir onursuzluk sayılmalıdır. Bu yüzden zamanın kendisi bir unsurdur ve filozof da o zamanın bir unsurudur. Çağımız da daha sonraki bir çağa tutarsız bir an olarak görünecektir ve daha sonraki bir çağın filozofu yine ona aracılık edecektir ve bu böylece sürecektir.[13] Bu açıdan felsefe de kendi sınırları içindedir ve çağımızı mutlak zaman olarak kabul etme hatası, çağımızın felsefesinin kasıtsız bir hatası olarak görülmelidir. Ancak bu durum arabuluculuk kategorisinin önemli bir başarısızlıkla karşılaştığı ve mutlak arabuluculuğun ancak tarih tamamlandığında mümkün olacağını açıkça göstermektedir. Bir başka deyişle Sistem sürekli bir oluş süreci içindedir. Ancak mutlak arabuluculuğun varlığının kabulü felsefenin koruduğu bir olgudur. Doğal olarak bu durum çok önemlidir. Zira kişinin arabuluculuğu terk etmesi spekülasyonu da terk etmesi anlamına gelmektedir. Öbür yandan bunu kabul etme konusunda kuşkular vardır. Zira eğer arabuluculuk kabul edilirse, o zaman mutlak seçim yoktur ve bu durumda mutlak ya/yada da yoktur. Ben bu güçlüğün kısmen iki alan arasındaki, yani düşünce ve özgürlük arasındaki karışıklığa bağlı olduğu inanıyorum. Düşünce açısından muhalefetin hiçbir önemi yoktur; diğer alana geçer ve böylelikle zıtlıklar daha yüksek bir birlik-

te bir araya gelir. Özgürlük için ise muhalefetin önemi vardır; zira şimdi zıt olan diğerini dışlar. Hiçbir şekilde gerçek olumlu özgürlüğü *liberum arbitrium*[14] ile karıştırmıyorum; çünkü gerçek olumlu özgürlük tüm kötülükleri, sanki etkisiz bir olasılıkmış gibi, dışarıda tutar ve kendisini mükemmelleştirme tarzı gittikçe artan oranda kötülüğü kabullenme değil gittikçe artan oranda kötülüğü dışlamadır. İşte bu dışlama arabuluculuğun tam zıttıdır. Daha sonra bu sözlerimle radikal bir kötülük kavramı varsaymadığımı göstereceğim.

Düzenli olarak felsefenin ilgi sahasında kalan yerler, düşüncenin düzenli alanları olup, mantık, tabiat ve tarihtir. Burada gereksinim egemendir ve bu yüzden arabuluculuğun geçerliliği vardır. Mantık ve tabiat açısından bu durum kimsenin yadsıyamayacağı kadar gerçektir; ama tarih açısından bazı güçlükler vardır. Çünkü burada özgürlüğün egemen olduğu söylenir. Ancak tarihe yanlış bir bakış açısıyla bakıldığına ve güçlüğünden buradan kaynaklandığına inanıyorum. Tarih hür bireylerin hür eylemlerinin ürününden daha fazlasıdır. Birey eylem gerçekleştirir; ama bu eylem tüm varoluşu ayakta tutan şeyler düzenine girer. Sonucun ne olacağını eylemin öznesi tam olarak bilemez. Ama bu şeyler düzeni, bir anlamda, hür eylemleri hazmeder ve hepsini birlikte ebedi yasaları içinde örer. Bu yasa ise gereksinimdir ve bu gereksinim dünya tarihindeki hareketin ta kendisidir. Bu yüzden filozofun arabulucu kullanması, yani göreceli arabulucu kullanması doğru bir davranıştır. Eğer bir dünya tarihini temsil eden bir bireyi dikkate alırsam, Kutsal kitapların kendisini "izleyeceğini"[15] söylediği "eylemleri" ile o bireyin tarihe ait olmasını sağlayan eylemleri arasında ayrım yapabilirim. İçe dönük çalışmalar olarak adlandırabileceğimiz konuda felsefenin yapacağı hiçbir şey yoktur ve bu içe dönük çalışmalar gerçek özgürlük yaşamıdır. Felsefe dışsal

çalışmalara bakar ve bunu tecrit edilmiş halde değil, dünya tarihi süreci tarafından özümsenmiş ve dönüştürülmüş olarak görür. Felsefenin nesnesini oluşturan bu süreçtir ve felsefe bu süreci gereksinim kategorisi içinde ele alır. Bu yüzden her şeyin tam tersi olabileceğini gösterecek düşünceden uzak durur. Hiçbir filozofun aklına eylemleri gerçekleştiren birey için böyle bir soru olabileceğini yadsımak gelmediği halde, dünya tarihine içinde hiçbir ya/yada sorusu olmayacak bir tarzda bakar. Bu yüzden felsefe tarihi ve tarihin kahramanlarına ilgisizlik ve uzlaştırma gözlüğüyle bakar. Çünkü tarih ve tarihin kahramanlarını gereksinim kategorisi içinde değerlendirir. Böylece insanı harekete geçirmedeki çaresizliği, her şeyin sabit olarak durmasına izin verme eğilimi sergiler. Çünkü bireyin gerçekten gereksinim yüzünden harekete geçmesini ister ve bu bir çelişkidir.

Bu yüzden en mütevazı birey bile çifte var oluşa sahiptir. Ayrıca bir tarihi de vardır ve bu tarih yalnızca onun kendi hür eylemlerinin bir ürünü değildir. Ancak içe dönük çalışma kendisine aittir ve ebediyen ona ait olacaktır. Ne tarih ne de dünya tarihi bunu onun elinden alamaz. Bu gerçeklik, iyi yada kötü de, bireyi takip eder. Bu dünyada mutlak bir ya/yada hükmeder; ama burası felsefenin hiçbir işi olmayan bir dünyadır. Dönüp macera dolu yaşamını gözden geçiren bir yaşlı adamı hayal et; bundan bir arabuluculuk çıkarabilir; zira onun tarihi zamanın tarihi ile iç içe geçmiştir. Ancak kalbinin derinliklerinde hiçbir arabuluculuk bulamaz. Seçimi yaptığı zaman ya/yada'yı birbirinden ayıran şey hâlâ ayırmaya devam etmektedir. Eğer burada bir arabuluculuktan bahsedilecekse, bunun tövbe olacağı söylenebilir. Hâlbuki tövbe bir arabuluculuk değildir; aracılık edilmesi gerekene özlemle bakmaz; arabuluculuk edilmesi gerekeni kendi gazabıyla tüketir. Bu tıpkı arabuluculuğun zıttı olan dışlama gibidir. Burada

ayrıca pişmanlığın realitesini itiraf ettiğimde radikal kötülük kavramını varsaymadığım açıktır. Tövbe gerçekten de bir uzlaştırmanın ifadesidir; ama aynı zamanda mutlak anlamda uzlaştırmadan uzak bir ifadedir.

Bu yüzden benim (kısmen bu mektupta, en çok da kendi içimde) uğruna mücadele ettiğim, özgürlüktür, gelecektir, ya/yada'dır. İşte bu dünyada sevdiklerime bırakmayı düşündüğüm hazine budur. Evet, sanki küçük oğlum şu anda beni anlayacak yaştaymış ve ben de ömrümün son saatini yaşıyormuş gibi, ona şöyle diyeceğim: 'sana bir zenginlik, unvan yada şeref bırakmıyorum. Ama seni tüm dünyadan daha zengin yapacak hazinenin nerede gömülü olduğunu biliyorum. Bu hazine sana ait ve bunun için bana teşekkür etmen bile gerekmiyor; böylece ruhuna bir adama her şeyini borçlu olmaktan kaynaklanan bir zarar gelmeyecek. Bu hazine senin iç benliğinde gizli: o hazine insanı meleklerden daha yüce kılan ya/yada'dır'.

Bu fikir yürütmeyi burada kesiyorum. Belki de seni tatmin etmez. Senin aç gözlerin, senin tatmin olmanı beklemeden okuyup bitirir. Ama bunun nedeni özellikle senin gibi aç olmayan, yalnızca doymak bilmeyen bir göz açlığı çeken birisinde, en geç gözün doymasıdır.[16]

Benim ya/yada'mda öne çıkan unsur etiktir. Buraya kadar anlaşıldığı kadarıyla, önemli olan bir şeyin seçimi değil, seçilen şeyin realitesi de değil, seçme realitesidir. Belirleyici olan ve seni hakkında bilinçlendirmeye çalışacağım husus budur. Bir kimsenin bu noktaya ulaşması ancak başkasının yardımıyla mümkündür; ama bir kez ulaşıldığında kişinin başkası için taşıyacağı önem daha ikincil aşamaya iner. Daha önceki bir mektupta belirttiğim gibi, sevilme deneyimi insanın mizacına, hiçbir zaman tamamen kaybolmayacak bir uyum kazandırır. Şimdi seçmenin kişiye bir

vakar, sakin bir itibar kazandırır ve bunlar hiçbir zaman tamamen kaybedilmez. Bir çok kimse şu yada bu dünya tarihi açısından önemli kişiliği yüzyüze görmüş olmaktan dolayı olağanüstü değerler depolar. Kazanılan izlenim asla unutulmaz, ruhlarına, mizaçlarına asalet kazandıran ideal bir resim verir. Halbuki ne kadar önemsiz olursa olsun, o ana, seçim anına kıyaslanabilecek hiçbir şey yoktur. Etrafımdaki her şey durduğu, yıldızlı bir gece kadar heybetli hale geldiği, ruhum dünyada tamamen yalnız kaldığı anda, karşıma seçkin bir kimse değil, ebedî gücün kendisi çıkar. Sanki gökler yarılmış ve ben kendimi seçiyorum, daha doğrusu benliğim kendi kendini kabul ediyor. Bu durumda ruh hiçbir ölümlü gözün göremeyeceği ve asla unutulamayacak olan en yükseği görür. Kişilik onu ebediyen asil kılan şövalyelik takdisini yaşar. Önceki olduğundan başka birisi haline dönüşmez; kendisi olur, bilinç birleşir. Tıpkı tüm dünyanın miraslarının sahibi olsa da, reşit olmadan onlara sahip olamayan mirasçı gibi, en zengin kişilik bile kendisini seçmeden önce bir hiçtir. Öbür yandan kendisini seçtiğinde en yoksul kişilik bile her şey olarak adlandırılabilir. Zira yücelten husus şu yada bu olmak değil, kendin olmaktır ve eğer isterse herkes kendisi olabilir.

Bu bir bağlamda bir şeyi seçme meselesi değildir; bunu zıttı olarak yer alan şeyin ilgisizlik anlamına gelen estetik olduğu gerçeğinden görülebilir. Yine de bu bir seçim meselesidir, evet mutlak bir seçimdir. Çünkü ancak mutlak seçme yoluyla kişi etiği seçebilir. O zaman mutlak seçim yoluyla etik öne çıkarılır. Ama bunu hiçbir şekilde estetiğin dışlanması izlemez. Etikte kişiliğin merkezi kendisidir; bu yüzden estetik mutlak anlamda dışlanır yada mutlak olarak dışlanır; ama göreceli olarak daima geri planda yerini korur. Kişilik kendisini seçme yoluyla, kendisini etik olarak seçer ve estetiği mutlak olarak dışlar. Ancak seçen kişi kendisi olduğu için ve

seçme yoluyla kişilik başka bir mizaç kazanmayıp kendisi olarak kaldığı için, tüm estetik kendi göreceliliğine döner.

Bu yüzden benim önerdiğim ya/ya bir anlamda mutlaktır. Çünkü seçenekler seçmek ve seçmemektir. Seçim kişinin karşısına çıktığında mutlaktır; ya/yada da öyledir. Ancak bir başka bağlamda mutlak ya/yada ilk olarak seçimle birlikte ortaya çıkar; çünkü şimdi iyi ve kötü seçenekleri görünmüştür. Ama bu seçim öne çıkarılmıştır ve ilk seçimin beni burada tutmasına gerek yoktur. Ben yalnızca sana seçimin kendisinin gerekliliğini kanıtladığı noktaya kadar götürmek ve bundan sonra da yaşamı etik kategoriler içinde değerlendirmek için baskı yapacağım. Resmi bir soyut özgürlükten ilham alan katı etikçi değilim; seçim bir kez öne çıkarıldığında tüm estetik geri döner ve sen ancak o zaman hayatın güzel olduğunu göreceksin. Ancak bu yolla bir kimse ruhunu kurtarır ve tüm dünyayı, istismar etmek için değil, ondan yararlanmak için kazanır.

Peki estetik olarak yaşamak ne demektir? Etik olarak yaşamak ne demektir? Buna ben cevap verebilirim: bir kimsedeki estetik faktör kişinin gündelik olarak ne olduğudur; etik faktör ise kişinin ne olacaksa o olmasıdır. Estetik faktör içinde, bu faktörle ve bu faktör için yaşayan kimse, kendi içinde estetik olarak yaşar.

Burada benim amacım estetiğin bu tanımının içerdiği tüm unsurların daha ayrıntılı bir değerlendirmesine girişmek değildir. Ayrıca seni estetik olarak yaşamanın ne olduğu konusunda aydınlatmak istemek gereksiz görünüyor. Zira sen bu alanda öylesine ustasın ki, daha çok benim senin yardımına gereksinimim var. Yine de yaşamının gerçekten ait olduğu noktaya ulaşacak yolumuzu belirlemek için birkaç aşama belirleyebiliriz. Zira eğer beni senin gözde oyalama taktiklerinden birisiyle beni ekarte etmezsen, seni o noktaya ulaştırmak benim için önemlidir. Bunun yanı sıra

estetik olarak yaşamanın ne demek olduğu konusunda seni aydınlatabileceğim çok şey olduğundan da kuşkum yok. Gerçi estetik olarak yaşamak isteyen herkesi en güvenilir rehber olarak sana gönderecek olsam da, o kişinin gerçekten estetik olarak yaşamanın ne olduğu konusunda ipucu isteyip istemediğini daha yüksek bağlamda belirleme işini sana bırakmayacağım. Zira bu konuda sen o kişiyi aydınlatamazsın; çünkü sen de bu noktada tutsak kalmışsın; bu husus ona bir adım yukarıda duran bir kimse yada etik olarak yaşayan bir kimse tarafından açıklanabilir. Bir anlığına benim de etik olarak yaşamanın ne anlama geldiğine ilişkin güvenilir bir açıklama yapamayacağım küçük itirazını yapma arzusu duyabilirsin; zira ben de orada tutsağım. Ama bu itirazın bana yalnızca daha fazla aydınlatma fırsatı verecektir. Estetik olarak yaşayan bir kimsenin daha yüksek anlamda aydınlatamamasının nedeni, sürekli olarak anı yaşaması, bilgilerinin sürekli olarak belli bir göreceliliğe özgü, belli sınırlar içinde kalmasıdır. Benim maksadım estetik olarak yaşamayı dışlamak değildir; zira böyle bir yaşam zirvede iken, gerçekten de bir çok entelektüel yeteneği ortaya çıkarabilir; bu yetenekler olağanüstü derecede geliştirilebilir. Ama bunlar sınırlanmıştır ve şeffaflıktan yoksundur. Bu yüzden insandan daha güçlü duyulara sahip ve daha fazla yoğunlaşabilen hayvan türlerine rastlamak mümkündür; ama bunlar hayvanî içgüdü ile bağlıdır. Burada seni memnuniyetle örnek gösterebilirim. Senin olağanüstü entelektüel yeteneklerini hiçbir zaman yadsımadım. Bunu seni bu yeteneklerini kötüye kullandığın için sık sık azarlamamdan anlayabilirsin. Hepsi de o anda içinde bulunduğun şartlara bağlı olarak, çok zeki, nüktedan, gözlemci, diyalektikçi, zevklerde deneyimlisin; anın hesabını yapabilen, duygusal ve kalpsizsin. Bütün bu görüntünün altında daima anı yaşıyorsun. Bu yüzden yaşamın parçalanmış ve senin bu durumu açıklaman imkansızdır. Şimdi eğer bir kimse zevk sanatını

öğrenmek isterse, sana gelmesi doğru olacaktır. Ama eğer yaşamı anlamak istiyorsa, yanlış adama gitmiş demektir. Halbuki aradığını bende daha çabuk bulabilir; ben ne kendi estetik kanaatimde ne de etik kanaatimde tutsak değilim. Etik içinde anın üzerine çıktığım için özgürlük içindeyim. Zaten bir kimsenin özgürlükte tutsak olduğunu söylemek bir çelişki olacaktır.

Ancak yetenekleri ne kadar az olursa olsun, konumu ne kadar aşağıda olursa olsun, bir yaşam görüşü oluşturmaya, yaşamın anlam ve maksadını kavramsallaştırmaya gereksinimi vardır. Estetiksel olarak yaşayan bir kimse de bu gereksinimi duyar ve bütün çağlarda tüm farklı aşamalarda duyulan genel tanım şudur: kişi yaşamın tadını çıkarmalıdır. Elbette bu tanımın çok çeşitli biçimleri vardır. Zevk algılamasına göre değişir. Ama bu tanımların hepsi kişinin yaşamın tadını çıkarması gerektiği ifadesinde birleşir. *Ama yaşamın tadını çıkarmak istediğini söyleyen herkes daima ya bireyin dışında veya bireyin içinde olmakla birlikte bireyin kendisi tarafından getirilmemiş bir şartı öne sürer.* Bu son hususa ilişkin olarak, senden kullanılan ifadeleri çok iyi anlamanı istiyorum; çünkü bunlar özenle seçilmiştir.

Şimdi sana yetişmek için bu aşamaları kısaca gözden geçirelim. Belki de benim estetik olarak yaşamanın genel tanımına yönelik bir öneride bulunmam seni biraz rahatsız etti. Ama buna rağmen tanımın doğruluğunu yadsıyamazsın. Yaşamı baştan aşağı araştırmış olduğunu düşünmene rağmen, sık sık insanları yaşamın tadını yeterince çıkarmadıkları için azarladığını duyuyorum. onların bunu anlamamış olması gayet mümkündür. Ancak ifadenin kendisinde hepsi de en az senin kadar mutabıktır. Belki de sen bu araştırmada aksi halde tiksineceğin insanlarla aynı gruba konulduğundan kuşkulanıyorsun. Belki de benim sana sanatçı muamelesi yapacak ve yaşamda karşılaştığın ve ortak hiçbir yönün

olmasını arzulamadığın dalgacıları sessizce görmezden gelecek kadar nazik olmam gerektiğini düşünüyorsun. Ancak bu konuda sana yardım edemem. Zira maalesef onlarla ortak yönün var ve bu yön çok önemli: bir yaşam görüşü. Ve benim gözümde seni onlardan ayıran husus önemsiz. Sana gülmeme engel olamıyorum; görmüyor musun genç dostum senin üzerinde bir lanet var ve elde ettiğin sanatında senin kabul etmek istemediğin çok sayıda kardeşin var? Bu kadar üstü niken son derece zavallı ve adi dostluklar kurmaya yatkınsın. Her bir alemci yada sporcuyla ortak bir yaşam görüşüne sahip olmanın kabul edilemez bir şey olduğunu anlıyorum. Hem durumun tamamen böyle de değil; çünkü daha sonra izah edeceğim gibi sen estetik alanının bir derece ilerisindesin.

Estetik alanı içindeki farklılıklar büyük olsa da, bütün aşamalar temel bir benzerliğe sahiptir: ruh buralarda ruh formunda değil, aşinalık formunda kendisini gösterir. Farklılıklar yalın zevksizlikten en yüksek entelektüel inceliğe kadar olağanüstü boyutlarda olabilir. Ama en yüksek entelektüel inceliğin ortaya çıktığı hallerde bile ruh ruh formuna değil, yetenek formuna sahiptir.

Her bir aşamayı oldukça kısa bir şekilde tanımlayacak ve yalnızca şu yada bu yönüyle senin örneğine uyanların veya senin kendine uygulamanı arzulayacaklarım üzerinde duracağım. Kişilik aşinalık kılığındayken ruhsal değil fiziksel forma sahiptir. Burada sağlığın en kıymetli değer olduğunu, her şeyin ona bağlı olduğunu öğreten bir yaşam görüşüne sahibiz.Güzelliğin en yüksek değer olduğu söylendiğinde, aynı görüşe biraz daha şiirsel bir ifade kazandırılmış olur. Ancak güzellik çok kırılgan bir özelliktir ve bu dünya görüşünün uygulamaya konulduğu nadiren görülür. Kısa bir süreliğine güzelliklerine çok kıymet verilen, ama sonra güzellikleri onları terk eden genç kız yada adamları sık sık görüyoruz. Ancak öğrencilik günlerimde bazen tatildeyken vilayetlerden

birindeki bir kontun malikanesine gittiğimi anımsıyorum. Kont gençlik günlerinde diplomatlık yapmıştı; ama şimdi yaşlıydı ve kırsaldaki malikanesinde sakin bir hayat sürüyordu. Kontes ise gençken istisnai derecede güzeldi; hatta yaşlılığında bile gördüğüm en güzel hanımefendi idi. Her ikisi de çok iyi eğitim almıştı. Ama kontesin yaşam görüşü kendilerinin tüm dünyadaki en güzel çift olduğu düşüncesine yoğunlaşmıştı. Bu konudaki kanımı kesinleştiren bir olayı hala çok canlı bir şekilde anımsıyorum. Bir Pazar sabahıydı ve yakındaki kilisede küçük bir bayram kutlaması vardı. Kontes kendisini kutlamaya katılacak kadar iyi hissetmiyordu; ama kont centilmen giysisi içinde tüm madalyaları takılmış bir halde sabahın erken saatinde oradaydı. Büyük salonun pencereleri kiliseye uzanan caddeye bakıyordu. Kontes o pencerelerden birinde ayakta duruyordu. Caddenin alt kısmından kont göründü ve kontesi pencereden görecek kadar yakına geldiğinde, kontes nazik bir hareketle eşine öpücük gönderdi ve bana 'küçük Vilhelm, benim Ditlev'im tüm krallığın en yakışıklı adamı değil mi?' dedi; 'Evet, kont bir yana hafif eğik görünüyor; ama ben yanında yürürken hiç kimsenin buna dikkat etmiyor ve biz birlikte yürüdüğümüzde kesinlikle tüm ülkenin en güzel çiftiyiz'. Hiçbir onaltı yaşındaki nişanlı genç kız, yatağının yakışıklı centilmeni olan nişanlısıyla, bu kontesin çoktan yaşlanmış asil lorduyla olduğu kadar mutlu olamaz.

Her iki yaşam görüşü de kişinin yaşamın tadını çıkarması gerektiği konusunda birleşmektedir. Bunu yapmanın temeli bireyin kendisindedir; ama bireyin kendisinin öne çıkardığı tarzda değildir.

Devam edelim. Kişinin yaşamın tadını çıkarması gerektiğini öğreten, ama bunu yapmanın şartlarını bireyin dışında belirleyen yaşam görüşleriyle karşılaşıyoruz. Zenginlik, onur, asalet vs.'yi

yaşamın işlevi ve içeriği haline getiren tüm yaşam görüşlerinde durum böyledir. Burada ayrıca belli bir tür delice aşktan söz etmek istiyorum. Sırılsıklam aşık bir genç kızı düşün. Gözleri sevdiğini görmekten başka zevk bilmeyen, ruhu onu düşünmekten başka bir iş tanımayan, kalbi onun olmaktan başka hiçbir arzu taşımayan; sevdiğinden başka hiçbir şey, gökte ve yerde hiçbir şey anlam taşımayan bir genç kız. İşte burada yine şartlarm bireyin kendisi dışında belirlendiği bir estetik yaşam görüşüyle karşı karşıyayız. Elbette sen bu tarzda aşkı aptalca buluyorsun. Bunun yalnızca romanlarda görülecek bir şey olduğunu düşünüyorsun. Ancak istisnaî de olsa böyle bir aşkın var olduğundan, en azından bir çok kimsenin gözüyle bakıldığında emin olunabilir. Böyle bir aşkı neden onaylayamadığımı daha sonra açıklayacağım.

Devam edelim. Kişinin yaşamın tadını çıkarması gerektiğini öğreten, bunu yapmanın şartlarını bireyin dışında belirlemekle birlikte, bireyler tarafından önerildiğini öngörmeyen yaşam görüşleriyle karşılaşıyoruz. Bu durumda kişilik genel olarak yetenek kategorisi içinde, pratik yetenek, ticarî yetenek, matematik yeteneği, şiir yeteneği, sanat yeteneği, felsefî yetenek olarak sunulmaktadır. Yaşamda tatmin ve zevk işte bu yeteneğin geliştirilmesinde aranmaktadır. Halbuki kişi yeteneğinin gündelik halinde kalmayabilir; onu her şekilde geliştirebilir. Ama yaşamdaki tatminin şartı bu yeteneğin kendisidir ve bu şart birey tarafından öne sürülmemiştir. Bu yaşam görüşüne sahip kimseler sıklıkla bitmek bilmeyen aktiflikleriyle sürekli olarak senin aşağılamanın nesnesi olmaya alışmış kişiler arasından çıkar. Sen kendinin estetiksel bir yaşam sürdüğünü düşünüyorsun ama bunu onlara hiçbir şekilde itiraf etmeyeceksin. Senin yaşamın tadını çıkarma konusunda farklı bir görüşün olduğu yadsınamaz; ama sana göre bu temel unsur değildir. Temel unsur kişinin yaşamın tadını çıkarmak iste-

mesidir. Senin yaşamın onların yaşamından kat kat üstün; ama onların yaşamı da seninkinden kat kat masumdur.

Şimdi bütün bu görüşlerin ortak yönünün estetik olmaları olduğunu gördük. Bu yüzden belli bir birliğe, kaynaşma unsuruna, her şeyin dayandığı belli bir esasa sahip olma yönünde birbirine benziyorlar. Yaşamlarını üzerine bina ettikleri esas yapısal olarak çok basit ve bu yüzden yaşamları yapısal olarak çeşitlilik gösteren bir esasa dayananlar gibi parçalanmıyor. Bu ikinci tür şimdi biraz daha yakından inceleyeceğim yaşam tarzına sahip olanların durumudur. Bu yaşam görüşü şunu öğretir: 'yaşamın tadını çıkar'. Bunu da şöyle yorumlar: 'arzularını gerçekleştirmek için yaşa'. Ancak arzu yapısal olarak çeşitlilik gösterir. Bu yüzden arzuya bina edilen yaşamın, çocukluktan gelen belli bir bireysel arzunun özgün bir arzu biçiminde kararlılık haline gelmesi hali hariç, nihayetsiz bir çeşitliliğe bölüneceğini görmek kolaydır. Bahsedilen istisnaî durumun da arzudan çok bir eğilim, örneğin balık tutma, avcılık veya at yetiştirme vs. gibi bir eğilim olarak adlandırılması daha doğru olacaktır. Bu yaşam görüşünün çeşitlilikte parçalanması ölçüsünde, bu yaşamların aslında tefekkür alanında yer aldığını görmek kolaydır. Ancak bu tefekkür daima geçici bir tefekkürdür ve kişilik yine gündelik halinde kalır. Arzunun kendisi içindeki birey gündeliktir ve arzu ne kadar geliştirilse veya kalitelileştirilse, ne kadar sanatlı hale getirilse de, birey yine yarı gündelik haldedir. Yaşamın tadını çıkarırken kişi o andadır ve bu açıdan kadar çeşitliliğe sahip olursa olsun, yine de gündeliktir; zira anı yaşamaktadır. Bu durumda kişinin arzusunu tatmin etmek için yaşaması yaşamdaki çok özgün bir konumdur ve Tanrıya şükür, dünyevî yaşam sıkıntılarının insana düşünecek başka şeyler vermesi yüzünden, nadiren uygulamaya konan bir tarzdır. Eğer öyle olmasaydı, kuşkusuz bu korkunç gösteriye sık

sık tanık olacaktır. En azından sık sık insanların şiirsel yaşamın kendilerine ket vurduğundan şikayet ettiklerini işitiyoruz. Aslında şiirsel yaşam yalnızca insanların arzunun bir insanı içine atabileceği vahşi çılgınlıklara atılma arzularından ibarettir. Bu görüşü uygulamaya koyabilmek için, bireyin mutlaka çeşitli dışsal şartlara sahip olması gerekir ve bu talih, daha doğrusu talihsizlik, insanın başına nadiren gelir. Talihsizlik diyorum çünkü bu talih; merhamet sahibi Tanrılardan değil gazap tanrılarından gelir.

Kişi bu yaşam görüşünün herhangi bir önemli ölçekte uygulamaya konulduğuna nadiren tanık olur. Öbür yandan bu görüşte biraz oyalanan ve sonra şartlar ortadan kalktığında, eğer şartlar kendi kontrolleri altında olsaydı, yaşamda arzuladıkları mutluluk ve neşeyi kesinlikle elde edebileceklerini düşünen kişileri sık görüyoruz. Ancak tarihte zaman zaman bu tür örneklere rastlamak mümkündür. Özellikle tüm şartların olumlu olduğu zamanlarda bu yaşam tarzının nereye götürdüğünü görmenin yararlı olduğuna inandığım için, böyle bir şahsiyeti örnek vereceğim. Bu amaçla çok güçlü bir adamı İmparator Neron'u, tüm dünyanın saygı gösterdiği ve etrafı daima sayısız zevk imkanlarıyla dolu imparatoru örnek vereceğim. Bir defasında olağan vurdumduymazlığıyla, Truva'yı yakma konusunda bir fikir vermesi için Roma'yı ateşe vermesinden dolayı Neron'u suçlamanın mümkün olmadığını, belki yaptığının tadını nasıl çıkaracağını bilecek kadar sanatkâr bir ruha sahip olup olmadığının sorgulanabileceğini söylemiştin. Şimdi her türlü düşünceden asla kaçmamak, bu düşüncenin seni iğrendirmesine asla izin vermemek senin baş zevklerinden birisi. Bunu yapmak için imparatorluk muhafızlarına, altın yada gümüşe, dünya hazinelerine ihtiyaç yok. Kişi bunu tek başına yapabilir ve tek başına gerçekleştirebilir. Bu yüzden daha akıllıca ve daha az iğrendirici bir zevktir. Amacın yalnızca Neron'u savunmak değil-

di; ama senin dikkatini onun yaptığına değil nasıl yaptığına yoğunlaştırmanda bir tür savunma var. Yine de bu düşünce pervasızlığının gençlerde çok sık rastlanan bir özellik olduğunu biliyorum. Bu gençler dünya konusunda bazı zamanlarda bu tür bir pervasızlığı deniyorlar ve özellikle başkaları dinlerken, bu tür olayları kolaylıkla yüceltme konusunda gaza gelebiliyorlar. İyi biliyorum ki; sen ve herkes, hatta Neron'un kendisi bile böylesine aptalca bir çılgınlıktan kaçardınız. En dar anlamda kendisinde yeterli gücü olduğuna inanan hiç kimseye Neron olmayı tavsiye etmezdim. Neron'un yapısını anlatırken benim görüşüme göre kişiliğinin ana unsuru olan bir yönünden söz etmem, sana çok yumuşak bir ifade gibi gelebilir; ama her ne kadar hiç kimseyi asla yargılamadığım başka bir bağlam bulunsa da, ben kesinlikle merhametli bir yargıç değilim. Ancak inan bana bu ifade asla çok yumuşak değil, doğru bir ifade. Sana ayrıca bir kimsenin böyle bir adıma ne kadar yakın olduğunu da gösterebilirim. Gerçekten de tüm yaşamını bir çocuk gibi geçirmemiş herkesin böyle bir lanetten bir adım, bir bakış uzakta olduğu anlar vardır. Neron'un ruh hali bir *melankoli* idi. Günümüzde melakonlik olmak büyük bir şey haline geldi. Bir bakıma senin bu sözcüğü neden çok yumuşak bulduğunu görebiliyorum. Melankoliyi büyük günahlar arasında sayan eski bir kilise doktrinine benimsiyorum. Eğer haklı isem, bunun senin için çok kötü bir haber olduğu kesin. Zira senin tüm yaşam görüşünü allak bullak edecek. Ancak yanlış anlamadan kaçınmak için, hemen bir kimsenin nihayetsiz derecede üzüntü ve ıstırap içinde olabileceğini ve bunun tüm yaşamını kaplayabileceğini vurgulamak istiyorum. Ama ne kadar gerçek olursa olsun, kişi melankolik hale ancak kendi hatasıyla gelir.

Bu yüzden kraliyetin lüks ve sefahatini hayal edebiliyorum. Onun erken yıllarını, geçmişteki gençliğini düşünüyorum.

Gençliğin saf mutluluğu çoktan onu terk etmiş, şimdiden akla gelecek her türlü zevki tatmış ve onlara doymuş. Görüntüsü gururlu, imparatorluk vakarına sahip değil. Aksine zayıf, aciz; sinsice hareket eden, güçsüzlüğü çok daha rahatsız edici bir adam. Tıpkı ölmekte olan bir adam gibi görünüyor; nefes alışı zayıf. Ama yine de bu adam Roma'nın İmparatoru ve insanların yaşamını elinde tutuyor. Ruhu heyecandan yoksun; yalnızca zeka oyunları ve süslü bayraklar ona can veriyor. Dünyanın tüm sahip oldukları tükenmiş; yine de sessiz kalırsa nefes alamaz. Eğer annesinin çaresizliğinin kendisine, onu eğlendirecek yeni bir ifade kazandıracağını bilseydi, bir çocuğu annesinin gözleri önünde parçalattırabilirdi. Eğer Roma İmparatoru olmasaydı, intihar ederek yaşamına son verebilirdi. Zira intihar aslında aynı duygunun bir başka ifadesinden ibaret. Caligula'nın tüm insanların başlarının tek bir boyun üzerinde olmasını böylece bir vuruşta hepsinin kafasının koparılmasını istemesi ile kişinin kendi yaşamına son vermek istemesi aynı şey.

Neron'un durumunun böyle olup olmadığını bilmiyorum; ama bu tür kişilikler arasında bazen iyi mizaçlılara da rastlamak mümkündür ve eğer Neron bunlardan olsaydı, kuşkusuz çevresindekiler bunu tevazu olarak adlandırmaya hazırdı. Bu durum meseleye tuhaf bir anlam değişikliği katıyor; ama bastırılması gerçek bir melankoli oluşturan gündelikliğin yeni bir kanıtını veriyor. Bu yüzden tüm dünyanın hazineleri ve ihtişamı bu tür kişilikleri eğlendirmeye pek yetmezken, tek bir söz, bazı küçük meraklar, bir adamın dışsal görünüşü yada başka bir önemsiz şey, onlara olağanüstü bir neşe vermeye yetebilir. Neron tıpkı bir çocuğun zevk alacağı şeylerden zevk alabilir. O bir çocuk gibidir. Bu doğru bir tanımlama, çünkü çocuğun tüm gündelikliği onda değişmeden, dönüşmeden sergilenmektedir. Olgun bir kişilik bu şekilde zevk alamaz.

Çünkü Neron'un çocuksu niteliğini koruduğu gerçektir; ama o artık çocuk değildir. Günlük yaşam şartları açısından Neron yaşlı bir adamdır; ancak arada bir çocuklaşmaktadır.

O zaman melankoli nedir? Ruhun histerisidir. Bir insanın yaşamında gündelikliğin olgunlaşmış gibi göründüğü ve ruhun içinde kendisini bir ruh olarak bilince ulaştırabileceği bir yüksek biçim talep ettiği an gelecektir. Ruh gündelikliği içinde dünyevî yaşamın bütünüyle kaynaşır ve kendisini şeffaflaştırır; kişilik ise ebedî gereçliliğinde kendisinin bilincine varmak ister. Eğer bu gerçekleşmezse; hareket durursa ve geri bastırılırsa, melankoli yerleşir. Kişi melankoliyi unutturmak için çok şey yapabilir; bunun için çaba gösterebilir. Neron'dan daha masumca maceralara girişebilir; ama (ne yaparsa yapsın) melankoli yerinde kalır. Melankolide açıklanamaz bir şeyler vardır. Acı veya üzüntü çeken kimse, bu acı ve üzüntünün nedenini bilir. Eğer melankoliğe bu durumunun nedenini, onu bu hale düşürenin ne olduğunu sorarsanız, şu cevabı verecektir: 'Ne olduğunu bilmiyorum, açıklayamıyorum'. İşte melankolinin sınırsızlığı burada yatmaktadır. Verilen cevap mükemmel derecede doğrudur; çünkü zaten nedenin ne olduğu anlaşıldığı anda melankoli ortadan kalkar. Halbuki acı çeken insanın acısı, nedenini bilmekle ortadan kalkmaz. Melankoli bir günahtır; gerçekten büyük bir günahtır; derinden ve samimiyetle arzulanan bir günah değildir ama tüm günahların anasıdır. Bu hastalık, daha doğrusu bu günah çağımızda aşırı derecede yaygındır. Tüm Alman ve Fransız gençliği bu illetin altında inlemektedir. Seni tahrik etmeyeceğim; sana mümkün olduğu kadar anlayışlı davranacağım. Memnuniyetle itiraf ediyorum ki; melankolik olmak bir bağlamda kötü bir işaret değildir; çünkü kural olarak ancak en yetenekli mizaçlar bu hastalığın pençesine düşer. Ruhları melankoliyi tanımayan kişiler, ruhunda metamor-

foz önsezisine sahip olmayan kişilerdir. Burada o kimseleri ele almayacağım. Çünkü burada yalnızca senin için ve sana yazayorum ve bu açıklamanın senin için yeterli olacağını düşünüyorum. Zira bir çok uzman hekimin aksine, sen melankolinin bedensel bir rahatsızlık olduğunu pek düşünmüyorsun. Zaten bu hastalığı hekimler değil, ancak ruh tedavi edebilir. Çünkü bu hastalık ruhta yatar ve ruh tüm küçük üzüntülerini yok ettiğinde, bazılarının görüşüne göre melankoliyi üreten nedenler de ortadan kalkacaktır. Kişi kendisini dünyada bulamaz; çünkü dünyaya ya çok erken yada çok geç gelmiştir. Kişi yaşamda kendi yerini bulamaz; ama bu yeri ebediyen kazanabilir. Kişi dünyaya ne erken ne de geç gelmiştir ve ebedî geçerliliği içinde kendisine sahip olabilen kişi kuşkusuz yaşamdaki önemini bulabilecektir.

Burada konu dışına çıktığım için beni affedeceğini umut ediyorum; çünkü bu konuyu gerçekten senin iyiliğin için açtım. Şimdi kişinin arzularını tatmin etmek için yaşaması gerektiğini düşünen dünya görüşüne döneceğim. Tedbirli bir sağduyu bu görüşün zaten ileri götürülemeyeceğini, bu nedenle tartışmaya hiç başlanılmaması gerektiğini bilir. Gelişmiş bir bencillik zevkteki önemli noktayı kaçırdığını anlar. O zaman burada 'yaşamın tadını çıkar' diyen ve sonra kendisini yine şu şekilde ifade eden bir yaşam görüşüyle karşı karşıyayız: 'Keyfine bak; keyfini çıkarman gereken eğlence sen kendinsin'. Bu yüksek bir tefekkürdür. Ancak doğal olarak kişiliğin içine nüfuz etmez; rastlantısal gündeliklikte kalır. Her şeyden önce burada da tadını çıkarmanın şartı dışsaldır ve bireyin kontrolü altında değildir. Her ne kadar keyfine bakıyorsa da, kişi yine de yalnızca eğlence içinde kendi keyfine bakmaktadır ve eğlencenin kendisi ise dışsal bir şarta bağlıdır. Tek fark, eğlencenin gündelik değil, tefekküre dayalı olmasıdır. Bu yüzden Epikürcülük bile üzerinde kendi kontro-

lünün hiç bulunmadığı bir şarta bağlıdır. Bu durumda belli bir katılığa sahip akıl şu çıkış yolunu öğretir: 'sürekli olarak şartları görmezden gelerek keyfine bak'. Ama şartları görmezden gelerek keyfine bakan kimsenin, bunların tadını çıkaranlar kadar bu şartlara bağımlı olduğu bir gerçektir. Böyle bir kişinin düşüncesi sürekli olarak kendisine döner ve keyfi, eğlencenin mümkün olduğu kadar az içeriğe sahip olmasında yattığından, aslında kendi içini boşaltmaktadır. Zira doğal olarak böyle bir tefekkür kişiliği açma yeteneğine sahip değildir.

Bu gözlemlerinin en azından sana estetik yaşam görüşünün ülkesinin görünür bir haritasını verdiğine inanıyorum. Bütün aşamaların ortak yönü içinde kişinin gündelik olarak olduğu varlık için yaşamaktır. Çünkü burada tefekkür hiçbir zaman bu noktanın ötesine ulaşacak kadar yüksek değildir. Çok küçük bir ipucu dışında başka bir şey vermediğimi biliyorum; ama zaten daha fazlasını vermeyi de arzulamıyordum. Çünkü bana göre farklı aşamalar önemli değildir. Şimdi göstereceğim üzere, kaçınılmaz olarak gerekli olan yalnızca harekettir ve senden bu konuya dikkatini daha fazla yoğunlaştırmanı rica ediyorum.

Şimdi şunları varsaymama izin ver: sağlığı için yaşayan adamımız, senin ifadenle, yaşadığı gibi hızlı ölür. Asil çiftimiz altın evlenme yıldönümlerinde dans eder ve tıpkı düğünlerinde dans ettiklerinde olduğu gibi salonda fısıldanmalar dolaşır. Zengin adamın altın madenleri bitmek tükenmek bilmez. Mutlu adamın yaşam yolculuğuna onur ve itibar damgasını vurur. Genç kız sevdiğine kavuşur. Bağlantıları sayesinde tüccar ticarî yeteneğiyle beş kıtayı birbirine bağlar ve dünyanın tüm hisselerini kendi elinde tutar. Mekanik yeteneğe sahip olan kişi bu yeteneği ile yer ve göğü birbirine bağlar. Ayrıca varsayalım ki Neron hiçbir zaman sıkıntı-

dan esnemez; aksine her an yeni bir zevk onu şaşırtır. Zeki Epikürcümüz her an keyif alır ve Siniker* daima kendi ışığında zevk almak için dışlayabileceği zevk alma şartlarına sahiptir. Bütün kişilerin mutlu olduğunu varsayıyorum. Muhtemelen sen öyle olmadıklarını söyleyeceksin ve bunun nedenini daha sonra açıklayacağım. Ancak şunu hemen kabul edeceksin: bir çok insan bu şekilde düşünür; evet, şu yada bu kimse yoksun oldukları tek şeyin gerçeği takdir etmek olduğunu ilave ettiğinde, kendisinin aşırı derece zeki olduğunu düşünecektir. Şimdi tam tersini varsayacağım. Bunların hiç birisi olmaz. Peki o zaman ne olacak? Umutsuzluğa düşecekler. Kuşkusuz sen de umutsuzluğa düşerdin. Belki de bunun sorun etmeye değmeyeceğini söyleyeceksin. Umutsuzluğa düşeceğini neden itiraf etmediğini sana daha sonra açıklayacağım. Burada yalnızca çok sayıda kimsenin umutsuzluğa düşmeyi doğru ve uygun göreceğini kabul etmeni istiyorum. Şimdi neden umutsuzluğa düştüklerini görelim. Bunun nedeni yaşamlarını üzerine bina ettikleri şeyin geçici olduğunu keşfetmeleri miydi? O zaman Peki yaşamlarını bina ettikleri şey, umutsuzluk nedeni olacak kadar önemli bir yönden değişti mi? Peki bu durumda o şeyi geçici kılan o hayati değişimin kendisi mi? Yoksa Eğer böyle değilse, değişim rastlantısal ve önemsiz değil midir? Bu yüzden böyle bir değişimin temelini oluşturabilecek yeni hiçbir şey ortaya çıkmamıştır. Eğer umutsuzluğa düşüyorlarsa, bunun nedeni zaten öncesinde umutsuz olmalarıdır. Aradaki fark, yalnızca bunu o zaman bilmiyor olmalarıdır. Ama bu fark tamamen rastlantısal olarak doğan bir farktır. O zaman her estetik yaşam görüşünün umutsuzluk olduğu ve estetiksel olarak yaşayan herkesin de, bilsin yada bilmesin, umutsuzluk içinde olduğu ortaya çıkmaktadır. Ama eğer kişi bunu bilirse –ki sen kesinlikle biliyor-

* Tek iyiliğin erdem olduğuna ve bunu elde etme yolunun kendini kontrol etmek olduğuna inanan antik Yunan filozofları grubu üyesi.

sun-, o zaman daha yüksek bir varoluş biçimi kaçınılmaz bir gereksinim haline gelmektedir.

Bu durumda doğru olan şey, etiği doğuran hareketi yapmak gibi görünmektedir. Ama yine de tüm estetik yaşam görüşlerinin en gelişmiş ve en özeli olan bir görüş yerinde durmaktadır ve şimdi sıra geldiği için bu görüşü en büyük titizlikle ele alacağım. Sana yukarıda açıkladığım her şeye sakince katılabilirsin ve bir bakıma orada hitap ettiğim sen değildin. Ayrıca sana bu şekilde konuşmanın veya seni yaşamın boşluğu konusunda aydınlatmanın bir yararı olmazdı. Bunlar zaten senin çok işi bildiğin şeyler ve sen bunlara uyum sağlamak için kendi tarzında çaba gösterdin. Burada bunları sana anlatmamın nedeni şudur: arkamı güvenceye almak istiyorum, senin aniden geriye sıçramanı önlemek istiyorum. Bu son yaşam görüşünün kendisi umutsuzluktur. Kişilik gündelik halinde kaldığı için, bu estetik bir yaşam görüşüdür. Kendisi de bir ölçüde böyle bir yaşam görüşünün hiçliğinin bilincinde olduğu için, bu son estetik yaşam görüşüdür. Ancak burada da umutsuzluk ve yine umutsuzluk vardır. Örneğin sonradan kör olan bir sanatçıyı, bir ressamı ele alalım. Eğer içinde bir derinlik varsa, o da büyük olasılıkla umutsuzluktur. Umutsuzluğu yalnızca belli bir nedendendir ve eğer yeniden görmeye başlarsa umutsuzluğu bitecektir. Senin durumun böyle değil. Sen aşırı zihinsel yeteneklere sahipsin ve ruhun bir yönüyle bunun sana olmasına izin vermeyecek kadar derin. Dışsal açılardan da başına böyle bir talihsizlik gelmedi. Hâlâ estetik bir yaşam görüşünün tüm gereksinimlerini taşıyorsun. Zenginliğin, bağımsızlığın var; sağlığın yerinde, zihnin hâlâ coşkulu ve henüz seni sevmek istemeyen bir genç kız tarafından mutsuz edilmedin. Seninki görünür bir umutsuzluk değil, düşüncede umutsuzluk. Düşüncelerin senin önünde, her şeyin boş olduğunu ayrıntılarıyla gördün, ama o noktadan ileriye geçemedin. Zaman zaman başını

kuma gömüp, tek bir anlık zevke teslim oluyorsun; ama bilincin bunun da boş olduğunu keşfediyor. Bu yüzden sürekli kendinin ötesindesin, yani umutsuzluk içindesin. Bu yüzden senin yaşamın iki dev antitez arasında uzanıyor: bazen aşırı derecede enerji dolusun; bazen ise aşırı derecede uyuşuk.

İşte burada senin yaşam görüşünü görüyoruz ve inan bana eğer yaşamını düşünce umutsuzluğu olarak görürsen, o zaman yaşamının kolaylıkla açıklanabileceğini göreceksin. Sen yaşamda eylemde bulunmaktan nefret ediyorsun. Bu doğru bir tavır; çünkü eylemin herhangi bir anlam kazanabilmesi için yaşamın sürekliliği olması gerekir; halbuki senin yaşamında süreklilik yok. Kendini araştırmalarına veriyorsun; hatta bu konuda işkoliksin. Ama bu araştırmalar yalnızca kendi keyfin için ve mümkün olduğu kadar az teleoloji içeriyor. Bunun dışında sen boşsun; tıpkı Kutsal Kitap'taki işçiler gibi, Pazar yerinde tembel tembel dikiliyorsun.[17] Ellerini cebine sokmuşsun, yaşamı izliyorsun. Sonra umutsuzluk içinde dinleniyorsun; hiçbir şey seni meşgul etmiyor; hiçbir şey için kenara çekilmiyorsun: 'Birisi çatıdan kiremit fırlatsa dahi altından çekilmeyeceğim'. Tıpkı ölmekte olan birisi gibisin. Günlük ölüyorsun; ama kelimenin ciddi anlamındaki gibi derin anlamda değil. Senin yaşamın hakikatini kaybetmiş ve 'sen daima yaşam süreni bir günden diğerine kadar görüyorsun'. Her şeyin yanından geçip gitmesine izin veriyorsun; hem de üzerinde hiçbir iz bırakmadan. Sonra aniden bir şeyler, bir fikir, bir durum, bir genç kız gülümsemesi seni yakalıyor. İşte o zaman 'yeniden dünya ile ilişki kuruyorsun'. Yani bazen tamamen uzaksın, bazen de her yönden dünya ile ilişki içinde ve emre amadesin. Bir şeylerin olup bittiği her yerde 'ilişki içindesin'. Yaşamını kalabalık içindeki davranış âdetlerinden biriymiş gibi yaşıyorsun; 'en koyu kalabalığın içine doğru girmeye zorluyorsun, ötekilerin üstüne

çıkmanın mümkün olup olmadığını deniyorsun; böylelikle onların üzerinde uzanabilmeyi umuyorsun'. Eğer oraya çıkabilirsen, 'kendini mümkün olduğu kadar rahat ettirecek şekilde yerleşmeye çalışıyorsun'. İşte bu böylelikle yaşamın seni sürükleyip götürmesine izin veriyorsun. Ama kalabalık dağıldığında, olay sona erdiğinde, yine caddenin köşesine dikiliyorsun ve dünyayı seyretmeye başlıyorsun. Bildiğin gibi, ölmekte olan bir kimse doğaüstü bir enerji kazanır. İşte sen de öylesin. Eğer üzerinde düşünülecek bir fikir varsa, derinlemesine okunacak bir çalışma, gerçekleştirilecek bir plan, yaşanacak küçük bir macera –evet, belki satın alınacak bir şapka- varsa, o zaman meseleye muazzam bir enerjiyle girişiyorsun. Şartlara göre bütün bir gün yada bir ay yorulmak bilmeden çalışıyorsun. Hâlâ önceden olduğu kadar büyük bir güce sahip olduğunu görmekten mutlu oluyorsun. Dinlenmiyorsun, 'şeytan bile sana yetişemiyor'. Eğer başkalarıyla birlikte çalışıyorsan, onlar bitip tükeniyor sen devam ediyorsun. Ancak bir ay yada senin daima maksimum süre kabul ettiğin altı ay geçtiğinde, işi bırakıyorsun ve 've işte öykünün sonu' diyorsun. Tamamen işi terk ediyor ve kalanı karşı tarafa bırakıyorsun veya eğer tek başına çalışıyorsan, ne yaptığından hiç kimseye söz etmiyorsun. Sonra kendine ve başkalarına karşı içindeki arzuyu kaybetmiş gibi davranıyor ve eğer arzu etseydin aynı yoğunlukla çalışmaya devam edebileceğin boş düşüncesiyle kendini kandırıyorsun. Ama bu kocaman bir aldatmaca. Eğer sabırla isteseydin, sen de diğer bir çok kimse gibi, o işi bitirebilirdin; aynı zamanda da işin senin sahip olduğundan oldukça farklı türde bir sebat gerektirdiğini keşfedecektin.

Eter oranı ne kadar yüksek olursa, içine buharlaştığı gaz o kadar ince olacaktır. Sen de umutsuzluktan ibaret olarak sürekli kendi başının üzerinde dolaşıyorsun ve aşağıda bir çok ilim, hik-

met, eğitim, gözlem alanı görüyorsun. Ama sana göre bu alanların hiçbir gerçekliği yok; yalnızca nadiren kullanır ve zaman zaman içinde bulunduğun zihinsel bolluk sarayını mümkün olduğu kadar zevkli şekilde süslemek için birleştirirsin. Aşağıda gördüğün şey, senin yaşamla ilginç bağlantılar kurmak için kullandığın çoklu duygular ve durumlardır. Sen duygusal, kalpsiz, ironik, nüktedan olabilirsin ve bu açıdan ustalığını kabul etmemek mümkün değil. Böylece seni tembelliğinden çıkaracak bir şey ortaya çıktığında, tamamen aktif hale gelirsin; tam donanımlı bir zeka, azim ve aklının tüm aldatma yetenekleriyle ortaya çıkarsın. Senin de tam bir memnuniyetle ifade ettiğin gibi, yanında küçük, kokulu, taze toplanmış bir zeka buketi olmaksızın ortaya çıkacak kadar kaba hiç olmadın. İnsan seni tanıdıkça, tutkuyla harekete geçtiğin kısa süre içinde yaptığın her şeye nüfuz eden hesaplı muhakeme yeteneğin karşısında daha fazla hayranlık duyuyor. Çünkü tutku seni hiçbir zaman kör etmiyor; tam tersine gözlerini daha fazla açıyor. Umutsuzluğunu, ruhun ve aklına ağırlık veren her şeyi unutuyorsun. Bir kimseyle yaptığın rastlantısal bir temas seni tamamıyla içine alıyor. Sen anda varsın ve yine anda doğa üstü bir boyuta sahipsin. Tüm ruhunu, hatta irade gücünü bile o ana bağlıyorsun; zira o anda senin varlığın senin mutlak kontrolün altındadır. Seni böyle bir anda iken gören kimse kolaylıkla aldanabilir. Halbuki bir sonraki anı bekleyen kimse kolaylıkla haykırarak seni kovmaya gelebilir. Musaeus'un Roland'ın üç sayfasına dair ünlü efsanesini anımsıyorsundur. Onlardan birisi ormanda ziyaret ettikleri yaşlı cadıdan kendisini görünmez yapan bir yüzük almıştı. O yüzükle güzel prenses Urraca'nın odasına girmiş ve aşkını ilan etmişti. Bu davranışı, onun gelişini görmeyen ve en azından bir peri prens olması gerektiğini düşünen prenses üzerinde güçlü bir etki yapmış ve o da gencin aşkına karşılık vermişti. Ancak gençten kendisini göstermesini istemişti. İşte güçlük

burada yatmaktadır: genç görünür hale gelir gelmez, büyü bozulacaktı; ama eğer kendisini göstermezse, bu kez de aşkının tadını çıkaramayacaktı. Şans eseri, Musaeus'un masalı elimde ve sana oradan küçük bir paragrafı nakledeceğim. Senden kendi iyiliğin için bu paragrafı okumanı istiyorum: 'Genç isteksiz bir şekilde kabul etti ve prensesin hayali görmek üzere olduğu adama dair öylesine muhteşem izlenim üretmişti ki, hayalindeki en yakışıklı adam resmini gence yansıttı. Herşeyi ortak göründüğü halde, günlük görüntü içinde, bir dahi yada kalp ehli tarafından keşfedildiği takdirde, orijinal ile ideal arasında ne büyük bir zıtlık vardır'. İnsanlarla bu temaslarda başarılı oluyorsun; zira sen bu olaydakinden çok daha zeki olduğundan, kendini ortaya koymanın yararlı olmadığını kolaylıkla görüyorsun. Kendi ideal resmini birisine gösterdikten sonra –ve senin her türlü şart altında ideal görünebileceğini kabul etmek gerekir-, dikkatle geri çekiliyorsun ve sonra birisini kandırmış olmanın zevkini yaşıyorsun. Bunun yanı sıra görünüşünde tutarlılığı korumada bir mola kazanıyorsun ve böylece yeniden başlayacağın bir nokta daha elde ediyorsun.

Teorik açılardan sen dünya ile işini bitirmişsin; artık sonluluk senin düşüncende varlığını sürdüremez. Pratik açılardan da, estetik anlamda, bir ölçüde dünya ile işin kalmamış. Yine de bir yaşam görüşün yok. Dünya görüşüne benzer bir şeylere sahipsin ve bu şey sana kesinlikle yaşamda güvence ve tazelenen bir kendine güven ile karıştırılmaması gereken bir duygusal kontrol yeteneği veriyor. Yalnızca hala zevkin hileleri –*per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes*-peşinde koşan kişiye kıyasla[19] sana sükunet veriyor. Zevk konusunda gurur duyacağın mutlak bir üstünlüğe sahipsin. Tüm fanilikle işini bitirdiğin için, zaten böyle olması gerekiyor. Ama yine de bırakamıyorsun. Tatmin peşinde koşanlara kıyasla halinden hoşnutsun; ama senin kendisinden hoşnut

olduğun şey mutlak bir hoşnutsuzluktur. Tüm dünyanın harikalarını görmek seni ilgilendirmiyor. Çünkü düşünce bakımından sen onların ilerisindesin ve eğer sana bir şans verilseydi, her zaman olduğu gibi şöyle diyecektin: 'Evet, onlara bir gün ayrılabilir". Milyoner olmamak seni rahatsız etmiyor ve eğer böyle bir şans sana sunulsaydı kuşkusuz şu cevabı verecektin: 'Evet, milyoner olmak gerçekten ilginç olabilir ve insan milyonerliğe bir ay harcayabilir'. Sana en güzel kızın aşkının sunulması ihtimali olsaydı, yine de şöyle cevap verecektin: 'Evet, bunun için birbuçuk yıl gerçekten yeterli olabilir'. Yüzüne senin doyumsuz olduğunu haykıran çıklıklar bolluğuna ben katılmayacağım ve onun yerine şöyle diyeceğim: bir bakıma haklısın, zira sonlu olan hiçbir şey, hatta tüm dünya bile ebediyete gereksinim duyan bir kimsenin ruhunu tatmin edemez'. Eğer sana onur ve ihtişam, çağdaşlarının hayranlığı sunulabilseydi –bu senin zayıf noktan olduğundan- şu cevabı verecektin: 'Evet kısa bir süreliğine kötü olmazdı.' Onu da gerçekten istemiyorsun ve onu elde etmek için bir adım bile atmazsın. Böyle bir tanınmayı ancak, olağanüstü yeteneklerin nedeniyle hak ettiğinin bir kanıtı olarak göreceksin. Burada yine düşüncelerin en yüksek derecede entelektüel yeteneği bile geçici bir özellik olarak görmektedir. Böylece polemiklerin, yaşamın bütününe karşı içindeki küskünlükte sana o kadar aşırı bir ifade sağlıyor ki, dünyanın en aptal adamı olmayı, ama yine de çağdaşların tarafından en bilge kişi olarak hayran olunmayı ve tapınılmayı dileyebilirsin. Çünkü bu, dünyanın gerçekten en yetenekli adamının bu şekilde nitelenmesine nazaran tüm varoluşla çok daha derin bir alay ediş olacaktır. Bu yüzden hiçbir şey arzulamıyorsun, hiçbir şey dilemiyorsun. Yalnızca sana her şeyi verebilecek ilâhî bir âsâ isteyebilirsin. O zaman bu âsâyı piponu oymak için kullanacaksın. Bu nedenle senin yaşamla işin bitmiş ve 'bırakacak hiçbir şeyin olmadığı için vasiyetname hazırlamaya ihtiyacın yok'.

Ancak bu aşırılığa dayanamazsın. Zira senin düşüncelerin herşeyi senden almış, yerine ise hiçbir şey vermemiş. Bir sonraki anda önemsiz bir şey seni tutsak eder. Bütün üstünlüğün ve kibirli düşüncelerinin verdiği gururla ona yukarıdan bakarsın, onu değersiz bir oyuncakmış gibi küçümsersin; daha eline bile almadan ondan sıkılırsın. Ama yine de seni meşgul eder ve hatta o şeyin kendisi –her zaman olduğu gibi- seni meşgul etmese dahi, ona eğilme isteğiyle meşgulsündür. Bu yolla insanlarla bir işin olduğunda, mizacın yüksek derecede sadakatsizlik sergiler. Ama kimse bunun için ahlâken seni suçlayamaz; çünkü sen zaten etik kategorisi dışındasın. Senin çok az katılım sağlaman, dolaysıyla bu yönünün kimsenin dikkatini çekmemesi, başkaları için bir şanstır. Sık sık evime geliyorsun ve bundan her zaman memnuniyet duyduğumuzu biliyorsun; ama ayrıca biliyorsun ki seni en küçük bir şeye bile katılmaya davet etmek asla aklıma gelmez. Hatta seninle ormanda at bile sürmem; bunun nedeni senin çok samimi ve eğlenceli olmaman değil, katılımının daima yalandan olmasıdır. Çünkü senin gerçekten zevk alacağın şey, biz diğerlerinin zevk aldığı şey değildir. Yada at sürerken zihninde bir şeyler vardır ve senin zevk almanı engelleyecek hoş olmayan bir şeyler çıkar. Bu bize de olabilir; ama sen arabaya bindiğin anda bu eğlencenin anlamsızlığını çoktan görmüşsündür. Zihninin daima aşırı derecede aktif olmasından dolayı seni affetmeye hazırım ve senin sık sık kendine ilişkin olarak tıpkı bir hücredeki kadın gibi olduğunu ve bu durumda kişinin ötekilerden pek farkı olmadığını söylersin. Yine de ruh ile alay edilmemelidir; çünkü intikamını alır; sana melankoli zincirlerini vurar. Genç dostum, eğer ruhunda orijinal bir ciddiyet yoksa, eğer düşüncelerinde doğal bir derinlik yoksa, eğer ruhunda asalet yoksa –ve eğer Roma imparatoru olmuşsan- işte Neron olmanın yolu budur. Ama sen başka bir yola gidiyorsun. Şimdi önünde seni tatmin edebilecek tek bir yaşam

görüşü var gibi görünüyor: ruhunu mutsuzluk ve üzüntüye boğmak. Yine de senin düşüncelerin bu yaşam görüşünün sınanması için aşırı derecede sağlıklı. Çünkü bu tür bir varoluşun estetik üzüntüsü, diğer tüm yaşam görüşleri kadar boştur. Eğer bir kimse daha derin hüzün duyamıyorsa, o zaman hüznün neşe kadar geçerli olduğunu söylemek doğrudur. Çünkü sonlu olan her şey biter. Ve eğer bir çok kimse bu hüzün geçişlerini rahatlatıcı buluyorsa, bu fikir bana neşenin bitmesi gibi rahatsızlık verici görünüyor. Bu yüzden senin zihnin bu yaşam görüşünü de tüketir ve aslında hüznü tüketen bir kimse neşeye sahip olur. Hüznün yerine hüznün meydan okuduğu neşeyi seçiyorsun. İşte şu anda bu neşeyi, bu umutsuzluk kahkahasını seçiyorsun. Sonra yeniden yaşama dönüyorsun ve bu ışık altında varoluş senin için yeniden ilginç hale geliyor. Sana göre söylediklerin oldukça farklı bir anlama gelse de, çocuklarla mükemmel şekilde, kolayca ve doğal olarak anlayabilecekleri tarzda konuşmaktan büyük zevk aldığın gibi, insanları kahkahanla aldatmaktan da zevk alıyorsun. İnsanların gülmesini ve neşe ile çığlıklar atmasını sağladığında, tüm dünyaya karşı zafer kazanmış sayıyorsun. Öbür yandan kendi kendine 'keşke sen de niye güldüğünü bilebilseydin!' diyorsun.

Yine de ruh ile alay etmemek gerekir ve melankolinin karanlığı sende daha da koyulaşıyor ve delice bir zekanın şimşek gibi çakan ışığı bu melankoliyi sana daha güçlü ve daha korkunç şekilde gösteriyor. Senin dikkatini dağıtabilen hiçbir şey yok. Tüm dünyanın zevklerinin senin için hiçbir önemi yok ve basit insanların yaşamdan aptalca zevk almasını kıskanmana rağmen, kendin bu zevkin peşinde koşmuyorsun. Zevk seni ayartamıyor. Şartların ne kadar kötü olursa olsun, zevkin seni ayartamaması Tanrının bir inayeti. Benim niyetim zevki küçümseyen gururunu değil, düşüncelerini sağlam tutan itidalini övmek. Çünkü eğer zevkle ayartıl-

saydın, işin bitecekti. Ancak zevkin seni ayartmaması, mutlaka seçmen gereken yolu gösteriyor: mutlaka ileri gitmelisin ve asla geri dönmemelisin. Korkunçlukta önceki yoldan geri kalmayan bir başka sahte yol daha var ve burada yine senin gururuna değil, seni sürekli olarak ayakta tutan itidaline güveniyorum. Senin gururlu olduğun bir gerçek ve bir kimsenin boş olmasından gururlu olması daha iyidir. Düşüncelerine korkunç bir tutku olduğu, bu tutkuya terk etme niyetin olmayan bir dava gibi baktığın, bu davadan vazgeçmektense dünyada kendini alacağı ödenmeyen bir alacaklı gibi hissetmeyi tercih ettiğin de bir gerçek. Yine de tüm insanî gurur yalnızca kırılgan bir güvenceden ibarettir.

O zaman genç dostum dikkat et! Bu yaşam umutsuzluktun; bu umutsuzluğu başkalarından istersen saklayabilirsin, ama kendinden saklayamazsın. Yine de bir başka anlamda bu yaşam umutsuzluk değildir. Umutsuzluğa düşmekte çok acele ediyorsun ve aslında umutsuzlukla temas kurmayacak kadar melankoliksin. Sen tıpkı doğum yapmakta olan bir kadın gibisin; ama yine de o anı sürekli olarak erteliyorsun ve sürekli sancı içinde yaşıyorsun. Eğer doğum sancısı içindeki bir kadın, bir canavar doğuracağını veya doğuracağının nasıl bir şey olacağını merak ediyor olsaydı bile, durumu seninkine benzemezdi. Onun hamile kalma girişimi doğanın akışı içinde mümkün olmaz; ama senin girişimin gerçekten başarılı. Çünkü bir kimsenin ruhsal anlamda doğum yapması iradenin yaratıcı gayreti ile olur ve bu da insanın kendi elindedir. O zaman sen neden korkuyorsun? Sen bir başka insanoğlu doğurmayacaksın; yalnızca kendini doğuracaksın. Ve çok iyi bildiğim gibi, bunda tüm ruhu tedirgin eden bir ağırlık var. Kişinin ebedî geçerlilikte kendisinin bilincinde olması, dünyadaki her şeyden bir an daha önemlidir. Bu, sanki yakalanmış ve tuzağa düşürülmüş gibi olman ve ne zamanda ne de ebediyette bir daha asla

kaçamaman gibidir. Sanki kendini kaybetmişsin gibidir; sanki varolmaktan çıkmışsın gibidir; bir sonraki anda pişman olacakmış ama yine de kurtulamayacakmışsın gibidir. Bu, kişinin kendisini ebedi güce ebediyyen bağladığı an; kişinin kendisini hafızasının hiçbir zaman silmeyeceği birisi olarak algıladığı an; kişinin ebedi ve yanılmaz bir anlamda olduğu kişi olarak kendisinin bilincine vardığı an, ciddî ve önemli bir andır. Yine de kişi bu anın gelmesini sağlayabilir! Bak işte burada bir ya/yada vardır. Şimdi sana, bunu yapmak için hiçbir hakkım olmadığı ve gerçekten yalnızca gelecekten söz ettiğim için, başka birisinin yanında asla söyleyemeyeceğim bir şey söyleyeceğim. Eğer senin istediğin bu değilse, eğer ruhunu zekan ve moralinin beyhudelikleri ve aptallıkları ile oyalamaya devam etmek istiyorsan, o zaman öyle yap. Evini terk et, Paris'e seyahat et, kendini jurnalizme, şehvetli kadınların gülümsemelerine karşı kur yap; onların sıcak kanlarını senin zekanın nefesiyle soğut; yaşamsal faaliyetinin gururlu işlevinin tembel kadınların sıkıntısını gidermek yada gevşet tensellerin karamsar düşüncelerini gidermek olsun; bir çocuk olduğunu, ruhunda bir inanç ve fikrinde masumiyet olduğunu unut; sinendeki her bir yüksek sesi sustur; yaşamını gecelerin kötü ihtişamında boğ; içinde ölümsüz bir ruh olduğunu unut; ruhuna son kıvrımına kadar işkence et. Eğer zekan susarsa, Seine nehrinde yeterli su ve binbir-çeşit mağazasında barut ve günün her saatinde seyahat edecek yoldaşlar var. Ama eğer bunu yapamazsan, eğer bunu yapmayacaksan –ve sen ne yapabilirsin ne de yapacaksın- o zaman kendini topla, senin üstün mizacına karşı yüksek ihanet peşinde olan her türlü isyankar düşünceyi boğ; senin entelektüel yeteneklerini, kendisi daha kötü bir şekilde kullanmayı arzuladığı için kıskanan tüm basitlikleri aşağıla; yaşamın yükünü isteksizce taşıyan, ama yine de bunları taşıdığı için onurlandırılmayı isteyen ikiyüzlü ertemi küçümse; fakat bu gerekçeyle yaşamın kendisini küçümse-

me; her bir onurlu çabaya, kendisini tevazu içine gizleyen her bir mütevazı faaliyete saygı göster. Her şeyden de önce kadına biraz daha fazla saygı göster. İnan bana, yoksunluğun erkekten geldiği gibi kurtuluşun da kadından geldiği kesindir. Ben bir kocayım ve bu nedenle taraflıyım; ama benim kesin kanaatim şudur ki; eğer kadın insanlığı yoksunluğa bir şekilde düşürmüşse, bunu da adil ve dürüstçe telafi etmiştir ve hâlâ da etmektedir. Zira dünyada doğru yoldan sapan yüz erkekten doksandokuzu kadınlar tarafından, birisi ise ilâhî inayetle kurtarılmaktadır. Ayrıca şu yada bu şekilde doğru yoldan sapmanın erkeğin mizacı olduğuna inanıyorum. Bu erkeğin yaşamının bir gerçeği olduğu gibi, saf ve masum bir gündeliklik huzuru içinde kalmak da kadının yaşamının bir gerçeğidir. Buradan kolaylıkla anlayabileceğin gibi, kadının yaptıklarına karşılık kazandırdıkları gayet zengindir.

Peki sen ne yapacaksın? Bir başka kimse diyebilir ki; 'evlen; o zaman hakkında düşünecek başka bir şeyin olur". Kesinlikle doğru, ama bu durumda da sorun bunun senin yararına olup olmayacağıdır ve karşı cins hakkında ne düşünürsen düşün, en azından düşüncelerin bu nedenle evlenmeyecek kadar şövalyelik taşıyor ve bunun yanı sıra eğer sen kendine bakamıyorsan, bunu yapabilecek başkasını bulmak hayli güç olacaktır. Yada birisi diyebilir ki; 'bir işe başvur, iş yaşamına atıl; bu bir oyalanmadır ve böylelikle melankolini unutursun; iş en iyi meşguliyettir'. Melankolini unutmuş gibi görüneceğin bir noktaya ulaşmayı başarabilirsin; ama asla unutamazsın; zaman zaman öncesinden daha şiddetli bir şekilde patlayacaktır. Hem de o zaman şimdiye kadarkinin aksine seni gafil avlayabilecektir. Bunun yanı sıra yaşama ve yaşamın işlerine dair ne düşünürsen düşün, kendine bir konumu sırf bu nedenle seçmeyecek kadar şövalyece düşüneceksin. Zira her şeyden önce bunu yapmak, tıpkı bu gerekçeyle evlen-

mek gibi, bir tür aldatmacadır. Peki o zaman ne yapacaksın? Buna tek cevabım var: "Umutsuzluğa düş!"

Ben evli bir adamım. Ruhum kesinlikle ve sarsılmaz bir şekilde eşime ve çocuklarıma, güzelliğini daima savunacağım bu yaşama sarılmıştır. Bu yüzden ben 'Umutsuzluğa düş!' dediğimde, seni tutkuların girdabına atacak aşırı duygusal bir genç olarak, bu sözleri batmış bir gemidekileri rahatlatmak için söyleyen alaycı şeytan olarak söylemiyorum. Bu sözleri sana bir teselli olarak, bunun içinde kalman gereken bir durum olması için söylemiyorum. Tüm ruhun gücünü, ciddiyetini ve kendini kontrol etmesini gerektiren bir eylem olarak söylüyorum. Benim kendi kanaatim, dünya karşısındaki zaferim kadar kesindir ki; umutsuzluğun ekşiliğini tatmamış bir kimse yaşamın anlamını, bu yaşamın ne kadar güzel ve neşe dolu olduğu gerçeğini kaçırmış demektir. İçinde yaşadığın dünyaya karşı herhangi sahtekarlık yapmış olmuyorsun; bu dünyada kaybolmuyorsun. Aksine sen dünyayı fethediyorsun. Zira ben de umutsuzluğa düştüğüm halde kendimi onurlu bir evli adam olarak kabul edebiliyorum.

Yaşamına bu tarzda baktığında, seni şanslı sayacağım. Çünkü bir kimsenin yaşama umutsuzluk anında yanlış açıdan bakmaması en önemli şeydir. Bu, kişi için yanlış gitmeyecek işler doğurmak kadar hayatî önem taşımaktadır. Özellikle bir şey hakkında umutsuzluğa kapılan kişi, bu umutsuzluğunun gerçek ve köklü olmaması, bunun bir hayal kırıklığı, o açıdan bir üzüntü olması riskiyle karşı karşıyadır. Herhangi bir yoksunluk çekmediğin için sen o şekilde umutsuzluğa düşmeyeceksin. Eğer umutsuzluğa düşen bir hata yaparsa, talihsizliğin kendi dışındaki karmaşık dünyada yattığına inanırsa, umutsuzluğu gerçek olmayacak ve onu dünyayı sevmeye değil, nefret etmeye götürecektir. Çünkü dünya senin için olmaktan başka bir şey olmak istiyor gibi göründüğü için, ne

kadar senin yoluna çıkarsa çıksın, bir kez kendini umutsuzlukta bulduğunda, dünyayı olduğu gibi olması nedeniyle seveceksin. Eğer kişiyi umutsuzluğa düşüren bir suç yada kabahat, sorunlu bir vicdan ise, o zaman kişi neşesini yeniden kazanmakta güçlük çekebilir. Bu yüzden tüm ruhun ve aklında umutsuzluğa düş; umutsuzluğa düşmeyi ne kadar ertelersen, şartları o kadar ağırlaşır ama senden istenen aynı kalır. Tıpkı Tarquin'e satmak için bir kitap koleksiyonu öneren ve o istenen bedeli ödemeyi reddedince, kitapların üçte birini yakıp kalanlar için yine aynı tutarı isteyen; Tarquin yine bu bedeli ödemeyince diğer üçte biri daha yakıp yine aynı tutarı isteyen, sonunda Tarquin'in kalan üçte bir için ilk başta istenen tutarı verdiği olaydaki kadın gibi, ben de sana haykırıyorum.

Bu yüzden senin durumunda umutsuzluk şartları mükemmel. Yine de daha da iyisi var. Senin gibi yetenekli bir genci hayal et. Bir kıza aşık olduğunu, onu kendisi kadar sevdiğini düşün. Sakin bir saatinde kendisinin yaşamını neyin üzerine inşa ettiği ve kızın ne üstüne inşa ettiği konusunda düşünsün. Aşk ikisinin ortak paydası ve yine de genç arada farklılıklar bulunduğunu hissediyor. Belki kız da güzellik armağanına sahip; ama bunun genç için bir önemi yok ve bu zaten çok kırılgan bir özellik. Belki kız gençliğin neşeli mizacına sahip; ama neşenin de genç için gerçek bir anlamı yok. Ancak entelektüel üstünlük gençte ve o bu üstünlüğün gücünü hissediyor. Genç kızı gerçekten seviyor; bu yüzden gencin aklına bu üstünlüğü kıza vermek gelmiyor ve zaten kızın mütevazı ruhu da bunu talep etmeyecek. Yine de arada bir fark var ve genç kızı gerçekten seviyorsa bu farkın mutlaka ortadan kalkması gerekir. Bu yüzden genç ruhunun umutsuzluğa düşmesine izin verecektir. Kendi için değil, kız için umutsuzluk duymaktadır. Ama kızı da kendisi kadar sevdiği için, bu umutsuzluk aynı zamanda kendisi içindir. Bu durumda umutsuzluğun gücü

genç kendisini ebedî geçerliliğinde bulana kadar her şeyi yiyip bitirecektir. Ancak aynı zamanda kızı bulmuş olacağından, en tehlikeli sefere çıkan hiçbir şövalye onun ten ve kan ile ve ayrıca sonluluğun boş ayrımları ile yaptığı savaştan döndüğü kadar mutlu ve neşeli geri dönmeyecektir. Çünkü umutsuzluğa düşen genç ebedi insanlığı keşfetmiştir ve bunda hepimiz eşitiz. Kendi aklını körleştirerek veya onu geliştirmeyi ihmal ederek, kızla aynı hale gelmeyi isteme aptalca düşüncesi gencin aklına asla gelmeyecektir. O kendi zihinsel yeteneklerini koruyacak, ama kalbinin en derin yerinde, bu yeteneklere sahip olan kimsenin, onlara sahip olmayanlar gibi olduğunu idrake edecektir. Yada insanlığa duyduğu gerçek içsel sevgi yüzünden, mutlakı, bir kaşın düşük olması yada gururla göklerden daha yukarı çıkmasının bir farkının olmadığı noktayı, ilgisizliğin değil mutlak geçerliliğin bulunduğu noktayı bulana kadar umutsuzluk denizinde yüzen dindar bir kimseyi düşün.

Evet birkaç iyi fikrin, bir çok kötü fikrin, bir yığın aptalca fikrin var. Onların hepsini koru. Israr etmeyeceğim ama senin sahiplenmeni beklediğin bir fikir var; bu fikir benim ruhumun seninki ile akrabalığı olduğu konusunda beni temin ediyor. Sık sık dünyada şair olmaktansa, başka herhangi bir şey olmayı tercih edeceğini söylüyorsun. Çünkü şiirsel varoluş kural olarak bir insanî fedakarlıktır. Ben kendi adıma yazmaya başlamadan önce kendilerini kazanmış olan şairler olduğunu hiçbir şekilde reddetmiyorum. Öbür yandan böyle bir şiirsel varoluşun umutsuzluğun sonuna kadar götürülmemesinden, ruhun sürekli olarak umutsuzluk içinde titremesinden ve benliğin kendi gerçek şeffaflığını kazanamamasından kaynaklanan meçhullükte yattığı da kesindir. Şiirsel ideal daima gerçek dışı idealdir; çünkü gerçek ideal daima aktüel olandır. Bu yüzden ruhun kendi ebedi dünyasına yükselmesine izin verilmediği sürece, bu ruh sürekli olarak yolda kalacak

ve bulutlara yansıyan resimlerle eğlenecek ve bunların geçiciliğine ağlayacaktır. Bu yüzden böyle bir şiirsel varoluş mutsuz bir varoluştur ve sonludan daha yüce olmasına karşın sonsuza yetişememektedir. Şair idealleri görür; ama bunlardan zevk almak için dünyaya kaçmak zorundadır. Bu kutsal görüntüleri yaşamın karmaşasına kendisiyle birlikte taşıyamaz; etrafında görünen karikatürlerden etkilenmeksizin, o görüntülerin kisvesine bürünecek güce sığınarak sessizce yoluna devam edemez. Bu yüzden şairin yaşamı çoğu zaman, fânîde kaldıkları için kendilerini güvende hissedenler tarafından acıma konusu olur. Bir hüzün anında kuşkusuz seninle hesaplarını özel olarak yapmış ve şu şartla uzlaşmaya istekli kişiler olduğunu söylemiştin: parlak zekalı bir adam olarak tanındın; ama bunun karşılığı olarak gözlerden kayboldun ve toplumun yararlı bir üyesi olmadın. Evet dünyada bu tür adilikler vardır ve bu yolla bir iki santim öne çıkan her şeye karşı galip gelir. Ancak bunun seni rahatsız etmesine izin verme; onlardan yılma; onları aşağılama. Burada her zaman olduğu gibi yine sana şunu söyleyeceğim: 'sorun etmeye değmez'. Ama eğer şair olmak istemezsen, sana gösterdiğimden başka bir yol yok: Umutsuzluğa düş!

Bu yüzden umutsuzluğu seç; çünkü umutsuzluğun kendisi bir seçimdir; çünkü kişi seçmeden kuşku duyabilir. Ama umutsuzluk kişinin seçmeden kuşku duyamayacağı bir haldir. Ve kişi umutsuzluğa düştüğünde yine seçer. Peki neyi seçer? Kendisini, gündelikteki kendisini değil, arızî birey olarak kendisini değil, ebedî geçerlilikteki kendisini seçer.

Bu noktaya, senin durumunla bağlantılı olarak biraz daha ışık tutmaya çaba göstereceğim. Yakın dönem felsefesinde kuşkuyla başlayan spekülasyon hakkında gereğinden daha fazla tartışmalar var. Öbür yandan zaman zaman ben de bu tür sorularla

uğraştığım için, kuşkunun umutsuzluktan nasıl ayırt edileceği konusunda boşuna bilgi aradım. Burada senin yön bulmana ve doğru yöne yönelmene katkıda bulunması umuduyla, senin için bu ayrımı açıklığa kavuşturmaya çalışacağım. Herhangi bir felsefî yetkinliğe sahip olduğumu varsaymaktan çok uzağım; kategorilerle oynamada senin gibi usta da değilim; ama en derin bağlamda yaşamın anlamının ne olduğu kesinlikle daha basit fikirli insanlarca daha kolay kavranabilir. Kuşku düşüncenin umutsuzluğudur, umutsuzluk ise kişiliğin kuşkusudur. Bu yüzden seçim kategorisine böylesine sıkıca tutunuyorum ve bir sisteme bağlı olma iddiasında olmasam dahi bu kategoriye sahip çıkıyorum.[20] kuşku düşüncenin kendisindeki iç harekettir ve ben kuşkularımda kendimi mümkün olduğu kadar kişisellikten uzak tutuyorum. Şimdi kuşku uygulandığında düşüncenin mutlağı bulduğunu ve onda durduğunu varsay; mutlakta bir seçimin sonucu olarak değil, kuşku duyduğu ihtiyacı izleyerek durmaktadır. Çünkü kuşkunun kendisi de ihtiyaç kategorisine aittir ve bu yüzden orda durmaktadır. Bu kuşkunun yüce yönüdür; kuşkunun ne söylediklerini nadiren anlayan kişiler tarafından bu kadar sık övülmesi ve yüceltilmesinin nedeni budur. Ama aslında kuşkunun ihtiyat kategorisine ait olması, tüm kişiliğin hareket halinde olmadığını göstermektedir. Bu yüzden bir kimsenin 'inanmak istiyorum, ama yapamam, kuşku duymak zorundayım' demesinde çok doğru bir yön vardır. Bu aynı zamanda bir kuşkucunun düşünce yoluyla tüm iletişimden ayrı yaşayan kuşkucunun bile kendi içinde olumlu bir şeylere neden sahip olabileceğini göstermektedir. Zira bu kimse görevin geçerliliği ve eyleminin genel kuralı konusunda hiçbir kuşku duymayan, sempatik duygular ve ruh hallerinin çokluğu hakkında hiçbir şekilde kuşku duymayan çok vicdanlı birisi olabilir. Öbür yandan, özellikle çağımızda, kalplerinde umutsuzluk taşıyan, ama yine de kuşkuyu yenmiş kişiler görmek müm-

kündür. Bu durum özellikle bazı Alman filozofları incelerken beni çok şaşırtmaktadır. Onların düşünceleri düzenli, objektif mantıklı düşünceleri ona karşı gelen objektivitede durmuş ve yine de bu durum kendilerini objektif düşünmeden uzaklaştırmamasına karşın, umutsuzluk içindeler. Halbuki bir kimseyi objektif düşünceden ayırabilecek bir çok yol vardır ve bunların içinde hiç birisi soyut düşünmeden daha etkin ve aldatıcı değildir. Çünkü burada kişinin kendisini kişilik dışı bir mesele olarak ele alması mümkündür.

Bu yüzden kuşku ve umutsuzluk oldukça farklı alanlara aittir; ruhun farklı yönlerini harekete geçirir. Yine de bu açıklamamdan memnun değilim; çünkü bu durumda kuşku ve umutsuzluk eşit görünüyor, halbuki bu doğru değildir. Umutsuzluk çok daha derin ve çok daha tam bir ifade biçimidir. Hareketi ise kuşkunun hareketinden çok daha kapsamlıdır. Tam olarak umutsuzluk bütün kişiliğin, kuşku ise yalnızca düşüncenin ifadesidir. Kuşkunun genellikle inanılan ve onu bu kadar seçkin kılan objektivitesi, onun tamamlanmamışlığının bir ifadesidir. Bu yüzden kuşku farkta, umutsuzluk ise mutlakta yer alır. Kuşku duymak yetenek gerektirir; umutsuzluğa düşmek içinse hiçbir yeteneğe gerek yoktur. Yetenek büyük bir farktır ve etkili olması için yeteneğe ihtiyaç duyan hiçbir zaman mutlak olamaz. Çünkü yalnızca mutlak için mutlak böyle bir mutlaklığa sahip olabilir. En düşük, en yeteneksiz kimse de umutsuzluğa düşünebilir. Düşünürlükle yakından uzaktan ilişkisi olmayan bir genç kız bile umutsuzluğa düşebilir; buna karşın bu umutsuzluğa düşenlerin kuşkucular olduğunu söylemenin aptallığını herkes görebilir. Bir kimsenin kuşkusu giderildiği halde umutsuzluk içinde olabilmesinin nedeni –ve bu böylece devam edebilir- derin anlamda umutsuzluk içinde olmamasıdır. Genel olarak kişi kendisi istemediği sürece umutsuzluğa düşemez. Kişinin gerçekten umutsuzluğa düşebilmesi için

gerçekten bunu istemesi gerekir; ancak kişi umutsuzluğu gerçekten istediğinde, gerçekten umutsuzluğun ötesine geçecektir. Kişi umutsuzluğu gerçekten seçtiğinde, gerçekten umutsuzluğun seçtiğini, yani ebedî geçerlilikteki kendisini seçmiş olacaktır. Kişilik ancak umutsuzluktayken yatışır; ama bunun nedeni ihtiyaç değildir, çünkü ben hiçbir zaman ihtiyaç olduğu için umutsuzluğa düşmedim, yalnızca özgür irademle umutsuzluğa düştüm ve ancak umutsuzluk içinde mutlak kazanılır. Bu açıdan, çağımız hakkında fikir yürütme hakkım olduğu ölçüde, çağımızın bu konuda ilerleme kaydedeceğini düşünüyorum. Bunu yalnızca gazeteleri veya zaman zaman broşürleri okuduğum için ve seninle yaptığımız sohbetlerden biliyorum. Bizim mutlağı bulmak için gerçek çıkış noktamızın kuşku değil umutsuzluk olduğunu öğreneceğimiz zaman, bir bedeli olsa da, çok uzak değil.

Şimdi kendi kategorime dönüyorum. Ben bir mantıkçı değilim. Seni temin ederim ki seçimin hem kalbimin hem de aklımın seçimi, ruhumun arzusu ve benim kurtuluşumdur. Böylece seçimin önemine dönüyorum. Mutlak olarak seçerken, ben umutsuzluğu seçiyorum ve umutsuzlukta mutlağı seçiyorum; çünkü kendim mutlağım, mutlağı öne sürüyorum ve kendim mutlağım. Ama bunların hepsi tamamen aynı olduğu için şunu söylemeliyim: ben, beni seçen mutlağı seçiyorum. Ben, beni öne süren mutlağı öne sürüyorum.bu ikinci ifadenin de mutlak kadar adil olduğunu göz önüne aldığım için, seçim kategorim sahtedir; çünkü bu kategori her ikisinin de kimliğidir. Seçtiğimi öne sürmüyorum; çünkü eğer bu öne sürülmüş olmasaydı, onu seçemezdim ve eğer benim seçmem yoluyla öne sürülmeseydi, ben onu seçmeyecektim. Öyledir, çünkü öyle olmasaydı ben seçmeyecektim; öyle değildir, çünkü ancak benim seçimimle o hale gelmektedir; aksi halde benim seçimim aldatıcı olacaktı.

Peki o zaman ben neyi seçeceğim? Şunu mu bunu mu? Hayır, ben mutlak olarak seçiyorum ve tam olarak şu yada bunu seçmemeyi seçerek mutlağı seçiyorum. Mutlağı seçiyorum, peki mutlak nedir? Ebedi geçerlilikteki ben miyim? Kendimden başka bir şeyi mutlak olarak seçemem, çünkü başka bir şeyi seçersem, onu sonlu bir şey olarak seçerim ve bu yüzden onu mutlak olarak seçmem. Hatta Tanrıyı seçen Yahudi bile onu mutlak anlamda seçmez. Her ne kadar onu mutlak olarak seçiyorsa da, bu seçimi mutlak anlamda yapmaz ve bu yüzden de seçimi mutlak olmaktan çıkan ve sonlu hale dönüşür.

Peki o zaman benim benliğim nedir? Eğer ilk bakışta, başlangıç olarak bir tanım verilmesi gerekiyorsa cevabım şudur: benliğim her şeyden daha soyut bir şeydir ve aynı zamanda her şeyden daha somuttur. O özgürlüktür. Burada küçük bir psikolojik gözlem yapmama izin ver. Sık sık insanların yaşamdan yakınarak hoşnutsuzluklarını dile getirdiğini, çeşitli dileklerde bulunduğunu görürüz. Böylesine bir garibanı hayal et, sonra da buradaki herhangi bir şeye ışık tutmayan, çünkü tamamen şartlara bağımlı olan dileklerini gözlemleyelim. 'Keşke filan adamın aklına yada yeteneklerine sahip olsaydım' vs. tarzında dileklerde bulunuyor. Evet, en aşırı dileği ise; 'keşke o adamın kararlılığına sahip olsaydım'. Bu tür dilekler yeterince sıklıkta duyulur; ama hiçbir zaman bir kimsenin ciddî olarak başka birisi olmayı dilediğini duydun mu? Kimse bunu istemez; kişilerin kendilerine sıkı sıkıya tutunması, dünya yıkılsa tüm çilelerine rağmen başka birisi olmak istememesi talihsizlerin tipik özelliğidir. Aslında bunun nedeni bu tür kişilerin, kendi ebedi geçerliliklerindeki başka birisi olmayı yeğleyeceklerini söyleyen neşenin mükemmel derecede soyut ifadesini kendilerine saklasalar dahi, gerçeğe çok yakın olması ve yalnızca nimetleriyle değil, işkenceleriyle de kişisel varoluşun

ebedî geçerliliği duygusuna sahip olmalarıdır. Bir çok dileği olan insan, yine de her şey değişse de kendisinin daima aynı kalacağını düşünür. Bu yüzden içinde, arzusu yoluyla elde ettiği değişim en büyük olasılığa sahip olan değişim olsa dahi, her şeyle ilgili olarak mutlak olan bir şey, kişiyi o kişi yapan bir şey vardır. Ve kişi daha sonra açıklayacağım bir yanlış anlayış içinde doğum sancısı çekmektedir. Burada yalnızca kişiyi olduğu kişi yapan 'benliğin' en soyut ifadesini bulmak istiyorum. Ve bu ifade özgürlükten başka bir şey değildir. Gerçekten de bu yolla kişisel varoluşun ebedî geçerliliğinin büyük ölçüde akla yatkın bir kanıtını sunmak mümkün olacaktır. Evet, intihar bile bu benlikten kurtulmak istemek değildir ve bu yüzden ruhunun en yüksek derecede ölümsüzlüğüne inanan, ancak tüm benliğinin son derece kafası karışık bir halde olması yüzünden bu yolla ruhunun mutlak biçimini bulabileceğini düşünen bir kimse için intihar da sözkonusu olabilir.

Bir bireye sürekli olarak değişmesine rağmen aynı kalabilecekmiş gibi gelmesinin, sanki bireyin en iç benliğinin ne olursa olsun dayanabilecek bir cebir işlemi imiş gibi görünmesinin nedeni; yanlış yaklaşıma sahip olması gerçeğinde yatar. Kişi kendisini seçmemiştir, bunu yapmaya ilişkin bir kavrayışı da yoktur. Ama yine de bu anlayış eksikliğinde kişisel ebedî geçerliliğin bir kabulü yatmaktadır. Öbür yandan doğru yaklaşıma sahip bir kimse için mesele farklıdır. O, sonlu anlamdaki 'benlik' diğer sonlu şeylerle birlikte sonlu bir varlık olacağı için bu anlamda değil, mutlak anlamda kendisini seçer. Ve yine de kendisini seçer başka birisini değil. Böylece onun seçtiği bu benlik kendisi için sonsuz anlamda somuttur ve buna rağmen eski benliğinden mutlak derecede farklıdır; çünkü mutlak anlamda seçmiştir. Bu benlik daha önce mevcut değildi, çünkü seçim yoluyla varoldu ve yine de 'kişi kendisi' olduğu için zaten vardı.

Burada seçim iki diyalektik hareketi aynı anda yapmaktadır: seçilen mevcut değildir ve seçim yoluyla varolur ve seçilen vardır, aksi halde bir seçim olmayacaktı. Eğer seçtiğim şey yokken seçimin kendisi yoluyla mutlak hale gelmiş olsaydı, onu seçmeyecektim, onu yaratmayacaktım. Ama kendimi yaratmıyorum, seçiyorum. Bu yüzden doğa yoktan yaratılmış iken, ben de gündelik kişisel varoluşum yoluyla yoktan yaratıldım; özgür bir ruh olarak çelişki prensibinden doğdum yada kendimi seçtiğim gerçeğinden doğdum.

Kişi şimdi seçtiği benliğin, içinde kişinin kimliğini kendisi ile tanımladığı bir tarihe sahip olduğu kadar sonsuz bir çokluğu da içerdiğini keşfetmektedir. Bu tarih farklı türde bir tarihtir. Zira bu tarihte kişi ırkının diğer bireyleriyle ve bir bütün olarak ırkıyla bağlantılı bir konumdadır ve bu tarihte acı veren bir şeyler vardır. Yine de o, bu tarihe sahip olan tek bireydir. Bu yüzden kişinin kendisini seçmesi cesaret ister. Çünkü kişi en tecrit edilmiş göründüğü anda, bütünle bağlantı kurduğu köklerinin daha derinine dalmaktadır. Bu durum kişiyi alarm haline geçirir; ama böyle olmak zorundadır. Çünkü kişide özgürlük tutkusu uyandığında –ve bu tutku seçimde uyanır, seçim bu tutkuyu önşart olarak koyar-, kişi kendisini seçer ve kendi iyiliği için buna sahip olma mücadelesi verir; zaten bu tutku kişinin iyiliğinin ta kendisidir. Kişi bunlardan hiç birini, en acı veren şeyleri, en çok üzen şeyleri terk edemez. Yine de bu kavganın, bu tutkuyu elde etmenin göstergesi tövbedir. Kişi tövbe ile kendine döner, ailesine döner, soyuna döner, bu geri dönüşü Tanrısında kendisini bulana kadar sürer. Ancak bu şartlarda kişi kendisini seçebilir ve başkalarını istemez; çünkü ancak kendisi mutlak olarak kendini seçebilir. Zaten sevgisiz insan nedir ki? Ancak bir çok sevgi çeşidi vardır. Ben bir babayı bir anneden farklı bir tarzda severim; karımı ise daha farklı bir tarzda ve bu farklı sevgilerin her birinin farklı bir

ifade biçimi vardır. Ama ayrıca Tanrıyı sevdiğim bir sevgi biçimi vardır ve bunun konuşma lisanında yalnızca bir ifadesi vardır: tövbe. Eğer Tanrıyı seviyorsam, O'nu mutlak olarak, en iç benliğimle sevmem. Mutlaka yönelik başka türlü sevgiler bir yanlış anlayıştır. Çünkü insanların genellikle çok övdükleri ve benim de saygı duyduğum aşk –düşünce mutlaka tüm sevgisiyle tutunduğunda sevdiğim mutlak değildir; çünkü zorunlu olarak sevdiğim için mutlak anlamda sevmiyorum demektir-, özgürce sevdiğim andaki ve Tanrıyı sevdiğim andaki aşk yani tövbedir. Ve eğer tövbenin benim Tanrı sevgimin ifadesi olması için başka hiçbir neden olmasaydı bile şu neden yine olacaktı: önce O beni sevdi. Yine de bu eksik bir açıklama. Çünkü böylelikle sanki kendimi mutlak olarak seçtiğim için suçlu olarak kendimi seçmiş gibiyim; sanki benim kendimi mutlak anlamda seçmek kendimi yaratmakla aynı değilmiş gibi. Ve babanın günahları oğul tarafından devralınacak olsaydı, oğul bundan da pişmanlık duyar, tövbe ederdi; çünkü ancak bu yolla kişi kendini seçebilir, kendini mutlak anlamda seçebilir. Ve eğer gözyaşları kişi tamamen kaplamak üzere olsaydı, o tövbe etmeye devam ederdi; çünkü ancak bu şekilde kendisini seçer. Burada sanki benliği kişinin dışındadır ve ona olan sevgisiyle onu elde edecek ve tövbesiyle sevecektir. Çünkü kişi mutlak olarak, ebedî Tanrının elinden seçmektedir.

Burada belirttiğin husus hatiplere özgü bir bilgelik değildir; açıklamak isteyen herkesin istediği zaman açıklama getirebileceği bir konudur. Ben bunu oditoryumda değil oturma odasında, küçük oğlumun neşe ve mutluluk içinde koşuşturduğunu gördüğümde 'Kimbilir belki de ben onun üzerinde çok zararlı bir etki yaptım? Tanrı biliyorki ona bakmak için elimden geçen herşeyi yaptım, ama bu düşünce beni rahatlatmıyor' dediğim yerde öğrendim. O zamanlar kendime şöyle diyorum: 'yaşamında ruhu-

nun seçim anında aşırı derecede olgunlaşacağı bir an gelecek, o anda kendisini seçecek, o zaman aynı zamanda benden ona kalan her türlü günah için de tövbe edecek. Ve bir oğlun babasının günahlarından dolayı tövbe etmesinde hoş bir yan vardır. Ancak oğlum bunu benim namıma yapmayacak; zira ancak bu yolla kendisini seçebilir. Öyleyse bırakalım işler kendi rayında gitsin. Çoğu zaman kişinin en iyi sandığı şey, en zarar verici sonuçlar içerebilir; ama bu da bir hiçten ibarettir. Onun için çok şey yapabilirim; bunun için de çabalıyorum ama en iyisini o kendisi için yapabilir. Burada mutlak tecrit en derin devamlılığa eştir ve kişi kendisini seçmediği sürece sanki şu yada bu şekilde farklı bir şey olabilme ihtimali var sanılır.

O zaman burada seçme ve tövbenin ne olduğu konusunda benim en mütevazı görüşümü öğrendin. Kişinin bir genç kızı annesiymiş gibi yada annesini genç kızmış gibi sevmesi uygun değildir. Her aşk özgündür; Tanrı sevgisi kendi mutlak özgünlüğüne sahiptir ve ifadesi tövbedir. Bir ilahiyatçı bu noktaya bir yığın fikir bina edebilir. Ben sıradan bir insan olduğum için bu konunun daha derinine inmeyeceğim. Yalnızca bu konuya, Hıristiyanlıkta tövbenin ilk kez gerçek ifadesini bulduğu yönün burası olduğu yorumuyla ışık tutmakla yetineceğim. Dindar bir Yahudi atalarının günahlarının ağırlığını omuzlarında hissetti; ama bunu Hıristiyan kadar derin hissetmez. Çünkü dindar Yahudi bu günahlar için tövbe etmez; zira o mutlak olarak kendisini seçemez. Atalarının günahı üzerine çökmüştür, onu ezmiştir; Yahudi bu günahın altında batar, iç çeker ama kaldıramaz. Yalnızca mutlak anlamda kendisini seçen, tövbe yoluyla bunu yapabilir. Özgürlük ne kadar büyük olursa, suç o kadar büyük olur ve işte inayetin sırrı burada yatmaktadır ve atalarının günahlarından dolayı tövbe etmek istememek korkaklık olmasa bile, en

azından pısırıklıktır. Aşağılamak değilse bile en azından adiliktir ve yüce gönüllülükten yoksunluktur.

Bu yüzden umutsuzluğun seçimi 'benim benliğim'dir. Zira ben umutsuzluğa düştüğüm zaman başkası konusunda olduğu kadar kendi hakkımda da umutsuzluğa düşsem de, hakkında olumsuzluğa düştüğüm benlik diğer tüm sonlu şeyler gibi sonludur. Buna karşın benim seçtiğim benlik mutlak benliktir yada onun mutlak geçerliliğine göre benim benliğimdir. Böyle olduğu için, benim yukarıda sürekli olarak estetiksel yaşam ile etiksel yaşam arasında önerdiğim ya/yada'nın neden mükemmel bir ikilem olmadığını bir kez daha göreceksin. Çünkü gerçekte yalnızca bir seçenek bulunmaktadır. Bunu seçmekle gerçekten iyi ile kötü arasında seçim yapmıyorum. İyiyi seçiyorum; ancak iyiyi seçerek iyi ve kötü arasındaki seçeneği seçiyorum. Bu orijinal seçim daha sonraki her türlü seçimin içinde sürekli olarak vardır.

Buna göre umutsuzluk ve senin aptallığın hiçbir zaman senin sürekli değişen bir ruh gibi, henüz senin kaybetmediğin bir dünyanın yıkıntıları arasında dolaşan hortlak gibi dolaşmana daha fazla neden olmaz. Umutsuzluk ve senin ruhun hiçbir zaman melankoli içinde daha fazla iç çekmeyecektir. Çünkü, şimdi her ne kadar farklı bir gözle baksan da, dünya sana bir kez daha güzel ve neşeli görünecektir ve şimdi özgürleşen ruhun özgürlük dünyasına yükselecektir.

Burada mola vereceğim. Çünkü seni istediğim noktaya ulaştırdım. Bu nedenle bulunduğun yeri sen istemelisin. Benim amacım; ruhun en samimi halini uyandırmak için, seni estetiğin illüzyonlarından ve yarı umutsuzluk rüyasından koparmaktı. Ancak şimdi bunu yapma niyetim yok. Zira şimdi sana, bir bakış açısı, yaşama bir bakış tarzı, bir etik yaşam görüşü kazandırmak istiyorum. Bu çok zahmetsiz bir teklif; bunun nedeni kısmen

yeteneklerimin bu görece hiçbir şekilde yeterli olmaması, kısmen de zahmetsizliğin etik olan her şeyin ana karakteristiği olmasıdır. Bu karakteristik estetik bolluğundan gelen birisi tarafından kolayca saptanabilir. Burada önemli olan "görünüş için hiçbir şey bulunmayıp, her şeyin vicdan için olmasıdır!".[21] Bu noktada bırakmak belki başka bir nedenle de sorgulanabilir: bir tür dinginciliğe (quietism)[22] ulaştığım izlenimine kolaylıkla varılabilir. Burada mutlakta düşünce faaliyet gösterdiğinden, kişilik zorunlu olarak bir tür dinlenme içindedir. Peki o zaman kişinin kendisin kazanmasının yararı nedir? Kişi eğer hiçbir işte kullanmayıp yalnızca kınında tutacaksa, tüm dünyayı fethedebilecek bir kılıca sahip olmanın yararı nedir?

Ancak böylesine etki bir yaşam görüşünü daha ayrıntılı olarak sunmaya geçmeden önce, birkaç cümleyle kişinin umutsuzluk anında karşısına çıkacak tehlikeyi, kolaylıkla çarpılabilecek ve dolaysıyla gemiyi tamamen batırabilecek bir su altı kayasını göstermek istiyorum. Kutsal Kitaplar der ki: "İnsan bütün dünyayı kazanıp da kendi ruhuna zarar verirse, bunun kendisine ne yararı olur?"[23] Ancak 'kendi ruhuna zarar verme" ifadesi etik bir ifadedir ve etik bir yaşam görüşüne sahip olduğunu düşünen kimse ayrıca bunu yorumlayabileceğini de kabul etmelidir. Sık sık bu ifade duyulur, ama bu ifadeyi anlamak isteyen kişinin mutlaka ruhunda derin kargaşayı hissetmelidir; evet, mutlaka umutsuzluğa düşmelidir. Zira burada önümüze gerçekten konulanlar umutsuzluk hareketleridir: bir elde tüm dünya, öbüründe kişinin kendi ruhu. Kolaylıkla anlayacağın gibi, eğer kişi bu ifadeye uyarsa, bizim psikolojik arzu değerlendirmemişse başkası haline gelmek anlamına gelen soyut 'ruh' tanımına varacaktır. Halbuki biz daha önce başkası haline gelmeden 'benlik' tanımına varmıştık. Tüm dünyayı *kazanabilecek olmama karşın*, yine de kendi ruhuma zarar

verebileceğim için, 'tüm dünya' deyiminin ayrıca kendi gündelikliğim yoluyla sahip olduğum tüm sonlulukları da içermesi gerekir. Bu durumda ruhum bunlardan hiç etkilenmediğini kanıtlayacaktır. Kendi ruhuma zarar verme acısı yaşamaksızın tüm dünyayı kaybedebildiğimde, 'tüm dünya' deyimi yine gündelikliğim yoluyla benim olan bütün o sonlu tanımlamaları içermekte ve yine ruhum zarar görmeksizin kalmakta, dolaysıyla bunlardan da hiç etkilenmemektedir. Zenginliğimi, başkalarının gözündeki saygınlığımı, zihinsel güçlerimi kaybedebilirim. Ama yine de ruhum zarar görmeyecektir. Bütün bunları kazanabilirim, ama ruhum yine de zarar görebilir. O zaman bütün bu kayıplardan etkilenmeyen ve bu kazanımlardan zarar görebilecek olan ruhum nedir? En iç benliğim nedir? Bu hareket umutsuzluğa düşenin hareketidir; retoriksel bir ifade değildir. Kişi bir yandan tüm dünyayı öbür yandan ise kendisini, kendi ruhunu görebildiğinde kişi kendine yeterli hale gelecektir. Umutsuzluk anında ayrım görünür hale gelmektedir ve şimdi mesele kişinin nasıl umutsuzluğa düştüğü meselesidir; çünkü yukarıda her bir estetik yaşam görüşüne ilişkin olarak açıkladığım gibi, tüm dünyayı kazanma ve bunu kişinin kendi ruhuna zarar gelecek şekilde yapması umutsuzluktur. Yine de bir insanın gerçek kurtuluşunun umutsuzluğa düşmesi olduğuna tüm kalbimle inanıyorum. Burada yine kişinin kendi umutsuzluğunu istemesinin, bunu sonsuz anlamda, mutlak anlamda istemesinin önemine geliyoruz. Çünkü böyle bir isteme, mutlak teslimiyetle aynı anlama gelir. Öbür yandan eğer sonlu anlamda umutsuzluğa düşersem, ruhuma zarar veririm. Çünkü o zaman benim en iç benliğim umutsuzlukta ulaşması gereken zirveye ulaşamayacaktır. Aksine kendisini tecrit edecek, katılaşacaktır. Bu yüzden sonlu umutsuzluk katılaştırıcıdır; mutlak umutsuzluk ise sonsuzlaştırmadır. Eğer umutsuzluğumda tüm dünyayı kazanırsam, kendimi sonlu hale getirirsem, kendi ruhuma zarar

veririm. Tüm dünyayı kazanma konusunda umutsuzluğa düşersem, aynı şekilde ruhumu sonlu hale getireceğim için, ruhuma zarar vereceğim. Tüm dünyayı kaybetme konusunda umutsuzluğa düşersem, dünyayı aynı şekilde sonlu hale getireceğim için ruhuma zarar vereceğim. Çünkü burada yine ruhumu sonlulukla birlikte konumlandırmış olacağım. Her bir sonlu umutsuzluk bir sonlu seçimdir. Çünkü ben bunu kazandığım zaman seçtiğim gibi kaybettiğim zaman da seçiyorum; çünkü benim gücüm kazanıp kazanmamakta değil, seçmekte yatıyor. Bu yüzden sonlu umutsuzluk bağıtlı bir umutsuzluktur. Gerçektende amaç umutsuzluk değil sonluluk; ama o da umutsuzluk. Şimdi bir kimse bu noktada direnebilir ve orada kaldığı sürece ona böyle yapmakla ruhuna zarar verdiğini söyleyecek gücü kendimde bulamam. O kişi çok tehlikeli bir noktada durmaktadır. Her an ruhuna zarar verme ihtimali vardır. Umutsuzluk oradadır; ancak henüz kişinin en iç benliğine saldırmamıştır. Kişi yalnızca kendisini umutsuzluk içinde sonlu anlamda katılaştırdığında, işte ancak o anda ruhuna zarar verecektir. Ruhu sanki umutsuzlukla uyuşturulmuş gibidir ve ancak bir sonraki aşamada kişi umutsuzluğundan sonlu bir çıkış yolunu seçtiğinde, kendi ruhuna zarar verir; kendisini tecrit eder rasyonel ruhu boğulur ve her şey onun için öz-savunma olması nedeniyle hiçbir şekilde avcısından kaçmayan bir ava dönüşür. Kişinin kendi ruhuna zarar vermesi düşüncesinde korkunç bir kaygı yatmaktadır; ancak umutsuzluğa düşen herkes bu sahte yolu önceden sezecektir. Bir kimsenin bu yolla ruhuna zarar verebileceği kesindir; ancak bunun belli bir kimse için gerçekleşip gerçekleşmediğini söylemek imkansızdır ve hiç kimse burada başkası hakkında yargı yürütemez. Bir kimsenin yaşamı tuhaf görünebilir ve o kimsenin böyle bir duruma düştüğüne inanma eğilimi duyulabilir. Halbuki o kişi kendisi için tamamen farklı ve zıt bir yoru-

ma sahip olabilir. Öbür yandan kişi hiç kimse farkına varmaksızın ruhuna zarar vermiş olabilir; çünkü bu zarar dışarıdan görünmeyip kişinin en iç benliğinde oluşmaktadır. Tıpkı meyvenin çekirdeğinde meydana gelen çürük gibidir: dışarıdan bakıldığında meyve iştah açıcıdır; içindeki boşluğun hiçbir işareti görünmez.

Bu yüzden sen kendini mutlak anlamda seçtiğinde, bu benliğin bir soyutlama yada gereksiz bir tekrar olmadığını kolaylıkla görebilirsin. En iyi ihtimalle kişinin kendisinin en soyut ifadesini bulma noktasına doğru yönelme anında görebilirsin. Ama yine de bu hâlâ tamamen soyut ve içerikten yoksun bir aldatmadır; çünkü genel olarak özgürlük bilinci değildir. Bu, yalnızca seçimin bir ürünüdür ve başkası değil yalnızca kendi kararlı özgür varlığı olduğunun bilincine varmanın sonucudur. Bu benlik zengin ve katı bir öz, çok çeşitli kararlı nitelikler, karakteristikler içerir. Kısacası bu benlik etik olarak seçilmiş tüm estetik benliktir. Bu yüzden ne kadar kendi içine gömülürsen, sonlu anlamda değil sonsuz anlamda, önemsizlik içinde bile öneme sahip olduğunu o kadar iyi anlayacaksın. Çünkü burada önem senin aracılığınla konumlandırılmaktadır ve kişi etik anlamda kendisini seçtiğinde, bu yalnızca kişinin kendi hakkındaki tefekküründen ibaret değildir. Bu eylemi karakterize etmek için, insanların söyleyeceği her bir boş sözünün hesabını vereceğine dair Kutsal Kitap hükmünü anımsamak gerekir.[24] Özgürlük tutkusu uyandığında, özgürlük kendisini kıskanır ve hiçbir şekilde neyin kendisine ait olduğu, neyin ise olmadığı arasında kararsızlıkta kalmaya asla izin vermez. Bu yüzden ilk seçim anında tıpkı bir çocuğun anasının karnından çıktığı gibi çırılçıplak çıkar, bir sonraki anda kendi içinde somutlaşır ve ancak keyfi bir soyutlama ile bu noktada kalabilir. Kişi en önemsiz özelliğine kadar aynı olarak, kendisi haline gelmesine karşın, yine de bir başkası olmuştur. Çünkü seçim her şeye nüfuz

eder ve dönüştürür. Bu yüzden bu sonlu kişilik şimdi kendisini sonsuz olarak seçim içinde sonsuz hale getirmiştir.

Böylece kişi şimdi kendisi tarafından konumlandırılan, yani kendisi tarafından hür olarak seçilen kendisine sahiptir. Ancak kişi bu yolla kendisine sahip olduğunda, iyi ile kötü arasında mutlak bir farklılık görünür. Kişi kendisini seçmediği sürece bu farklılık gizli kalır. Genel olarak iyi ile kötü arasındaki bu fark nasıl doğar? Bu farkı düşünmek mümkün müdür? Yani düşünülebilecek bir şey midir? Hayır. Burada yine yukarıda temas ettiğim konu, felsefenin nasıl fiilen çelişki prensibini ortadan kaldırmış gibi görüneceği konusu gündeme gelmektedir. Felsefenin böyle görünmesinin nedeni henüz o noktaya ulaşmamış olmasıdır. Ne zaman düşünürsem düşüneyim, düşündüğüm konuyla olan ilişkim ihtiyaçtan doğan bir ilişkidir; işte iyi ile kötü arasındaki fark da buradan doğmaktadır. Ne istersen düşün, tüm kategorilerin en soyutunu, en somutunu düşün; hiçbir zaman iyi ve kötü kategorisinde düşünmezsin. Tüm tarihi düşün ve fikrin zorunlu hareketini düşün; ama yine hiçbir zaman iyi yada kötü kategorisinde düşünmezsin. Daima göreceli farkları düşünürsün, hiçbir zaman mutlak farkı düşünmezsin. Benim şimdiye kadar görebildiğim kadarıyla, felsefe mutlak bir çelişkiyi düşünemeyeceğini iddia etmekte haklı olabilir; ama bunun sonucu hiçbir şekilde mutlak çelişkinin olmadığı değildir. Düşüncede, kendimi sonsuz kılarım, ama bu mutlak anlamda değildir, çünkü mutlakta kaybolurum. Ancak kendimi mutlak olarak seçtiğimde kendimi sonsuz olarak mutlak yaparım. Çünkü kendim artık mutlak'ım, çünkü yalnızca ben, kendimi mutlak olarak seçebilirim ve bu benim mutlak seçimim özgürlüğümdür. Ben ancak mutlak olarak kendimi seçtiğimde mutlak bir farkı, yani iyi ile kötü arasındaki farkı konumlandırmış olurum.

Düşüncede self-determinasyon unsurunu ortadan kaldırmak için, felsefe şöyle der: 'Mutlak benim onu düşünmem yoluyla gerçekleşir'. Ama felsefe kendisi de bu sözün (kişinin genellikle iddia ettiği gibi zorunlu düşünceyi değil) serbest düşünceyi ima ettiğini gördüğü için, bu ifadeyi başka bir ifade ile, yani benim mutlak düşüncemin içimdeki 'mutlak'ın kendi kendine düşünmesi' olarak değiştirmektedir. Bu ifade daha öncekinin hiçbir şekilde aynısı değildir; ama tamamen uygundur. Burada benim düşüncem mutlak içinde bir unsurdur; burada benim düşüncemin gerekliliği, mutlağı düşündüğüm gereklilik yatar. İyi konusunda ise durum farklıdır. İyi benim onu irade etmem yoluyla iyidir; aksi halde bir varlığa sahip değildir. Bu özgürlüğün ifadesidir; aynı durum kötü için de geçerlidir; ancak benim irade etmek halinde kötü vardır. Bu (sözlerim) hiçbir şekilde iyi ve kötü kategorilerinin küçümsenmesi yada sübjektif belirlemelere indirgenmesi anlamına gelmez. Aksine bu kategorilerin mutlak geçerliliğini savunmak demektir. İyi, kendi içinde ve kendisi için, kendi içinde ve kendisi için tarafından konumlandırılmıştır ve bu özgürlüktür.[25]

Benim 'kişinin kendisini mutlak olarak seçmesi' ifadesini kullanmam sorgulanabilir; çünkü benim iyi ve kötüyü eşit derecede mutlak olarak seçtiğimi, hem iyi hem de kötünün aynı derecede zorunlu olarak bana ait olduğunu ima ettiği şekilde yorumlanabilir. Bu yanlış anlamayı önlemek için, 'tüm varoluştan tövbe etme' ifadesini kullandım. Tövbe kötülüğün benim zaruri bir parçam olduğu gerçeğinin ifadesi olduğu gibi, aynı zamanda kötülüğün zorunlu olarak benim parçam olmadığı gerçeğini de ifade etmektedir. Eğer kötülük benim zorunlu bir parçam olmasaydı, onu seçmezdim. Ama eğer içimde mutlak olarak seçebileceğim bir şeyler olsaydı, o zaman benim kendimi mutlak olarak

seçmem sorunu sözkonusu olmayacaktı. Ben mutlak olarak kendim olmayacak, ancak bir ürün olacaktım.

Burada etik yaşam görüşünün kişiye ve yaşama, yaşamın anlamına nasıl baktığı göstermek üzere bu düşüncelere ara vereceğim. Şekle uygun olması için daha önce estetik ile etik arasındaki ilişkiye dair yaptığım bazı gözlemlere döneceğim. Her bir estetik dünya görüşünün umutsuzluk olduğunu söyledik. Bunun nedeni neyin olup neyin olmayacağı üzerine kurulmuş olmasıydı. Etik yaşam görüşünde durum böyle değildir. Çünkü etik yaşam görüşü, yaşamı kendisinin temel malı olan şey üzerine inşa eder. Estetiğin içinde bireyin gündelik olarak ne ise o olduğunu söyledik. Etik ise kişinin olması gereken şekle dönüştüğü yerdir. Burada estetik olarak yaşayan bir kimsenin hiç gelişmeyeceğini söylemiyoruz; bu kişi de gelişir, ama özgürlükle değil, ihtiyaçla gelişir. Bu durumda da hiçbir metamorfoz, kişinin olacağı hale dönüşeceği noktaya varabileceği hiçbir sonsuz hareket gerçekleşmez.

Kişi kendisini estetik olarak değerlendirdiğinde, kendi benliğinin bir çok yönden içe doğru belirlenmiş çoklu yoğunluk olarak bilincine varır; ancak bütün içsel çeşitliliğine rağmen kişi hâlâ kendi mizacına sahiptir. Her şeyin doğru bir şekilde aydınlığa çıktığı kadar tatmin isteme hakkına sahiptir. Bu kişinin ruhu tıpkı ilkbaharda her türlü bitkinin fışkırdığı, hepsinin de eşit ölçüde gelişme ve yayılma hakkına sahip olduğu toprak gibidir. Kişinin benliği işte bu çeşitlilik içinde gizlidir ve bundan daha yüksek bir benliğe sahip değildir. Şimdi eğer bu kişi sıklıkla söz ettiğin estetik ciddiyet ve küçük dünyevî bilgeliğe sahipse, her şeyin eşit olarak gelişmesinin imkansız olduğunu görecektir. Bu yüzden seçecektir ve bu seçimiyle karar verdiği göreceli bir fark oluşturacaktır. Şimdi bir kimsenin etikle temas kurmaksızın yaşayabileceğini varsayalım; bu durumda ne diyebilecektir: 'İçimde bir Don Juan,

bir Faust, bir hırsızlık çetesi reisi var; şimdi estetik ciddiyet benim kesin bir şey haline gelmemi gerektirdiği için bu özelliği geliştireceğim; içime ekilen tohumların tamamen gelişmesine izin vereceğim". Estetiksel olarak kişiliğe ve gelişimine bu şekilde bakılması tamamen doğrudur. Buradan estetik gelişmenin ne anlama geldiğini görebilirsin: tıpkı bir bitkinin gelişimi gibidir ve bireyin dönüştüğü şey onun gündelik halidir. Kişiliği etiksel olarak gören birisi için, ta başından mutlak bir fark, yani iyi ile kötü arasındaki fark ortadadır ve eğer kişi iyiden çok kötü bulursa, bunun anlamı öne çıkacak olanın kötü olduğu değil, bastırılması gerekenin kötü olduğudur. Böylelikle iyinin öne çıkması sağlanacaktır. Bu yüzden birey etiksel olarak geliştiğinde, içindeki estetiğe dizginleri vermiş olsa dahi (zira onun için estetik artık yalnızca estetik olarak yaşayandan başka bir şeydir), olması gereken hale dönüşür ve estetik tahtından indirilmiştir.

Fark ile ayırt edilmeyip, evrenselle yetinmek çok fazla etik cesaret ister. Yalnızca estetik olarak yaşayan herkesin gizli bir umutsuzluk korkusu vardır. Çünkü umutsuzluğun ortaya çıkardığının evrensel olduğunu gayet iyi bilir. Aynı zamanda yaşamının farka dayandığını da bilmektedir. Birey ne kadar yüksekte durursa, farklılıkları o kadar azaltır veya bunlar konusundaki umutsuzluğu o kadar çabuk biter. Ama yine de hiçbir zaman uzaklaştıramayacağı ve yaşamının üzerine bina edildiği bir farkı koruyacaktır. En basit fikirlilerin bile kendi estetik farklılıklarını ne kadar önemsiz olursa olsun hayret verici bir kendine güvenle keşfedebildiklerini görmek şaşırtıcıdır ve kişinin yaşamının çilelerinden birisi hangi farkın öbürüne göre daha önemli olduğu konusundaki aptalca tartışmadır. Estetik akıllar ayrıca umutsuzluktan duydukları hoşnutsuzluğu, bunun bir mola verme olduğunu söyleyerek gösterirler. Bu ifade kişinin yaşamının gelişiminin gündeliğin

gerekli bir açılımından oluştuğunu sanması nedeniyle, oldukça doğrudur. Eğer böyle olmasaydı, umutsuzluk bir mola değil şekil değiştirme olacaktı. Yalnızca belli bir şey üstünde umutsuzluğa düşen kişi mola verir, ama bu yalnızca tam olarak umutsuzluğa düşmemesi nedeniyledir. Estetikçiler ayrıca her bir tekil bireyin estetik kategoriler altında yaşadığını gördükleri sürece yaşamın eğlenceli çeşitliliğini kaybedeceklerinden korkarlar. Yine bu da bir yanlış anlamadır. Kuşkusuz bir dizi katı ahlakçı teorilerce beslenmektedir. Umutsuzlukta hiçbir şey yok edilmez; kişinin estetik niteliklerinin tamamı kalır; yalnızca bu nitelikler tali hale gelir ve bu nedenden dolayı korunur. Evet, kişinin estetikte yaşadığı gibi yaşamadığı doğrudur; ancak bunun sonucu estetiği kaybetmek değildir. Kişinin bu durumda estetiği başka bir şekilde kullandığı doğrudur; ama bunun anlamı estetiğin ortadan kalması değildir. Bütün estetikçiler, yüksek estetik yaşayanın çoktan harekete geçmiş olmasına rağmen, keyfi olarak durdurulduğu kuşkusuna ulaşırlar; çünkü fark ne kadar büyük olursa olsun, yine de göreceli dir. Ve estetikçinin kendisi de yaşamına anlam veren farkın geçici olduğunu itiraf ettiği, ama yine de o farka sahip olduğu sürece hayattan zevk almanın en güzel yolunun bu olduğunu ilave ettiği zaman, bu durum gerçekten de belli bir rahatlık zevkine aşık olmuş, çok yüksek bir tavanı olmayan korkaklıktan ibarettir ve insanoğluna yakışmaz. Bu sanki er yada geç ortaya çıkacak bir yanlış anlamaya dayalı bir ilişkiden zevk alan, ama bu durumu itiraf edecek yada kabul edecek cesareti olmayan, bu ilişkiden mümkün olduğu kadar uzun süre zevk almaya bakan kişinin durumu gibidir. Ancak senin durumun böyle değildir. Sen bu yanlış anlamayı kabul eden, ilişkiyi bozan, ama bu ilişkiden sonsuza kadar ayrılmak isteyen kişi gibisin.

Estetik görüş ayrıca kişisel varoluşu çevresiyle ilişkili olarak ele alır ve bunun birey üzerindeki etkisinin yansıması zevktir. Ama zevkin kişisel varoluşla ilgili estetik ifadesi ruh halidir. Çünkü bir kimse bir ruh hali içindedir; ancak bu içindelik yalnızca gölgeli bir tarzdadır. Estetik olarak yaşayan bir kimse o ruh halinin içine tamamen girmek ister; kendisini tam anlamıyla o halin içinde gizlemek ister. Böylece içinde ona uyum sağlamayacak hiçbir şey kalmaz; çünkü kalacak her şey rahatsızlık verir; onu sürekli engelleyecek bir süreklilik unsuru oluşturur. Bireyin kişisel varlığı ruh haline ne kadar çok dalarsa, birey o kadar ana aittir ve yine bu durum estetik varoluşun en yeterli ifadesidir: estetik varoluş anda mevcuttur. Böylece estetiksel olarak yaşayan bireyin devasa gelgitleri ortaya çıktı. Etiksel olarak yaşayan kişi de ruh halini bilir; ancak onun için ruh hali en önemli şey değildir. Çünkü kendisini sonsuz olarak seçtiği için, kendisinin altında yatan ruh halini görür. Ruh haline uymayan kalan kısım ise o kişi için en önemli olan sürekliliğin ta kendisidir. Etiksel olarak yaşayan kişi bir yaşam hafızasına sahip iken, estetiksel olarak yaşayan kişide bu hafıza kesinlikle yoktur. Etiksel olarak yaşayan kişi ruh halini yok etmez, onu bir anlığına sahiplenir, ama bu an onu anda yaşamaktan kurtarır; ona arzusunun sahibi olma ustalığı kazandırır. Çünkü arzuda ustalık arzuyu yok etmek yada onu tamamen terk etmekten çok anı belirlemekten oluşur. İstediğin zevki ele al, sırrına, gücüne bak; anda mutlak olarak kapsanmaktan oluştuğunu göreceksin. Şu bir gerçek ki; insanların tek yolun ondan tamamen uzak olduğunu söylediklerini duyarsın. Bu, çok yanlış bir yoldur ve ancak bir süreliğine başarı getirir. Kumar bağımlısı olmuş bir kişiyi ele al. Arzu bütün tutkularıyla kabarmış, sanki bu arzu tatmin edilmezse kişinin hayatı bitecekmiş gibidir. Eğer bu kişi kendisine 'Şimdi değil, bir saat sonra' derse iyileşir. Bu bir saat onu kurtaran sürekliliktir. Estetik olarak yaşayan kimse için ruh

hali daima dışmerkezlidir; çünkü merkezi kenardadır. Kişisel varlığın merkezi kendi içindedir ve kendisine sahip olmayan kimse dışmerkezlidir. Ancak etik olarak yaşayan kimsenin ruh hali merkezileşmiştir; kişi kendisi ruh halinin içinde değildir; ruh halinin kendisi de değildir; ruh halinin sahibidir ve ruh hali ondadır. Yaşamı ruh halinden yoksun değildir; aksine bütün bir ruh haline sahiptir; ancak bu ruh hali kazanılmıştır. Bu ruh hali sükunet olarak adlandırılabilir; ama hiçbir şekilde estetik bir ruh hali değildir ve hiç kimse onu tabiatı yoluyla veya gündelik olarak kazanamaz.

Şimdi sonsuz olarak kendisin seçmiş olan kimse şöyle diyebilir: 'Şimdi kendime sahibim, daha fazla hiçbir şey istemiyorum ve tüm dünyanın değişikliklerine şu gururlu düşünceyle karşı çıkıyorum: ben benim!' Asla olmaz! Kendisini bu şekilde ifade eden kimseler doğru yoldan saptıklarını kolaylıkla görebilir. Buradaki temel hata onun dar anlamda kendisini seçmiş olmasında değildir; kendisini seçmiş olabilir; ama bunu kendi dışında yapmıştır. Neyi seçmesi gerektiğini oldukça soyut olarak anlamış ve kendi somutluğu içinde bunu kavramayı başaramamıştır. Böylelikle kişi kendisini seçmemiş ve seçim içinde kendi içinde kalmış, kendisini kendisiyle örtmemiştir. Kendisini özgürlüğü yoluyla değil, ihtiyacı yoluyla seçmiştir. Boşuna etik seçeneği estetik olarak seçmiştir. Ortaya çıkan sonuç ne kadar anlamlıysa, sahte yollar o kadar tehlikelidir. Burada da korkunç bir sahte yol görünmektedir. Birey bir kez kendisini ebedî geçerliliği içinde kavrarsa, bu kavrayış onu her yönüyle kuşatır. Geçici ortadan kaybolur. İlk başta bu durum onu tarif edilemez bir mutlulukla doldurur ve mutlak bir güven duygusu verir. Sonra eğer tek yanlı bakmaya başlarsa, geçici, istekleri için bastırmaya başlar. Bu istekler reddedilir. Geçicinin sunabileceği şey az yada çok burada kendisini

göstermektedir ve kişi için ebediyen sahip olduklarına kıyasla çok önemsizdir. Her şey onun için az kalır; kişi sanki ebediyete vaktinden önce ulaşmış gibidir. Tefekkürde kaybolur, kendisini seyreder; ancak bu seyir vakti dolduramaz. O zaman kişiye zaman, yani geçicilik onun mahvoluşu gibi görünür; kişi mükemmel bir yaşam biçimi talep eder ve burada yine zevke eşlik eden yorgunluğa benzer bir bitkinlik ortaya çıkar. Bu uyuşukluk kişiyi öylesine uğursuzca kapsar ki, tek çıkış yolu intihar gibi görünür. Hiçbir güç benliğini kişiden koparamaz, bunu yapabilecek tek güç zamandır. Ama zaman da aslında benliğini ondan koparamaz, yalnızca kontrol altında tutar ve kişiyi geciktirir. Kendisini kavradığı manevî kucaklayıcılığı geciktirir. Kendisini seçmemiştir; tıpkı Narcissus gibi o da kendisine aşık olmuştur.[26] Böyle bir durumun intiharla sonuçlanması pek nadir bir olay değildir.

Buradaki hata kişinin doğru yolla seçmemesi olgusunda yatmaktadır. Bu hata yalnızca kişinin kendi hatalarına karşı duyarsız olmasından değil, aynı zamanda kendisini ihtiyaç kategorisinde görmesinden kaynaklanmaktadır. Bu kişi tüm bu çoklu karakteristikleriyle birlikte, kendisini dünyanın yolunun bir parçası olarak görmüş, kendi benliğini, ateşi ona nüfuz eden ancak yakıp tüketmeyen ebedî güce karşı konumlandırmıştır. Ancak kendisini kendi özgürlüğü içinde görmemiştir; kendisini özgürlüğü içinde seçmemiştir. Eğer bunu yaparsa, kendisini seçtiği anda hareket halindedir; benliği ne kadar somut olursa olsun, o yine de kendisini kendi imkanına göreceli olarak seçmiştir. Özgürlüğünü içinde kalmak üzere satın almıştır; ancak özgürlüğü içinde ancak sürekli olarak onun idrakine varmakla kalabilir. Bu nedenle kendisini, aktif olması yoluyla seçmiştir.

Burası senin özellikle öğretmen olarak, bazen de uygulayıcı olarak en çok kabul edilebilir bulabileceğin bir yaşam görüşü hak-

kında birkaç söz söylemek için doğru yer olabilir. Bu görüş yaşamın gerçek anlamından daha önemsiz değildir: hüzün ve en mutsuz olmak en mutluluk verici şeydir. İlk bakışta bu estetik bir yaşam görüşü gibi görünmüyor. Çünkü sloganı zevk değil. Ancak etik de değildir; çünkü estetik ile etik arasındaki tehlikeli geçişte yer almaktadır. Bu nokta ruhun alınyazısı teorisinin şu yada bu versiyonuyla kolaylıkla kandırılabildiği bir yerdir. Sen bir dizi sahte doktrin ilan ediyorsun ve bu, en kötüsü. Ama bu yolun aynı zamanda senin insanlara sızma ve onları kendine çekmeye en uygun yollardan birisi olduğunu biliyorsun. Sen herkes kadar kalpsiz olabiliyorsun; her şey hakkında, hatta insanın ıstırabı hakkında bile şaka yapabiliyorsun. Gençlerin bununla ayartıldığının farkında değilsin. Ama bu davranışın aynı zamanda seni onlardan uzaklaştırıyor. Çünkü böyle bir davranış çekici oldu kadar da iticidir. Eğer senin bu yolla kandırmak istediğin genç bir kadınsa, o kadınsı ruhun bu tür şeylerle kalıcı olarak elde edilemeyecek kadar derinliğe sahip olduğunu fark edemiyorsun. Evet, onun ilgisini bir anlığına çekebilsen bile, kısa sürede bundan bıkacak ve ruhu böyle bir heyecan ihtiyacı içinde olmadığı için tiksinmeye yakın bir davranış içine girecektir. O zaman metod değişir. Yalnızca onun anlayabileceği kopuk esrarengiz patlamalarla, her şeyin uzak bir melankoli ile açıklanabileceğimi ima edersin. Kendini yalnızca ona açarsın; ama böyle bir ihtiyat, onun seni hiçbir zaman daha iyi anlamasını sağlamaz. Yalnızca senin içinde gizlendiğin derin mutsuzluğun ayrıntılarını betimlemeyi onun hayaline bırakmış olursun. Kurnaz olduğun inkar edilemez ve genç bir kızın seninle ilgili olarak muhtemelen sonunda Cizvit olacağına ilişkin söyledikleri doğru. Genç kızlara mutsuzluğun sırlarının gittikçe daha derinine inen ipleri ne kadar çok ince tutarsan, o kadar çok mutlu oluyor, onları kendine çekeceğinden o kadar çok emin oluyorsun. Uzun konuşmalar yapmıyorsun,

acını yumruklarını sıkarak yada "nazik bir ruhun romantik gözlerine romantik bir şekilde bakarak" protesto etmiyorsun; bunları yapmayacak kadar zekisin. Tanıklardan kaçınıyorsun ve yalnızca zaman zaman sürprizlere izin veriyorsun. Belli bir yaşta iken, bir genç kız için mutsuzluktan daha tehlikeli bir zehir yoktur; bunu biliyorsun. Bu bilgi kendi içinde gayet yararlı olabilir; ama senin o bilgiyi kullanma biçimin benim takdir edeceğim bir şey değil.

İnsanların neşeden çok hüzün duyma eğilimi göstermesi modern çağların tüm gelişiminin bir parçasıdır. Hüzün daha yüksek bir yaşam görüşü olarak değerlendirilmektedir. Zira neşeli olmak istemek doğal, hüzün duymak doğal olmayan bir duygu olarak görülmektedir. Her şeyden de önce neşeli olmanın bireye, kime şükretmesi gerektiği konusunda kafası aşırı derecede karışık olsa da, şükretmek gibi belli bir yükümlülük yüklediği gerçeği yer almaktadır. Hüzün ise bireyi bu yükümlülükten kurtarmaktadır ve kişinin gururunu daha iyi tatmin etmektedir. Bunun yanı sıra çağımız yaşamın beyhudeliğini o kadar çok yönden tecrübe etmiştir ki; artık neşeye inanılmamaktadır. Yine de inanması gereken bir şeyi bulunması gerektiğinden hüzne inanmaktadır. 'Neşe geçer' diyor çağımız, 'ama hüzün kalıcıdır ve hayatını hüzün üzerine bina eden, sağlam bir temel üzerine bina etmiş demektir'.

Eğer şimdi senin sözünü ettiğin hüznün ne tür bir hüzün olduğunu daha açıkça sorsak, etik hüzünden kaçınacak kadar zekisin. Senin kasdettiğin pişmanlık değöl; hayır sen estetik hüzünden, özellikle de düşüncedeki hüzünden söz ediyorsun. Bu hüzün günaha değil, talihsizliğe, kadere, hüzünlü bir eğilime, başkalarının etkisine vs. dayanır. Senin romanlardan çok aşina olduğun bir şeydir. Onu bir yerde okursan gülersin, başkalarının ondan söz ettiğini duyarsan onlarla alay edersin. Ama kendin bu konuda söylev verdiğinde, anlam kazanır ve içinde hakikat vardır.

Şimdi hüznü yaşamın anlamı olarak kabul eden görüş kendi içinde yeterince acınacak göründüğü halde, sana, belki de senin beklemeyeceğin bir bakış açısından, bu görüşün hiçbir teselli sağlamayacağını göstermeyi ihmal edemem. Hüznün yaşamın anlamı olduğunu söyleyen kimse, tıpkı neşeli olmak isteyen kimsenin hüznü kendi dışında bıraktığı şekilde, neşeyi kendi dışında bırakmaktadır. Neşe kişiyi tam olarak diğer kişiyi hüznün yaptığı gibi gafil avlayabilir. Bu yüzden bu yaşam görüşü kendi kontrolü altında olmayan bir şarta bağlıdır. Zira neşeden kaçınmak da hüzünden kaçınmak kadar kişinin pek kontrolü altında değildir. Ama kendi dışındaki bir şarta bağlı her yaşam görüşü umutsuzluktur. Ve hüznü bu kadar istemek de neşeyi istemekle tamamen aynı şekilde umutsuzluktur. Çünkü kişinin yaşamını mizacı olmaktan vazgeçmek olan bir şeyin etrafında yoğunlaştırması daima umutsuzluktur.

Hüznün kaynağı ne kadar derin ise, kişinin tüm yaşamını koruması o kadar mümkündür. Aslında kişinin bunun için herhangi bir şey yapmasına gerek kalmaz; olduğu gibi sürer. Eğer hüznün kaynağı belli bir olay ise, çok zor olacaktır. Sen de bunun tamamen bilincindesin ve bu yüzden hüznün yaşamın bütünü için anlamını vurgulamak istediğinde, daha çok mutsuz karakterler ve trajik kahramanları düşünüyorsun. Mutsuz karakterin tüm ruhsal eğiliminin özelliği, neşeli yada mutlu olamaması, kaderin onu boğmasıdır. Trajik kahramanda da durum böyledir. Bu yüzden hüznün yaşamın anlamı olduğunu söylemede tamamen haklısın ve bu durum bize, her zaman aldatıcı bir yönü olan yalın kaderciliği getirdi. Burada ayrıca senin en mutsuz adam olduğun sonucunu doğuran iddiana da karşı çıkıyorum. Ayrıca bu düşünce bir insanın zihninde doğabilecek en kibirli ve en küstahça düşüncedir.

Şimdi sana hak ettiğin gibi cevap vermeme izin ver. Her şeyden önce; sen hüzün duymuyorsun. Bunu çok iyi biliyorsun. Çünkü senin gözde sözün en mutsuz olanın en mutlu kişi olduğudur. Ancak bu da her şeyden daha aldatıcı bir sözdür. Çünkü dünyayı yöneten ebedî güce karşı çıkmaktadır; Tanrıya karşı isyandır. Tıpkı ağlaman gereken yerde gülmen gibidir ve bunu yapmada da bir umutsuzluk vardır; Tanrıya meydan okuyan bir küstahlık vardır. Ancak bu aynı zamanda insan soyuna karşı yapılan bir ihanettir. İki hüzün arasında ayrım yaptığın doğru; ancak sen dayanılması imkansız olan türe imkan veren bir fark bulunduğunu düşünüyorsun. Eğer böyle bir hüzün var ise, bunun hangisi olduğuna karar vermesi gereken sen değilsin. Her bir fark diğeri kadar iyidir ve sen insanın en derin ve en kutsal hakkı yada lütfuna ihanet ettin. Bu tavır yüce olana karşı ihanettir, kötü bir kıskançlıktır. Çünkü büyük insanların en tehlikeli sınamalara tabi tutulmadığı, onurlarını kolaylıkla kazandıkları iddiasını doğurmaktadır ve aynı zamanda süper güçlerini sana teslim ettikleri anlamına gelmektedir. Peki yüce olanı onurlandırma yöntemin bu mu? Aşağılamak mı? Aslında inkar etmekle bu yüceliğe tanıklık etmiş olmuyor musun?

Ve şimdi beni yanlış anlama. Kişinin hüzün duymaması gerektiğini düşünen birisi değilim; bu genel düşünceyi beğenmem ve eğer bir tercih olacaksa, hüznü tercih ederim. Ben de hüznün güzel olduğunun bilincindeyim ve gözyaşlarında cesaret vardır. Ama aynı zamanda kişinin umudu olmadığı zaman hüzün duymaması gerektiğini de biliyorum. Bu durum aramızda hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacak mutlak bir zıtlık oluşturuyor. Ben estetik kategorilerde yaşayamam; en kutsal saydığım şeylerin yok edildiğini hissederim. Benim daha yüksek bir ifadeye ihtiyacım var ve bunu etik sağlıyor. Ve işte hüznün ilk olarak kendi

gerçek ve derin anlamını kazandığı yer burasıdır. Şimdi söylemek üzere olduğum şey seni şok etmesin; bunu bana karşı kullanma: kendilerine katlanacak kahramanlar gerektiren hüzünlerden söz ederken, çocukları örnek göstereceğim.

Bir şeyin doğrumu yoksa yanlış mı olduğu konusunda çok derin düşünmeksizin, izin isteme eğilimi, çocuğun iyi yetiştirildiğinin göstergesidir. Aynı şekilde tövbe etmek, Tanrıyla davalık olmak yerine tövbe etmek ve tövbesi içinde Tanrıyı sevmek de derin ruha sahip yüce gönüllülüğün işaretidir. Tövbe olmaksızın kişinin yaşamı hiçbir şeydir; yalnızca suyun köpüğü gibidir. Evet, eğer kendi yaşamım –kendi hatamla olmasa dahi- hüzünler ve çilelerle dolu olsaydı, kendimi en yüce trajik kahraman olarak adlandıracak, acılarımla eğlenecek ve dünyanın dikkatini çileme çekerek sarsacağım. Seçimimi yaptım; kahramanlık giysisi ve trajik acıları çıkarıp atıyorum. Ben çilesiyle gurur duyan çileci değilim; ben günahının bilincinde olan mütevazı kişiyim. Çektiklerime ilişkin tek bir ifade biçimim var –suç; acılarımın tek ifadesi var: pişmanlık; gözlerimin önünde tek umut var –af ve eğer bunu güç bulursam ah! Tek bir duam var. Kendimi yere atacağım ve dünyaya hükmeden ebedî güçten er yada geç tövbe etmeme izin verilmesini isteyeceğim. Çünkü biliyorum ti beni umutsuzluğa taşıyabilecek ve her şeyi ona indirgeyebilecek tek şey hüzündür. Hüzünden pişmanlık duyulması bir aldatmacadır; aldatmaca af dilemede değil, varsaydığı sorumluluktadır.

Ve bu davranışımın hüzne gereken değeri vermediğimi ve ondan kaçtığımı gösterdiğini mi düşünüyorsun? Asla! Ben hüznü kendi benliğimde saklıyorum ve bu nedenle asla unutamam. Her an bakmaksızın kendi içimde bir şey saklayabileceğime inanmak ruhun geçerliliğine güvenmemek değil midir? Günlük yaşamda kişi en çok bir yana koymayı arzulayacağı ile her gün karşılaşmaz;

bu manevî âlemde de aynıdır. İçimde hüzün var ve ben bunun varlığımın bir parçası olmaya devam edeceğini biliyorum. Bunu kaybetme korkusuyla her gün çıkarıp bakan kimseden daha kesin bir şekilde biliyorum.

Yaşamım hiçbir zaman tüm varoluşu karmaşaya atmayı dileyecek kaotik arzu ile ayartılacak kadar kışkırtılmadı. Ama günlük yaşamımda hüzne etik bir ifade vermenin, hüzündeki estetik ifadeyi silmek yerine hüzünde etik olarak ustalaşmanın ne kadar yararlı olduğunu sık sık keşfediyorum. Hüzün sessiz ve mütevazı olduğu sürece, ondan korkmuyorum. Eğer şiddetli ve tutkulu hale, karmaşık hale gelirse ve böylelikle beni bedbinliğe düşürürse, ayağa kalkarım, isyan etmem. Dünyada beni aldatarak Tanrının bahşettiğini elimden alacak hiçbir şey olamaz. Hüznü kovmaya çalışmam, onu unutmaya da çalışmam; yalnızca tövbe ederim.

Belki şimdi benim burada niye bu yaşam görüşünü benimsediğimi anlıyorsun. Burada yine kişisel varlık ihtiyaç kategorisi içinde değerlendirilmektedir ve bireyi bitmek bilmez bir rüya içinde sürekli olarak yarı uyanık tutmak ve onu kendisini her yerde görebileceği ancak asla kendisine gelemeyeceği bir çile ve ilahi takdir labirentinde yoldan çıkarmaya yetecek kadar özgürlük verilmiştir. İnsanların bu tür problemleri ne kadar sorumsuzca ele aldıklarını görmek inanılmaz bir durum. Hatta sistematik düşünürler bile özgürlüğü hakkında başka bir şey söyleyemeyecekleri, yalnızca tanımlayabilecekleri doğal bir merak olarak ele almaktadırlar. Böyle bir doğal merak olması halinde geriye kalan tüm bilgeliklerinin saçmalık ve aldatmaca olacağı asla akıllarına gelmiyor. Bu nedenle filozofların tüm bilgeliklerinden çok bu konuda Hıristiyanlığın görüşü kişiye daha çok yardımcı oluyor. Bu görüş her şeyi günaha, felsefenin etik yapmak için etik cesaret bulamayacağı kadar estetik olan bir şeye atfetmektedir. Halbuki bu cesa-

ret yaşamı ve insanı kurtarabilecek tek şeydir. Aksi halde insan bir kapris karşısındaki kuşkuculukla yıkılabilir ve neyi gerçek sayacağı konusunda benzer kafa yapısına sahip olanlara katılabilir.

Seçimin alacağı ilk biçim tam bir tecrittir. Ben kendimi seçerken, bu ayrılık içinde soyut bir kimliğe ulaşana kadar, tüm dünya ile irtibatımı keserim. Birey özgürlüğü yoluyla kendisini seçtiğinde, çok aktiftir. Buna karşın eyleminin etraftaki dünya ile hiçbir ilişkisi yoktur. Çünkü birey dünya ile işini tamamen bitirmiştir ve yalnızca kendisi için vardır. Ancak burada sunulan yaşam görüşü etik bir görüştür. Yunan'da bu görüş tekil bireyin kendisini geliştirerek kusursuz erdem örneği haline gelmesi çabası olarak ifadesini buldu. Sonraları Hıristiyanlıktaki ibadetlerle birlikte kişi yaşamsal faaliyetlerden, metafiziksel bir tefekküre adım atmak için değil, dışsalda değil, içselde harekete geçmek için çekilir. Bu içsel faaliyet bireyin görevi ve tatmin kaynağıdır. Çünkü sonraları oluşan bireyin kendisini devlete hizmet edebilmek için daha iyi yetiştirmek maksadının bir parçası değildir. Hayır, bu yetiştirmede birey kendisine yetmekte ve Devlet yaşamını, bir daha hiç dönmemek üzere terk etmiş haldedir. Gerçekten de aksi halde kişi yaşamdan çekilmemiş olur; aksine pedagojik olarak kişinin kendi yararı için temas gerekli olduğundan, yaşamın çeşitliliği içinde kalır. Ancak böyle bir sivil yaşamın birey için hiçbir faydası yoktur; şu yada bu büyücünün büyüsü altında birey yaşamı zararsız, ilgisiz ve önemsiz görmeye başlamıştır. Bu yüzden bireyin geliştirdiği erdemler (paganizmdeki erdemlerin Hıristiyanlıktaki dini erdemlerin aksine sivil erdemler olması gibi) sivil erdemler değildir; bunlar kişisel erdemlerdir: cesaret, sebat, ölçülü olma, ılımlılık vs. Doğal olarak çağımızda bu yaşam görüşünün pratiğe döküldüğü nadiren görülmektedir; çünkü herkes erdemin soyut tanımlaması içinde kalmak konusunda dinden aşırı derecede etki-

lenmiştir. Bu yaşam görüşünün kusurunun ne olduğunu görmek çok kolaydır. Buradaki hata bireyin kendisini tamamen soyut olarak seçmesi ve bu yüzden arzuladığı ve elde ettiği mükemmelliğin de benzer şekilde soyut olmasıdır. Bu yüzden kişinin kendisini seçmesi ile tövbe etmesinin aynı olduğunu vurguladım. Çünkü tövbe bireyi çevresindeki dünya ile en içten bağlantı ve en yakın kaynaşma içine sokar.

Bu Yunan görüşüne benzer görüşler zaman zaman Hıristiyanlık âleminde bile görüldü. Tek istisnası Hıristiyanlıkta bu görüşü zenginleştirip güzelleştiren mistik ve dinî unsurlar eklendi. Kendisini kazanabileceği tüm kişisel erdemlerin mükemmel bir koleksiyonuna sahip hale getiren bir Yunanlının erdem zirveleri ne kadar yüksek olursa olsun, yaşamı ayartmalarını onun erdeminin fethettiği dünyadan daha az ölümlü değildir; kutsanmışlığı yalnız bir halinden memnuniyetten başka bir şey değildir ve her şey gibi o da geçicidir. Mistiğin yaşamı ise çok daha derindir. Mistiğin kendisini bu yolla ifade ettiği nadiren görülse de, genellikle Tanrıyı seçtiğine dair görünüşte zıt ifadeler kullansa da, Mistik mutlak olarak kendisini seçmiştir. Çünkü mistik kendisini mutlak olarak seçmediği sürece, Tanrı ile herhangi bir hür ilişki içinde olamaz ve Hıristiyan imanının karakteristiği bu hürriyette yatar. Mistiğin lisanında Tanrıyla olan bu hür ilişki genellikle Tanrı'nın mutlak olan olduğu olarak ifade edilir. Mistik kendisini bu özgürlüğüne uygun olarak mutlak olarak seçmiştir. Bunun sonucu olarak çok aktiftir; ancak eylemleri içsel eylemlerdir. Mistik kendisini mutlak tecrit içinde seçer; çünkü onun için tüm dünya ölmüştür; dünya ile işi bitmiştir ve bezgin ruhu Tanrıyı yada kendisini seçer. "Bezgin ruh" ifadesi yanlış anlaşılmamalı; mistiği ruhunun Tanrıyı ancak dünyadan bezdiğinde Tanrıyı seçtiği gibi bir kuşkuya yol açacak şekilde yanlış anlamda kullanılma-

malıdır. Kuşkusuz mistiğin bu ifade ile anlattığı Tanrıyı seçme noktasına daha önce varmamış olmasından duyduğu pişmanlıktır ve bezginliği yaşamdan sıkılmışlık gibi algılanmamalıdır. Şimdiden mistiğin yaşamının etiğe ne kadar az ait olduğunu görüyorsun; çünkü onun pişmanlığı Tanrıyı daha erken, mistik dünyada somut hale gelmeden önce, ruhu yalnızca soyut olarak tanımlanmışken, çocuk iken seçmediğinden duyduğu pişmanlıktır.

Mistik seçilmiş olduğu için, bu gerçek nedeniyle aktiftir. Ancak onun eylemi içsel bir eşlemdir. Mistik aktif olduğu ölçüde, yaşamı harekettir, gelişmedir, tarihtir. Ancak bir gelişme, doğru anlamda tarih olarak adlandırılmasının kuşkulu olması ölçüsünde metafiziksel yada estetik olabilir. Çünkü gelişme, özgürlük biçimi olarak düşünülür. Bir hareket gelişme olarak adlandırılmasının kuşkulu olması ölçüsünde plansız olabilir. Eğer bir hareket tekrar tekrar ortaya çıkan aynı faktörden oluşuyorsa, kaçınılmaz olarak ortada bir hareket var demektir. Bu durumda bu hareketin yasasını keşfetmek mümkün olabilir; ama ortada bir gelişme yoktur. Zamanda tekrar anlamsızdır ve süreklilikten yoksundur. Bu saptama mistiğin yaşamı için de büyük ölçüde doğrudur. Mistiğin miskinlik anlarından yakınmaları şok edici bir okuma oluşturur. Ama bu miskinlik anı geçtiğinde ışık anı gelir ve bu yüzden yaşamı sürekli değişim içindedir; hareket halindedir; ama gelişme yoktur. Yaşamı süreklilikten yoksunluktur. Mistiğin yaşamında gerçekten var olan bir duygu, özlem dolu arzudur; bu arzu ya geçip gitmiş olana yada gelecek olana yöneliktir. Ancak ara dönemleri oluşturan tutarlılıktan yoksun olduğunu gösteren bir duygudur. Mistiğin gelişimi estetiksel ve metafiziksel olarak öylesine belirlenmiştir ki, bunu tarih olarak adlandırmak güçtür. En iyi ihtimalle bir bitkinin tarihçesi olarak adlandırılabilir. Mistik için tüm dünya ölüdür; o Tanrıya aşık olmuştur. Bu durumda

yaşamının gelişimi de bu aşktan doğmaktadır. Aşıkların birbirine dışsal olarak dahi, ifade ve fizyonomi bakımından bile zaman zaman benzerlikler göstermeleri gibi, mistik de Tanrıyı tefekkürde kaybolduğundan, Tanrının görüntüsü mistiğin sevgi dolu ruhuna gittikçe daha fazla yansır; böylece mistik yenilenir ve insandaki kaybolmuş kutsal görüntüsünü yeniler. Mistik ne kadar çok tefekkür ederse, bu görüntü onda o kadar çok yansır; o kadar çok bu imaja benzemeye başlar. Bu durumda içsel eylemleri kişisel erdemlerin elde edilmesinden değil, dinî yada tefekküre dayalı erdemlerin geliştirilmesinden oluşur. Bu bile onun yaşamının aşırı derecede etik bir ifadesidir ve bu yüzden mistiğin gerçek yaşamı ibadettir. Bu ibadetin aynı zamanda etik yaşamın bir parçası olduğunu inkar etmeyeceğim; ama insan ne kadar etik yaşarsa, ibadeti o kadar niyet karakteri kazanır. Bu yüzden şükür ibadetinde bile bir niyet unsuru bulunmaktadır. Mistiğin ibadetinde ise durum tersidir. Onun için ibadet daha çok erotiktir; yakıcı bir aşk ile alev alev yanmaktadır. İbadet onun aşkının ifadesi, aşkıyla yandığı Tanrıya hitap edebileceği tek lisandır. Dünya yaşamında aşıkların birbirlerine aşklarını anlatabilecekleri, ruhlarının yumuşak bir fısıltı içinde kaynaşacağı anların arzusuyla yanmaları gibi, mistik de ibadetinde Rabbinin huzuruna sızabileceği anın arzusuyla yanar. Aşıkların gerçekten hakkında konuşacakları bir şey olmadığında, bu fısıltı içinde en büyük mutluluğu yaşamaları gibi, mistik de ibadetinde çok daha huzurludur, aşkıyla daha mutludur, bulunduğu bu dünyadan daha az razıdır, iç çekmesiyle hemen hemen kendi gözlerinden bile kaybolup gider.

Belki de burada böyle bir yaşamda neyin gerçek dışı olduğunu daha açık bir şekilde ortaya çıkarmak çok fazla konu dışına çıkma olmayacaktır. Özellikle de herhangi bir derinliğe sahip herkesin daima bu derinlikten etkilenmesinin mümkün olduğu

dikkate alınırsa. Bu yüzden sen hiçbir şekilde mistik olmak için gerekli vasıflardan yoksun değilsin; en azından bir süreliğine. Burası genel olarak en büyük zıtlıkların karşılaştığı, en saf ve en masum ruhların en günahkârlarla; en yeteneklilerin en basit fikirlilerle buluştuğu bir yerdir.

İlk olarak; oldukça basit bir düşünceyle, böyle bir yaşamda beni gerçekten neyin gücendirdiğini söylemek istiyorum. Bu benim kişisel görüşümdür. Daha sonra bu görüşün kuşkulu yanlarına dair bulgularımın doğruluğunu ve aynı zamanda bunun nedenlerini ve bu yaşam görüşüne çok yakın duran korkunç sahte yolları ortaya koymaya çalışacağım.

Benim görüşüme göre mistiğin Tanrıyla ilişkisindeki sırnaşıklığını hoşgörmek mümkün değildir. İnsan Tanrıyı bütün aklı ve ruhuyla sevmelidir; yalnızca böyle yapmakla da kalmamalıdır; ama kişinin bunu fiilen yapmasının huzurun ta kendisi olduğunu kim inkâr edebilir? Ancak buradan hiçbir şekilde mistiğin varoluşu, Tanrı'nın ona bahşettiği realiteyi küçümsediği anlamı çıkarılamaz. Çünkü bu durumda Tanrı sevgisin küçümsemiş yada Tanrı'nın ona vermek istediğinden başka bir sevgi ifadesi talep etmiş olacaktır. Burada Samuel'in şu ciddî sözü tam yerindedir: "Söz dinlemek kurbandan, sözü önemsenmek koçların yağlarından daha iyidir"[27] Ancak bu sırnaşıklık zaman zaman çok daha sorgulanabilir bir hal alır ve bu halde mistik Rabbiyle ilişkisini kendisi olma gerekçesine dayanarak haklı görür ve Rabbinin taraflılığının nesnesi haline gelmesinin nedeninin rastlantısal bir özelliğe bağlı olduğunu düşünmektedir. Burada hem Tanrıyı hem de kendisinin değerini düşürmektedir. Kendi değerini düşürüyor, çünkü özünde *rastlantısal bir şey nedeniyle* başkalarından farklı olmak daima değeri düşüklüktür. Tanrı'nın değerini düşürüyor

çünkü Tanrıyı sahte tanrıya kendisini de onun sarayındaki gözdeye dönüştürmektedir.

Mistiğin yaşamında bulduğum bir diğer rahatsız edici yön de asla haklı görülemeyecek yumuşaklığı ve zayıflığıdır. Bir insan kalbinin en derin yerinde, Tanrıyı gerçekten ve samimi olarak sevdiği konusunda temin edilmeyi arzular; kişi bir çok kez bu konuda düzenli olarak ikna edilme ihtiyacı hisseder. Böylelikle Tanrıya Kutsal Ruhu'nun o kişinin Tanrıyı gerçekten ve samimi olarak sevdiğine tanıklık etmesini ister.[28] Kim bundaki güzellik ve hakikati yadsıyabilir? Ancak buradan hiçbir şekilde kişinin her anında bu girişimi tekrarlayacağı, her anında sevgisini sınamaya tabi tutacağı anlamı çıkmamalıdır. Tanrı'nın sevgisine inanmaya yetecek kadar ruh yüceliği ister; ama ayrıca kendi sevgisine inanacak ve kendisine yüklenen konumu mutluluk içinde sürdürmeye yetecek kadar kendine güven ister. Çünkü bu sürekliliğin kendisinin sevgisinin ve tevazuunun en emin ifadesi olduğunu bilir.

Son olarak; mistiğin yaşamından, içinde yaşadığı dünyaya karşı bir aldatmaca olarak gördüğüm için, mistiğin ilişkisi olan yada eğer mistik olmak onu memnun etmeseydi ilişkiye girebileceği kişilere karşı bir aldatmaca olarak gördüğüm için hoşlanmıyorum. Genel olarak mistik herkesten uzak bir yaşam seçer; ama bu tavrı durumu açıklığa kavuşturmaz. Çünkü ortadaki soru onun bu yaşamı seçme hakkının olup olmadığıdır. Aslında bir şeyi seçmektedir ve bu yönüyle başkalarını kandırmaz. Çünkü bir bakıma 'sizinle hiçbir ilişkim yok' demektedir. Ama asıl soru onun bunu söyleme hakkı, bunu yapma hakkı olup olmadığıdır. Özellikle bir koca, bir baba olarak mistisizmin düşmanıyım. Benim hane halkım da kendi *adyton*'una[29] sahiptir; ama eğer ben mistik olsaydım ayrıca yalnızca kendim için böyle çok kutsal bir tapınağa sahip olmam gerekirdi ve o zaman ben kötü bir koca

olacaktım. Şimdi, daha sonra açıklayacağım üzere, benim görüşüme göre evlenmek her erkeğin görevi olduğu ve kişinin kötü koca olmak üzere evlenmesi gereğinin yalnızca benim görüşüm olması mümkün olmadığından, her türlü mistisizmden uzak durmam gerektiğini kolaylıkla görebilirsin.

Kendisini tek yönlü olarak mistik bir yaşama vakfeden bir kimse sonunda herkese o kadar yabancı hale gelir ki, her türlü ilişkiye, hatta en içten ve en samimi ilişkilere bile ilgisizleşir. Kişinin Tanrıyı anne ve babasından fazla sevmesinin anlamı bu değildir;[30] Tanrı kendine aşık olmadığı gibi, insanlara en korkunç tuzaklarla işkence etmek isteyen bir şair de değildir. Ve sen de Tanrı sevgisiyle, Tanrının bizim kalbimize koyduğu insanlara duyduğumuz aşk arasında mevcut bir çatışmadan daha korkunç bir şey düşünemezsin. Eminim birkaç yıl önce çok fazla temasımız olan, en çok da benim görüştüğüm, genç Ludvig Blackfeldt'i unutmamışsındır. Kesinlikle muhteşem zihinsel yeteneklere sahipti; ama talihsizlik eseri Hıristiyanlıktan çok tek yönlü olarak Hint mistisizmine kendisini kaptırdı. Orta Çağda yaşasaydı kuşkusuz bir manastıra sığınırdı. Çağımızda ise bu tür maceralara yer yok. Günümüzde bir kimse yolunu kaybettiğinde, tamamen iyileşmediği takdirde batıp gider. Ona sunulacak herhangi bir göreceli kurtuluş yoktur. Biliyorsun Ludvig kendi hayatına son verdi. Zavallı gerçekten dine düşkün değildi, ama mistisizme düşkündü. Zaten mistik için özel olan dinî olan değil, içinde bireyin verili realite ile hiçbir ilişkiyi umursamaksızın ebedî ile doğrudan ilişki içinde girdiği inziva halidir. 'Mistisizm' sözcüğünün doğal olarak ve hemen akla dinî nitelikli bir şeyleri getirmesi, en basit bir gözlemle bile anlayabileceğin üzere, dinin bireyi tecrit etme eğiliminden kaynaklanmaktadır. Belki kiliseye çok sık gitmiyorsun; ama çok iyi bir gözlemci olma ihtimalin yüksek. Kilisede iken bir

yönden bir cemaat havası hissederken, öbür yandan bireyin hâlâ kendisini tecrit edilmiş hissettiğine hiç dikkat ettin mi? İnsanlar birbirine yabancı hale geliyor ve sanki ancak uzun ve dolambaçlı yollarla tekrar birleşebiliyorlar gibi görünüyor. Eğer bu durum, bireyin Tanrıyla ilişkisinin tüm içe dönüklüğüyle birlikte çok güçlü olması nedeniyle dünyevî ilişkilerinin önemsizleşmesinden kaynaklanmıyorsa, başka hangi nedeni olabilir? Sağlıklı bir kimsede bu an uzun sürmez ve bu tür anlık uzaklaşmalar aldatıcı olmaktan uzak olup, daha çok dünyevî ilişkilerin içe dönüklüğünü artırır. Peki bir unsuru tek yönlü olarak gelişip en hayatî hastalık haline dönüştüğünde, kim sağlıklı olabilir?

Teolojik bir geçmişe sahip olmadığım için, kendimi dinî mistisizm konusunu daha ayrıntılı ele alacak kadar yetkin hissetmiyorum. Ben bu konuyu yalnızca etik bakış açımdan değerlendirdim ve bu nedenle, doğru olduğuna inandığım bir şekilde, 'mistisizm' sözcüğüne olağandan daha geniş bir anlam verdim. Dinî mistisizmde güzel olan çok yön olduğundan, kendilerini bu mistisizme adayan bir çok ciddî ve derin mizaca sahip kişi kendi yaşamlarında çok derin tecrübeler elde etmektedir ve böylelikle tehlikeli olduğundan kuşku olmayan bu yola gireceklere danışmanlık, yönlendirme ve hizmet verecek nitelik kazanmaktadırlar. Yine de bu yol yalnızca tehlikeli değil, aynı zamanda sahte bir yoldur. İçinde daima gizli bir tutarsızlık yer alır. Mistiğin realiteye hiç saygısı olmadığına göre, daha yüksek şeylerden etkilendiğinde realitedeki bu anı neden aynı güvensizlikle karşılamadığı açık değildir.

Bu yüzden mistiğin hatası kendisini seçmesi değil; çünkü benim görüşüme göre bunu gayet iyi yapmaktadır. Hata kendisini düzenli olarak seçmemesinde, kendi özgürlüğüyle ilişkili olarak seçmesine karşın etik olarak seçmemesindedir. Kişi ancak kendisini etik olarak seçtiğinde özgürlüğüyle ilişkili olarak seçebilir.

Ayrıca kişi ancak tövbe ederek kendisini etik olarak seçebilir ve ancak kişi tövbe ederek somut hale gelir ve ancak somut birey özgür bireydir. Mistiğin hatası daha sonra yaptıklarında değil, ilk hareketinde yatar. Eğer bu ilk hareket doğru olarak kabul edilirse, o zaman yaşamdan her geri çekilme, her bir inziva ile çekilen çile yalnızca daha ileri ve gerekli sonuçlar olacaktır. Mistiğin hatası yaptığı seçimle kendisi için somut hale gelmediği gibi, Tanı için de somutlaşmamasıdır. Kendisini soyut olarak seçer ve bu yüzden şeffaflıktan yoksundur. Eğer soyutun şeffaf olduğuna inanıyorsak, hatalısın demektir; soyut opaktır, belli belirsizdir. Bu yüzden onun Tanrıya duyduğu sevgi en yüksek ifadesini bir duyguda, bir ruh halinde, akşamın alacakaranlığında, sis mevsiminde bulur; mistik muğlak hareketlerle Tanrısıyla bütünleşir. Ancak kişi kendisini soyut olarak seçtiğinde, etik olarak seçmez. Ancak kişi, seçimde kendisinin sahipliğini elde ettiğinde kendi benliğine bürünmüş, kendi benliğine tamamen nüfuz ettiği için her bir hareketi kendisinin sorumluluğu bilinciyle yapar. İşte bu durumda kişi kendisini etik olarak seçmiş, ancak o zaman tövbe etmiş, ancak o zaman somut hale gelmiş, ancak o zaman bir olmuş, tam bir tecrit halini benimsemiş ve ait olduğu realite ile mutlak süreklilik içine girmiştir.

Ne kadar basit olsa da, kişinin kendisini seçmesinin kendisinden pişman olması ile aynı olduğu hükmüne yeterince sıklıkta dönemem. Mistik de tövbe eder, ancak kendisinden çıkarak tövbe eder, kendisine dönerek değil; metafiziksel olarak tövbe eder etik olarak değil. Estetiksel olarak tövbe etmek beğenilen bir davranış değildir; çünkü acizliktir; metafiziksel olarak tövbe etmek yanlış yerde kullanılan bir aşırılıktır. Çünkü dünyayı yaratan birey değildir, bu yüzden gerçekten dünyanın hiçliği ortaya çıkarsa, bunu bu kadar üstüne almaya ihtiyaç yoktur. Mistik kendisini soyut olarak

seçer ve bu yüzden soyut olarak tövbe eder. Bu durum en iyi mistiğin varoluşa, içinde yaşadığı sonlu realiteye dair kanaatinde görülür. Mistik bu varoluşun hiç, aldanma ve günah olduğunu öğretir. Ancak bu tür yargıların hepsi de metafiziksel yargıdır ve benim etiksel varoluşla ilişkimi tanımlamaz. Fânîliğin bile günah olduğunu söylese, söyledikleri varoluşu hiçlik olarak adlandırdığı zamankiyle aynıdır. Öbür yandan eğer mistik 'günah' sözcüğünün etik anlamını benimseseydi, kendisinin günahla ilişkisini etiksel olarak değil metafiziksel olarak tanımlayacaktı. Çünkü etiksel ifade ondan kaçmak değil, aksine içine girmek, onu yok etmek yada ona katlanmak olacaktı. Etik pişmanlık iki harekete sahiptir: ya günahın nesnesini yok eder yada ona katlanır. Bu iki hareket ayrıca tövbe eden birey ile tövbesinin nesnesi arasındaki somut ilişkiyi gösterir; buna karşın kaçmak soyut bir ilişkiyi ifade eder.

Mistik kendisini soyut olarak seçer ve bu yüzden kişi sürekli olarak kendisini dünyanın dışına çıkarmak için seçer. Ancak sonuçta kendisini tekrar dünyaya dönecek şekilde seçemez. Gerçek somut seçim içinde kendimi dünyanın dışına çıkacak şekilde seçtiğim anda, tekrar dünyaya dönmek için seçmemdir. Kendimi dünyanın dışına çıkacak şekilde seçerim, kendimi tekrar dünyaya dönecek şekilde seçerim. Çünkü tövbe ederek kendimi seçtiğimde, tüm sonlu somutluğumda kendimi bir araya getiririm ve böylece kendimi sonluluk dışına çıkacak şekilde seçtiğim anda, aslında sonluluk ile en mutlak süreklilik içindeyimdir.

Mistiğin fânîye atfedebileceği en büyük önem, onu içinde kişinin herhangi bir gerçek sonuç elde etmeksizin yada başlangıçtan daha ileri gitmeksizin tekrar tekrar sınadığı bir şartlı tahliye dönemi olarak görmektir. Ancak bu görüş fânîyi yanlış yargılamaktır. Çünkü daima *ecclesia pressa*'dan[31] birşeyleri elinde tutuyor olmasına rağmen, aynı zamanda fânî nefsin onurlandırılması

olasılığı içindedir. İşte sonlunun bu güzelliği içinde sonsuz ruh ile fânî nefis birbirinden ayrılır ve işte fânî nefsin bu yüceliği nedeniyle fânî ona yüklenmiştir. Bu yüzden fânî mevcut değildir, eğer daha cesurca söylemem gerekirse, fânî yalnızca Tanrının sevdiği ile mistik anlamda konuşabilmesi, onu sınaması ve denemesi için vardır; insan için vardır ve (insana bahşedilen) nimetlerin en yücesidir. İnsanın ebedî saygınlığı bir tarih oluşturabilmesinde yatar ve insandaki ilâhî unsur ise, irade etmesi halinde kendisini bu tarihe bir devamlılık olarak katabilmesinde yatmaktadır. Ancak tarih bu özelliği yalnızca benim başıma gelen yada işlediklerimin bir toplamı olmasıyla değil, benim kendi eserim olması yoluyla kazanır; bu yüzden başıma gelen dahi bende dönüştürülmüş ve ihtiyaçtan özgürlüğe çevrilmiştir. İnsan yaşamındaki imrenilecek bir yön, kişinin Tanrının yardımına koşabilmesi, O'nu anlayabilmesidir. Yine Tanrıyı anlamanın tek yolu, insanın, iyi olsun kötü olsun, kendi başına gelenleri özgürce sahiplenebilmesidir. Sana öyle görünmüyor mu? İşte bu beni çok etkiliyor. Evet, bir kimsenin kıskanılmak için yalnızca bu gerçeği yüksek sesle birisine söylemesi yeter.

Burada ortaya konulan iki bakış açısı (Yunan ve mistik) etiksel bir yaşam görüşünü gerçekleştirme girişimleri olarak görülebilir. Bu bakış açılarının başarılı olamama nedeni, bireyin kendisini tecrit içinde seçmesi yada soyut olarak seçmesidir. Bu durum ayrıca bireyin kendisini etik olarak seçmediği şeklinde de ifade edilebilir. Kişi bu yüzden realiteden kopuktur ve bu durumda etik bir yaşam görüşü uygulamaya konulamaz. Öbür yandan kendisini etik olarak seçen kimse, kendisini belli bir somut birey olarak seçer ve bu somutluğu seçimin, seçimi sınırlayan tövbe ile aynı olması yoluyla gerçekleştirir. Bu durumda birey, etrafındaki belli şartlardan etkilenen, dışarıdaki somut dünyanın somut bir ürünü olan iştahları, eğilimleri, içgüdüleri, tutkuları ile somut birey ola-

rak kendisinin farkındadır. Ancak bu yolla kendinin bilincine varma yoluyla, birey hepsinin sorumluluğunu üstlenir. Belli bir özelliği dahil edip etmeyi düşünmek için duraksayamaz. Çünkü eğer dahil etmezse çok daha yüksek bir şeyi kaybedeceğini bilir. İşte bu seçim anında, kişi etrafından sıyrıldığı için tam bir tecrit halindedir. Ama aynı anda kendisini ürün olarak seçtiği için mutlak bir devamlılık içindedir ve bu seçimi özgürlüğün seçimidir. Bu yüzden kendisini ürün olarak seçtiği gibi kendisini ürettiği de söylenebilir. Seçim anında kişi sonuç noktasındadır; çünkü kişiliği bir kapanış oluşturur. Ama aynı anda kendisini özgürlüğü ile ilişkili olarak seçmenin başlangıcındadır. Ürün olarak realite formlarında şekillendirilir; seçimde ise kendisini esnekleştirir; tüm dışsallığını içselliğe dönüştürür. bu dünyada bir yeri vardır; bu yeri özgürlüğü ile seçmiştir; yani bu yeri kendisi seçmiştir. Kişi bu haliyle belli bir bireydir, seçim anında kendisini bu belirli birey haline getirmiş, yani kendisini seçmiştir.

Böylelikle birey kendisini çeşitli şekillerde belirlenmiş bir somut yapı halinde seçer ve dolaysıyla da kendi somut yapısıyla ilişkili olarak seçer. Bu somut yapı bireyin realitesidir; ancak bu somut yapıyı özgürlüğü ile ilişkili olarak seçtiği için, aynı zamanda bunun onun imkânı olduğu yada .bir estetik ifadeden kaçınmanın onun görevi olduğu da söylenebilir. Estetiksel olarak yaşayan kişi her yerde yalnızca imkânları görür; çünkü ona göre bu imkanlar geleceğin içeriğini oluşturmaktadır. Buna karşın etik olarak yaşayan kimse her yerde görevini, hedefini, amacını görür. Ancak bireyin kendi imkânını görev olarak görmesi, tam olarak onun kendi üzerindeki egemenliğini gösterir. Ülkesiz bir kralın her zaman yapacağı gibi bu engelsiz egemenlikten hoşlanmasa da, hiçbir zaman teslim olmaz. Bu durum etik bireye, yalnızca etiksel olarak yaşayan bireyin tamamen yoksun olduğu güvenlik hissini

verir. Estetiksel olarak yaşayan kişi her şeyi dışarıdan bekler; bu yüzden hastalıklı bir kaygıya sahiptir. Bu yüzden bir çoğu dünyada yerini bulamama korkunç durumundan söz eder. Bu açıdan talihli olmanın kişiye verdiği tatmini kim yadsıyabilir? Ancak böyle bir kaygı daima bireyin her şeyi mekândan beklerken kendisinden hiçbir şey beklemediğinin göstergesidir. Etik olarak yaşayan kişi mekânını doğru olarak seçmeye çalışacaktır; ancak eğer yanlış seçtiğini görür yada kendi kontrolünde olmayan engeller çıkarsa, kendi üzerindeki egemenliğini hiçbir zaman teslim etmeyeceği için, cesaretini asla kaybetmez. Hemen görevini görür ve anında aktif hale gelir. Benzer şekilde insanların aşka düşmeleri halinde kendilerine tam olarak uyan ideal kızı bulamayacaklarından korktuklarını sıklıkla görürüz. Böyle bir kızı bulmaktaki tatmini kim yadsıyabilir? Öbür yandan kişiyi mutlu edecek şeylerin kendi dışındaki şeyler olduğu sanısı, bir hurafedir. Etik olarak yaşayan kişi aynı zamanda seçiminden de mutlu olmak ister. Ancak seçimi arzularıyla tam bir uyum içinde değilse, cesaretini kaybetmez, hemen görevini görür ve gerçek sanatın arzulamak değil irade etmek olduğunu bilir. İnsan yaşamının ne olduğuna dair bazı algılamalara sahip olan bir çok kimse, büyük olaylarla çağdaş olmayı, yaşamdaki önemli olaylara dahil olmayı arzular. Bu tür olayların kendi geçerliliklerine sahip olduğunu kim yadsıyabilir? Öbür yandan bu gibi olaylar ve durumların kişiyi bir şey yapacağını düşünmek hurafedir. Etik olarak yaşayan kimse herhangi bir durumda önemli olanın kişinin ne gördüğü ve bunu hangi enerji ile baktığı olduğunu bilir ve bu yolla yaşamın en küçük olaylarında bile en önemli olaylara tanık olan, hatta katılan kişiden daha fazla deneyim kazanarak kendisini yetiştirebilir. Her yerde bir dans pisti olduğunu, hatta en aşağılık insanın bile kendi dans pistine sahip olduğunu, kendisinin istemesi halinde kendi dansının tarihte yer alanların ki kadar yüce, gösterişli, güzel ve

etkileyici olabileceğini bilir. İşte bu mücadele yeteneği, bu esneklik etiğin doğru ölümsüz yaşamıdır. Estetik olarak yaşayan kimse için kadim 'olmak yada olmamak' deyişi geçerlidir ve ne kadar çok estetik olarak yaşamasına izin verilirse, yaşamının talepleri o kadar artar ve eğer bunların en küçüğü bile yerine gelmezse, kişi ölür. Etik olarak yaşayan kimsenin ise, tüm şartlar aleyhine olsa, kapkara fırtına bulutları tepesine çöreklendiği için komşusu onu göremese dahi, daima bir çıkış yolu vardır; yok olmaz, daima tutunacak bir dayanak noktası vardır ve bu nokta kendisidir.

Yalnızca bir konunun üstünde ısrarla durmak istiyorum: etikçinin jimnastiği bir deneye dönüştüğü anda, o kişi etik olarak yaşamaktan çıkar. Tüm bu tür jimnastik denemeleri önemsizdir ve bilgi âleminde yanıltmaca olarak kabul edilir.

Etiğin daha önce verdiğim tanımını tekrarlamak istiyorum: etik kişinin olduğu şey olmasıdır. Bu yüzden bireyin başka bir bireye dönüştürmek değil, kendisi yapmak ister. Estetikten tamamen vazgeçmek değil, onu dönüştürmek ister. Etik olarak yaşamak için bir kişinin kendisinin bilincine tamamen varması, böylelikle hiçbir rastlantısal özelliğin onun gözünden kaçmaması gerekir. Etik bu somutluğu ortadan kaldırmak istemez, içinde kendi görevinin görür; bu somut yapıdan ne inşa etmesi ve neyin inşa edilmesi gerektiğini görür. İnsanlar genellikle etiği tamamen soyut olarak değerlendirir ve bu yüzden ona karşı gizli bir korku hissederler. Bu yüzden etik kişisel varoluşa yabancı bir şey olarak görülür ve kişi kendisini ona teslim etmekten çekinir. Çünkü zamanın akışı içinde kendisini nereye götüreceğinden emin olamaz. Bir çok kişi ölümden de aynı şekilde korkmaktadır; çünkü ruhun ölümle, bu dünyada öğrendiklerinden tamamen farklı yasalar ve âdetlerin geçerli olduğu başka bir şeyler düzenine geçişine dair muğlak ve karışık fikirler beslemektedirler. Böylesine bir ölüm kor-

kusunun nedeni bireyin kendisine karşı şeffaf olmadaki isteksizliğidir. Halbuki kişi istediği takdirde bu korkunun saçmalığını kolaylıkla görebilir. Benzer şekilde şeffaflıktan korkan kişi daima etiği perdeleyecektir; çünkü etik şeffaflıktan başka bir şey istemez.

Yaşamın tadını çıkarmaya yönelik estetik bir dünya görüşüne zıt olarak, sıklıkla yaşamın anlamının, yaşamın yüklediği görevlerin yerine getirilmesi için yaşamak olduğuna dair bir başka yaşam görüşünden sıklıkla söz edilir. Ancak bu gerçeğin çok kusurlu bir ifadesidir ve neredeyse etiğin saygınlığını gölgelemek için uydurulduğuna inanmak mümkündür. Günümüzde bu görüşün, tüm olaylardaki kullanılış tarzına bakıldığında gülmemek mümkün değildir. Buradaki hata bireyin görevle dışsal bir ilişki içine konumlandırılmasıdır. Etik görev olarak tanımlanmakta, görev ise belli önermeler yığını olarak görülmekte; ama bireyi ile görev birbirinin dışında yer almaktadır. Bu bağlamda bir görevlerle dolu yaşam doğal olarak çekicilikten uzak ve sıkıcıdır ve eğer etik bireysel varlıkla daha derin bağlantılara sahip değil ise, etiği estetiğe karşı savunmak daima çok güç olacaktır. Bu noktadan daha ileri geçemeyen bir çok insan bulunduğunu yadsımayacağım; ama buradaki sorun görevden değil, insanlardan kaynaklanmaktadır.

'Görev' (plight) sözcüğünün türevinin dışsal ilişkiyi göstermesi üzerine, bu sözcüğün akla dışsal ilişkiyi getirmesi oldukça tuhaftır. Halbuki bu arızî birey olarak değil, ama kendi gerçek mizacım nedeniyle, yapmakla yükümlü olduğum şeyin, benimle en yakın ilişki içinde olduğu kesindir. Görev yüklenmiş bir yük (Paalæg) değil, yük yükleyendir (paaligger). Görevi bu şekilde görmesi, bireyin dayanak noktalarını kendi içinde bulması demektir. Bu durumda görev belli emirler çokluğu içinde bölünmez; çünkü bireyin daima onunla dışsal ilişki içinde olduğunu gösterir. Kişi, göreve kendisini vermiştir; çünkü görev onun en iç

doğasının ifadesidir. Böylelikle kişi dayanak noktalarını kendi içinde bulduğunda, etik alanına adım atar ve görevlerini yerine getirmek için nefessiz kalacak kadar acil bir çabaya ihtiyacı kalmaz. Bu yüzden gerçek anlamda etik birey bir içsel sükunede ve güvene sahiptir; çünkü görevi dışarıda değil kendi içinde bulur. Bir kimse etik yapıyı yaşamına ne kadar derin aşılarsa, her an görevden söz etme, her an görevi yerine getirme kaygısını, her an başkalarına görevinin ne olduğunu açıklama gereksinimini o kadar az hisseder. Doğru açıdan bakıldığında etik bireyi kendi içinde nihayetsiz derecede güvenli hale getirir. Doğru açıdan bakılmazsa, bireyi tamamen güvensiz kılar. Görevi kendi dışında olan ama sürekli olarak onu gerçekleştirmek isteyen bir kimsenin yaşamından daha mutsuz ve daha ıstıraplı bir yaşam düşünemiyorum.

Eğer etik kişinin bireysel varlığının dışında ve birey de onunla dışsal bir ilişki içinde görünürse, kişi her şeyi terk etmiş; umutsuzluğa düşmüş demektir. Estetik böyle bir umutsuzluktur; etik ise soyuttur ve en küçük bir şeyi bile gerçekleştirme yeteneğinden yoksundur. Bu yüzden zaman zaman, bir gölge gibi onlar yakalamaya çalıştıkça kendilerinden kaçan etiği gerçekleştirmek için belli bir dürüstçe çaba içinde mücadele eden kişileri görmek, hem komik hem de trajiktir.

Etik evrenseldir ve bu yönüyle soyuttur. Bu yüzden tam soyutlaması içinde etik daima yasaklayıcıdır. Böylelikle etik kendisini yasa olarak sunar. Etik emirlerini belirlediğinde, bu emirler daima estetikten bir şeyler içerir. Yahudiler Yasa adamıydılar. Bu yüzden Musa'nın Yasalarınındaki emirlerin büyük çoğunluğuna ilişkin mükemmel bir idrake sahiptiler. Ancak bu idrake sahip olmadıkları görülen emirlerden birisi Hıristiyanlığın en yakından özdeşleştiği emirdir: 'Tanrıyı bütün kalbinle seveceksin'. Bu ne olumsuz bir emir ne de soyut bir emirdir. En yüksek derecede

olumlu ve en yüksek derecede somuttur. Etik daha somut hale geldiğinde, ahlâkî davranış şartlarını belirlemeye geçer. Ancak bu açıdan etiğin hakikati, püpüler kimlik hakikatinde yatar ve burada etik bir estetik unsuru zaten varsayar. Yine de etik hâlâ soyuttur ve bireyin dışında yer aldığı için tam olarak gerçekleştirilemez. Ancak bireyin kendisi evrensel olduğunda, ancak o zaman etik gerçekleştirilebilir. Bu, vicdanın sırrıdır; bireysel yaşamın kendisiyle paylaştığı sır budur: etik aynı zamanda hem bireysel yaşamdır hem de gündelikliği içinde değilse bile, en azından imkanına göre evrenseldir. Yaşamı etik olarak gören kimse, evrenseli görmektedir ve kendisini, o zaman hiçe dönüşeceği için kendisini somutluktan çıkararak değil, aksine somutluğu giyerek ve ona evrenselle nüfuz ederek, evrensel insana dönüştürür. Evrensel adam bir hayalet değildir; herkes evrenseldir –yani herkese evrensel haline gelebileceği yol gösterilir. Estetiksel olarak yaşayan kimse rastlantı adamıdır; yalnızca insan olması yoluyla mükemmel insan olduğunu düşünür. Bu yüzden rastlantı estetiksel olarak aşka düşmüş kimsenin yaşamında muazzam bir rol oynar ve hiç kimsenin onun sahip olduğu nüanslarla sevmemiş olması onun için çok önemlidir. Etik olarak yaşayan kimse evlenirse, evrenseli gerçekleştirir. Bu yüzden somuttan nefret eder hale dönüşmez, yalnızca, aşkta evrenselin yansımasını gördüğü ölçüde, estetik ifadeden daha derin bir başka ifade daha kazanır. Böylelikle etik olarak yaşayan kişinin görevi kendisidir. Kendi benliği gündelikliği içinde rastlantısal olarak belirlenmiştir ve görevi rastlantı ile evrenseli bir araya getirmektir.

Bu yüzden etik bireyin görevi kendi dışında değil, içindedir. Bu durum ilk olarak umutsuzluk anında ortaya çıkar ve sonra estetik yoluyla, etikle birlikte ilerler. Etik bireye ilişkin olarak, bu bireyin tıpkı derinden akan durgun sular gibi olduğu, buna karşın

estetik olarak yaşayan kişinin yalnızca yüzeyde dolaştığı söylenebilir. Etik birey görevini tamamladığında, iyi bir mücadele vermiş,[32] tek adam olma noktasına –yani onun gibi başka bir kimse daha yoktur- ulaşmıştır ve aynı zamanda evrensel adam olma noktasına da varmıştır. Tek adam olmak kendi içinde büyük bir şey değildir; çünkü bu, tüm insanların diğer doğal fenomenlerle paylaştığı bir şeydir. Ancak bu şekilde olmasıyla kişi aynı zamanda evrenseldir ve bu gerçek yaşam sanatıdır.

Bu yüzden bireyin kişisel varlığı kendi dışında bir etiğe sahip olamaz, etik içindedir ve derinliğinden kopar gelir. Bu durumda önemli olan, daha önce söylediğim gibi, etik soyut ve boş bir fırtınada somuttan uzaklaşmaz, aksine onu asimile eder. Etik ruhun en derininde yattığı için her zaman görünmez ve etik olarak yaşayan kimse tıpkı estetik olarak yaşayan kimse gibi davranabileceğinden, nasıl yaşadığı konusunda uzun süre adlanılabilir. Ancak sonunda etik olarak yaşayan kişinin başkaları tarafından tanınmayan bir sınırı olduğunun açığa çıktığı an gelecektir. Yaşamının etik olarak yapılandırıldığı güvencesi içinde, birey güven içindedir ve bu yüzden şu yada bu konudaki abartılı korkularıyla kendisini yada başkalarını rahatsız etmez. Etik olarak yaşayan kimsenin, etik açıdan önemsiz şeyler için boş bir alanı koruması gereğini haklı görüyorum ve bu her bir önemsiz ayrıntı için baskı yapmayarak etiğe saygı gösterilmesi demektir. Her zaman başarısızlığa mahkum olan, önemsiz ayrıntılar için baskı yapma girişimi yalnızca etiğe inanma cesaretinden yoksun olan ve daha derin anlamda içsel kendine güvenden yoksun olan kişiler arasında görülür. Yüreksizlikleri sırf kendilerine çok yönlü geldiği için bütünlük ile işlerini bitirme yeteneksizliklerinde görülen kişiler vardır; ama bunlar da etiğin dışında yer alırlar. Çünkü böyle davranmak için, tüm diğer ruhsal zayıflıklar gibi bir tür delilik olarak olan irade

zayıflığından başka nedenleri yoktur. Bu tür insanların yaşamı küçük bir sineği süzme peşinde harcanır gider.[33] Bunlar ne etiğin saf ve güzel içtenliğini ne de kaygısızlığın neşesini bilirler. Ancak elbette etik birey için kaygısızlık tahtından indirilecek ve kişi kaygısızlığın sınırlarını istediği anda koyabilecektir. Bu yüzden kişi aynı zamanda Tanrının inayetine inanır ve ruhu bu inanç içinde rahat eder. Ancak kişi hiçbir zaman bu düşünceyi her türlü rastlantısal oluşa uygulamayı asla düşünmeyeceği gibi, her an bu inancın da bilincinde değildir. Kaygısızlık tarafından rahatsız edilmeksizin etiği irade etmek, rastlantı tarafından rahatsız edilmeksizin ilâhî inayete inanmak, kişinin istemesi halinde kazanabileceği ve koruyabileceği sağlıklı bir durumdur. Burada da görülmesi gereken husus görevdir; bir kimsede oyalanma eğilimi görüldüğünde, görev bu eğilime karşı direnç toplamak, sonsuza tutunmak ve bir vahşi kaz peşinde koşmamaktır.

Etik olarak kendisini seçen kimsenin görevi kendisidir; ama bir ihtimal yada kaprisinin oyuncağı olarak değil. Kişi ancak kendisini süreklilik içinde seçtiğinde etik olarak seçebilir ve bu yüzden kişi çok yönlü belirlenmiş bir görev olarak kendisini seçmiş olur. Bu çokluğu ortadan kaldırmaya yada dağıtmaya çalışmaz; aksine tövbe ile o çokluğa köklü bir şekilde dalar; çünkü bu çokluk kendisidir ve ancak tövbe ile kendisini bu çokluğun içine sokarak, kendisine gelebilir. Çünkü dünyanın kendisiyle başladığı yada kendi kendini yarattığını varsaymaz. Lisanın kendisi bu fikri küçümser ve bir kimseden şöyle söz edildiğinde daima küçümseme vardır: 'Kişi kendisine nefes verir' (han skaber sig: 'kendisini yaratır'). Kişi ancak kendisini tövbe ile seçtiğinde, tecrit yönünü değil süreklilik yönünü benimsediğinde aktiftir.

Şimdi etik ile estetik bireyi karşılaştıralım. her şeyin etrafında döndüğü ana farklılık; etik bireyin kendisine karşı şeffaf olması ve

estetik bireyin yaptığı gibi 'bulutların üstünde' yaşamaz. Her şey bu farkı izler. Etik olarak yaşayan kimse kendisini görür, kendisini bilir, bu bilinçle tüm somut varlığına nüfuz eder, muğlak düşüncelerin etrafını telaşa vermesine izin vermediği gibi, ayartıcı ihtimallerin onu hokkabazlıklarıyla oyalamasına izin vermez. Bu kişi sihirbazın sayfaları çeviriş biçimine göre sırayla farklı resimler gösteren sihirli kitabı gibi değildir.[34] O kendini bilir. *Gnothi seauton*[35] sözü yeterince sıklıkta tekrarlanır ve kişi bununla insanın tüm çabalarını kasdeder. Doğru olmakla birlikte, bu deyimin aynı zamanda bir başlangıç olmadığı takdirde hedef olamayacağı da aynı derecede kesindir. Etik birey kendini bilir; ama bu bilgi sırf tefekkürden ibaret değildir. Çünkü bu durumda birey ihtiyacıyla ilişkili olarak belirlenecektir. Kendini bilme kendi hakkında düşünmedir ve bu da kendi içinde bir eylemdir ve bu yüzden 'kendini bilme' yerine 'kendini seçme' ifadesini kullanmada dikkatli davranıyorum. Kendini bilmeyle kişi tamamlanmaz; aksine bu bilgi çok üretkendir ve bu bilmeden gerçek birey doğar. Eğer zeki olsaydım burada bireyin kendisini Tevrat'ta Adem'in Havva'yı bildiği gibi bildiğini söylerdim. Bireyin kendisiyle ilişkisi sonucunda birey çocuk olarak kendisine hamile kalır ve kendisini doğurur. Bireyin bildiği benlik aynı zamanda hem fiilî benlik hem de bireyin dışında yer alan kendisini ona benzeterek oluşturacağı bir görüntü olan ideal benliktir. Öbür yandan kişi bu forma kendi içinde de sahiptir; çünkü kendisi zaten o benlik formudur. Kişi yalnızca kendi içinde uğruna mücadele edeceği bir hedefe sahiptir; ancak bu hedef için mücadele ederken, hedefi kendi dışında tutar. Çünkü eğer birey evrensel insanın kendi dışında konuşlandığına inanırsa, onu dışarıda karşılayacak ve bu yüzden yönünü kaybedecek ve soyut bir kavrayışa sahip olacaktır. Metodu da daima orijinal benliğinin soyut bir şekilde yok edilmesi olacaktır. Kişi ancak kendi içinden kendine dair bilgi edinebilir. Bu yüzden

etik yaşam bu iki yönlü yapıya sahiptir: birey kendi dışındaki ve kendi içindeki kendisine sahiptir. Ancak tipik benlik kusurlu benliktir; çünkü yalnızca bir kehanetten ibarettir ve dolaysıyla fiilî benlik değildir. Ancak bu benlik sürekli olarak kişide vardır; kişi bu benliği ne kadar çok fiilen ortaya çıkarırsa, o kadar kişinin içinde kaybolur gider. Sonunda da kişinin önünde görünmek yerine, zayıflamış bir ihtimal olarak kişinin ardında yatar. Görüntü olarak tıpkı kişinin gölgesi gibidir. Sabahleyin kişinin bu gölgesi önüne düşer, öğleyin yine dikkat çekmeksizin yanında gider ve akşamleyin ardında kalır. Birey kendisini tanıdığı ve kendisini seçtiği zaman, kendisini gerçekleştirme yolundadır; ancak kendisini serbestçe gerçekleştirmek zorunda olduğundan, neyi gerçekleştireceğini bilmesi gerekir. Gerçekleştirmesi gereken kesinlikle kendisidir; ancak bu, yalnızca kendi içinden elde edebileceği ideal benliğidir. Eğer kişi bireyin kendi içinden ideal benliğe sahip olduğunda ısrar etmezse, düşünceleri ve beklentileri soyut olacaktır. Başkasını taklit eden kişi ve normal insanı taklit eden kişi, farklı yollarla olsa da, aynı derecede etkilenecektir.

Estetik birey kendisine bu somutluk içinde bakar ve sonra bir şeyi diğerinden ayırt eder. Bir şeyin rastlantısal olarak kendisine ait olmasına karşın, diğerinin temelde kendisine ait olduğunu düşünür. Ancak bu ayrım aşırı derecede göreceli dir; çünkü bir kimse yalnızca estetik olarak yaşadığı sürece, ona ait her şey aynı derecede rastlantısaldır ve eğer estetik birey bu ayrımda ısrar ederse, bunun tek nedeni enerjisinin yokluğudur. Etik birey ise bunu umutsuzluk içinde öğrenir; bu yüzden o başka tür ayrım yapar; çünkü temel ile rastlantısal olanı o da birbirinden ayırt eder. Bireyin özgürlüğüne konuşlanan her şey, ne kadar rastlantısal görünse de, temelde ona aittir; onun dışındaki her şey ne kadar temel görünürse görünsün rastlantısaldır. Ancak etik birey için bu

ayrım kendi kaprisinin ürünü olmadığından, öyle göstermekle kendisini istediği şey haline getirme mutlak gücüne sahipmiş gibi görünmektedir. Etik birey kendisine kendi editörüymüş gibi gönderme yapsa da, aynı zamanda kendisine karşı seçtiği her şey bizzat kendisi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olması nedeniyle olan editörlük sorumluğu, içinde yaşadığı eşya düzenine karşı ve Tanrıya karşı sorumluluğunun tam bilincindedir.bu yolla bakıldığında, ayrımın doğru olduğunu düşünüyorum; çünkü etik açıdan görev olarak üstleneceğim şey, yalnızca temelde bana ait olandır. Eğer bu görevi üstlenmeyi reddedersem, o reddetmem temelde bana aittir. Bir kimse kendisine estetik olarak baktığında, ayrımı şu şekilde yapabilir: Der ki: 'bende resim yapma yeteneği var, bunun bir rastlantı olduğunu düşünüyorum; ama bende zeka ve sezgi var, bu özellik temel bir özellik olduğundan, ben başka birisi haline gelmedikçe benden alınamaz'. Buna şöyle cevap vereceğim: 'Bütün bu ayrım bir aldatmacadır; çünkü eğer bu zeka ve sezgiyi etik olarak, bir görev olarak, sorumlu olduğun bir şey olarak sahiplenmezsen, temelde sana ait olamaz. Bunun temel nedeni yalnızca estetik olarak yaşadığın sürece, tüm yaşamın tamamen temel olmaktan uzaktır'. Etik olarak yaşayan kişi rastlantısal ile temel arasındaki ayrımı bir ölçüde ortadan kaldırır. Zira kendisinin her santimini aynı derecede temel görür; ama böyle gördükten sonra yine bir ayrım yapar. Bu ayrımla rastlantıyı dışlar ve bu dışlamayı temel bir sorumluluk olarak üstlenir.

Estetik birey yaşamı için 'estetik ciddiyet' içinde bir görev belirlediğinde, bu belirleme onu kendi olumsallığına daha fazla gömülmeye, paradoksal ve düzensiz davranışı insanın yüzünde hoşnutsuzluk uyandıranlara benzer bir birey olmaya götürür. Bu tür şahsiyetlerle nadiren karşılaşmamızın nedeni, yaşamanın ne demek olduğuna ilişkin bir idrake sahip insanlarla nadiren karşı-

laşmamızdır. Öbür yandan bir çok kimse konuşmada bir kararlı bir taraflılık sergilediğinden, sokakta, partilerde ve kitaplarda, uygulamaya konulduğu takdirde dünyayı her biri bir sonrakinden daha gülünç sanat eserleri yığını ile zenginleştirecek olan orijinallik için yanıp tutuştuğunun belirgin damgasını taşıyan gevezelerle sık sık karşılaşıyoruz. Etik bireyin kendisine belirlediği görev; kendisini evrensel bireye dönüştürmektir. Yalnızca etik birey, kendi hesabını ciddi bir şekilde tutar ve bu yüzden kendisine karşı dürüsttür. Yalnızca o bu tipik onura ve başka her şeyden daha güzel olan edebe sahiptir. Ancak kişinin kendisini evrensel insana dönüştürmesi, ancak içimdeki bana *kata dunamin*[36] sahipsem mümkündür. Evrensel, tıpkı çalılıkta yanan, ancak çalıları tüketmeyen ateş gibi, tekili tüketmeksizin, onunla birlikte ve onun içinde varlığını çok iyi sürdürebilir.[37] Evrensel insanın benim dışımda konuşlandırılması ancak bir metodla mümkündür; o da kendimi tüm somutluğumdan soyup çıkarmamdır. Açık bir genelleştirmede bunu sık sık görürüz. Hüscüler* arasında, normal insan olmanın gerçekte Cennete Adem ve Havva gibi çıplak gitmek anlamına geldiğine inanan bir hizip vardı.[38] Çağımızda aynı öğretileri manevî açılardan sunan, çırılçıplak hale gelmekle kişinin normal insan haline geldiğine, bunu da kişinin tüm somutluğundan çıkmasıyla yapabileceğine inanan insanlarla sıklıkla karşılaşılmaktadır. Ancak doğrusu bu değildir. Evrensel insan umutsuzluk eylemi içinde, somutluğun ardında doğar ve sonra onu yıkıp geçer. Bir lisanın gramer kitaplarında örnek olarak kullanılanlardan çok daha fazla paradigma fiili vardır. Belli bir fiilin önerilmesi rastlantı eseridir; başka bir düzenli fiil de aynı işi görebilirdi. Aynı şey insanlar için de geçerlidir. İsteyen herkes bir paradigma insanı haline gelebilir; ancak bunu olumsallığından sıyrılarak

Protestan reformunun öncülerinden Çek reformcu Jan Huss'ün (1369-1415) öğretilerini izleyen bir Hıristiyan Hareketi.

değil, onun içinde kalarak ve onu asilleştirerek yapabilir. Onu asilleştirmesi ise seçme yoluyladır.

Şimdi etik bireyin yaşamın akışı içinde daha önce birbirinden farklı olduğunu gösterdiğimiz aşamalardan geçtiğini anladın. Bu birey yaşamının akışı içinde kişisel, medenî, dinî erdemler geliştirecek ve yaşamı onun kendisini sürekli olarak bir aşamadan diğerine dönüştürmesiyle geçecektir. Bir kimse bu aşamalardan birisinin yeterli olduğunu düşünür ve kendisini tek taraflı olarak orada toplamaya hazırlanırsa, kendisini etik olarak seçmemiş, aksine tecrit yada sürekliliğin önemini görmezden gelmiş, bunların kimliğinde yatan gerçeği hiç kavrayamamış demektir.

Kendisini etik olarak seçen ve bulan kimse, bütün somutluğu ile kendisine sahiptir. O zaman bütün bu yeteneklere, tutkulara, eğilimlere, dışsal etkilere açık olan alışkanlıklara sahip olan ve şu yada bu yönde etkilenen birey olarak kendisine sahiptir. Bu durumda birey, özünde emretme, kızma, nezaket gösterme, bastırma, kısacası ruhundaki ölçülülüğü, kişisel erdemlerin meyvesi olan uyumdan oluşan görev olarak kendisine sahiptir. Keyfî olarak belirlenmemiş olmakla birlikte, faaliyetlerinin amacı kendisidir. Çünkü kendisini seçmesi yoluyla kendisi o kişinin görevi haline gelmişse de, kendisi görev olarak kişiye yüklenmiştir. Kendisi kendi amacı olmakla birlikte, bu amaç aynı zamanda başka bir şeydir; çünkü amaç olan benlik heryere uyan ve hiçbir yere uymayan soyut bir benlik olmayıp, belirlenmiş çevresiyle, yaşam şartlarıyla ve şeyler düzeni ile canlı bir etkileşim içinde bulunan somut bir benliktir. Amaç olan benlik yalnızca kişisel bir benlik değil, aynı zamanda sosyal ve medenî bir benliktir. Bu yüzden kişi, bu belirli kişisel benlik olarak, aracılığıyla yaşam işlerine müdahale ettiği bir faaliyet için, kendi benliğine sahiptir. Burada kişinin görevi kendisini şekillendirmek değil, bir etki

uygulamaktır. Ama yukarıda vurgulandığı gibi, etik bireyin sürekli olarak kendisini bir aşamadan diğerine dönüştürerek yaşaması nedeniyle, kişi kendisini de şekillendirir. Birey başlangıçta kendisini süreklilik içindeki bir somut kişilik olarak idrak etmedikçe, sonradan bu sürekliliği kazanamaz. Eğer asıl becerinin Robinson Crusoe olarak başlamak olduğunu düşünürse, tüm yaşamı boyunca bir maceracı olarak kalacaktır. Öbür yandan eğer böyle görüp, somut olarak başlamazsa, hiçbir zaman başlayacak noktaya gelemeyecek, başlamazsa hiçbir zaman bitiremeyecek, aynı anda hem geçmiş hem de gelecek ile süreklilik içinde olacaktır. Kendisini kişisel yaşamından medenî, oradan kişisele dönüştürür. Böyle bir kişisel yaşam tecrittir ve bu yüzden eksiktir; ancak medenî yaşam yoluyla kişisel varlığına geri dönmesiyle, kişisel yaşam daha yüksek bir biçimde ifade edilecektir. Kişisel varlık, kendi içinde kendi teleolojisine sahip olması yoluyla mutlak olduğunu kanıtlamaktadır. İnsan yaşamının işlevini, görevin yerine getirilmesi olarak görenlere, görevin kendisinin kararsız olduğu, yasaların değişebileceği kuşkucu görüşü ile sık sık uyarılar yapılır. Bu değerlendirmeyi yapanların medenî erdemlerin daima maruz kaldığı iniş çıkışları düşündüğünü kolaylıkla görebilirsin. Ancak bu kuşkuculuk olumsuz ahlâka uygulanmaz; çünkü bu ahlâk değişmeksizin kalır. Öbür yandan burada her bir görev için geçerli bir başka kuşkucu değerlendirme vardır: prensip olarak kendi görevimi yerine getirmeye pek yeterli değilim. Görev evrenseldir, benden istenen evrenseldir, ama benim tüm yapabileceğim özgündür. Ancak bu kuşkucu argümanın büyük önemi; kişinin kişisel varlığının kendi içinde mutlak olduğunu kanıtlamasıdır. Ancak bu saptamanın daha ayrıntılı olarak belirlenmesi gerekir. Bu değerlendirmenin dilin kendisinde de vurgulanması ilginçtir. Bir kimseden söz ederken hiçbir zaman görevi yada görevleri yaptığını söylemem; görevi*ni* yaptığını söylerim; ben görev*imi* yapıyorum

sen de *seninkini* yapmalısın derim. Bu durum bireyin aynı zamanda hem evrensel hem de özgün olduğunu gösterir. Görev evrenseldir; benden istenendir; sonuçta eğer ben evrensel olmazsam, o görevi yapamam. Öbür yandan görevim özgündür; yalnızca bana ait bir şeydir ve aynı zamanda görevdir ve dolaysıyla evrenseldir. Burası kişisel varoluşun en yüksek geçerliliğinde ifadesini bulduğu yerdir. Kuralsız olmadığı gibi, kurallarına da teslim olmaz. Çünkü görev kategorisi yerinde durmakla birlikte, kişisel varoluş evrensel ile özgünün birliği olduğunu kanıtlar. Durum gayet açıktır ve bir çocuk bile anlayabilir. Çünkü kendi görevimi yapmaksızın görevler yapabilirim ve kendi görevimi başka görevler yapmaksızın yerine getirebilirim. Dünyanın neden bu konuda kuşkuya düştüğünü anlamakta güçlük çekiyorum. İyi ile kötü arasındaki, sorumluluk ile görev arasındaki fark daima sürecektir. Ancak başka bir kimsenin benim görevimin ne olduğunu söylemesi imkansız olsa da, onun neyin kendi görevi olduğunu söylemesi daima mümkün olacaktır ve evrensel ile özgünün birliği öne sürülmedikçe bunu yapmak mümkün değildir. Görevi dışsal, sabit ve kesin bir şeye dönüştürerek tüm kuşkuların ortadan kaldırılmasının mümkün olabileceği düşünülebilir ve o zaman şöyle denebilir: 'Görev budur'. Ancak bu bir yanlış anlamadır; çünkü kuşku zaten içselde, benim evrenselle ilişkimde değil, dışsalda yatar. Belli bir birey olarak ben evrensel değilim ve benden evrensel olmamı istemek de saçma olacaktır. Bu yüzden eğer evrenseli gerçekleştirmem mümkün ise, benim özgün olduğum kadar evrensel de olmam gerekir; ancak bu durumda görev diyalektiği benim içimdedir. Daha önce söylediğim gibi, bu görüş etik açısından hiçbir tehlike içermez; aksine etiği vurgular. Eğer böyle olduğu varsayılmazsa, kişilik soyut olacak, benim görevle ilişkim soyut olacak, görevin ölümsüzlüğü soyut olacaktır. Bu durum iyi ile

kötü arasındaki farkı da ortadan kaldırmaz. Çünkü görevinin kötülük yapmak olduğunu savunacak tek bir kimse bile olduğundan kuşkuluyum. Kişinin kötülük yapması başka bir konudur; ancak kötülüğü işlerken bile kendisi ve başkalarını yaptığının iyi olduğuna ikna etmeye çalışır. Bu kişinin bu kanaatini sürdürebilmesi mümkün değildir; çünkü kendisi de evrenseldir ve bu yüzden düşmanı kendi dışında değil içindedir. Öbür yandan eğer benim görevimin dışsal bir şey olduğunu varsayarsak, o zaman iyi ile kötü arasındaki fark gerçekten ortadan kaldırılır; çünkü eğer ben evrensel değilsem, evrenselle ancak soyut bir ilişki kurabilirim ve iyi ile kötü arasındaki fark böyle bir ilişkiye uygun olamaz.

Tam olarak, kişinin kişisel varoluşunun mutlak, kendi amacı, evrensel ile özgünün birliği olarak kabul edilmesi halinde, tarihseli çıkış noktası olarak alan her türlü kuşkuculuk aşılacaktır. Serbest düşünürler sıklıkla dikkati insanların bazen başkalarının gözünde iğrenç ve suç olanı, kutsal ve meşru olarak gördüklerine dikkat çekerek, kavramsal kargaşa yaratmaya çalışırlar. Burada kişi kendisinin dışsalla gözünün kamaşmasına izin vermektedir; halbuki etik örneğinde hiçbir zaman dışsal sorunu olmaz yalnızca içsel sözkonusudur. Dışsal ne kadar değişirse değişsin, eylemin içsel içeriği hâlâ aynı kalacaktır. Bu yüzden çocukların ebeveyninden nefret etmesi gerektiğini düşünen insanların hiçbir zaman olmadığı kesindir. Ancak kuşkuyu beslemek için dikkatler, bütün eğitimli milletlerin çocukların ebeveynine bakmasını görev haline getirmesine karşın, ilkel kabileler arasında yaşlanan ebeveyni ölüme götürmenin âdet olduğu gerçeğine yöneltilmektedir. Durum böyle olabilir, ama bu bilgi bizi bir adım ileri götürmez. Çünkü ilkel kabilelerin böyle yaparken, fiilen kötülük işlediklerini düşünüp düşünmedikleri sorusu hâlâ cevapsızdır. Bu bilinçte etik değerlendirme daima vardır; ancak bilgisizlikten kişinin sorumlu

olup olmadığı bir başka konudur. Serbest düşünürler de etiği buharlaştırıp ortadan kaldırmanın en kolay yolunun tarihsel sonsuzluğa kapı açmak olduğunu gayet iyi bilmektedir. Ve bu prosedürde gerçeklik payı vardır; çünkü ampirik realite bu düşünürlere açık olan tek yoldur ve kaynağı açısından bu yolun Nijer nehri ile bir farkı yoktur: kaynağının yerini kimse bilmez. Eğer sonluya giden yol bana gösterilse, belli bir noktada sabit kalmak gereksiz olacaktır. Ama bu yolda kişi hiçbir zaman başlangıç noktasına varmaz; çünkü başlayabilmek için sona ulaşmak gerekir ve bu da imkansızdır. Kişisel varoluş mutlak olduğunda, dünyayı kaldırabileceğiniz Arşimed noktasına dönüşür. Bunun bilincinde olmanın bireyi gerçekten kurtulmayı istemeye götürmeyeceğini görmek kolaydır. Çünkü ancak kişi kendisine kendisinin ciddî bir açıklamasını yaptığı ve dolaysıyla kendisine karşı dürüst olduğunda, bu paradigmatik onur ve bu saygınlık başka her şeyden daha güzel olacaktır. Çünkü eğer kişi böyle mutlak olmak istiyorsa, o zaman hiçbir şey, bir soyutlamadan ibaret olacaktır. Ancak özgün olarak kişi mutlaktır ve bunun bilincinde olması kişiyi devrimci radikalizmden tümüyle kurtaracaktır.

Burada teorimden söz etmeyi bırakacağım. Bu kısım için uygun olmadığını hissediyorum ve uygun olmayı da istemezdim. Ama yeterli bir uygulamacı olarak kabul edilmem benim için yeterli olacaktır. Bunun yanı sıra teori kurmak çok vakit alıyor. Aktif bir unsur olarak bir anda başarabileceğim yada doğrudan başlayabileceğim bir şey, sözcüklere dökülebilecek ve tanımlanabilecek hale gelmeden önce çok fazla koşuşturma ve telaş gerektiriyor. Şimdi sana görev doktrinini açıklayacak ve Tanrıya, kendine ve komşuna karşı görevlerin geleneksel yöntemi hakkında konuşacak zihinsel yapıya sahip değilim. Ama benim bu durumum bu sınırlandırmayı hiçbir şekilde çürütmeyeceği gibi, burada söyle-

nenlerin Balle'nin ders kitabı[39] ile ilişkilendirilemeyecek kadar derin olduğunu yada ders kitabının gerektirdiğinden daha çok arkaplan bilgisi gerektirdiğini de söylemeyeceğim; en azından bu nedenle söylemeyeceğim. Çünkü etikte önemli olanın görevin çokluğu değil yoğunluğu olduğuna inanıyorum. Kişi kişisel varlığında görevin yoğunluğunun tam gücünü hissettiğinde, etik olarak olgunlaşmıştır ve o zaman görev bire dönüşecektir. Bu durumda asıl mesele bir kimsenin kaç tane göreve sahip olduğunu parmaklarıyla sayması değil, görevin yoğunluğunu bir defada tam olarak hissetmesi ve böylelikle bu yoğunluk bilincinin onun varlığının ebedî geçerliliğinin güvencesi olmasıdır. Buna göre güçlü bir duygu hissini alkışlamıyorum; bir kitap kurdu olmayı tavsiye edeceğimden daha fazla tavsiye etmiyorum. Yine de görevinin önemi, tüm sonsuzluğu içinde, kendisine bir kez bile görünmemiş kimsenin, yalnızca Mol[40] halkının âdetlerini öğrendikten sonra, *mir nichts und dir nichts*[41] bilgeliğine ulaştığını düşünen bilim adamı kadar sıradandır. Bırak kazuistler görevin çok yönlülüğü konusuna dalıp gitsinler; asıl önemli olan, tek kurtarıcı, kişinin kendi yaşamına ilişkin olarak kendisinin amcası değil babası olduğudur.

Ne demek istediğimi bir örnekle açıklamama izin ver. Bunun için küçüklüğümden kalma bir izlenimden yararlanacağım. Beş yaşındayken okula verildim. Böyle bir olay daima çocuk üzerinde doğal olarak bir izlenim bırakır; ancak sorun ne tür bir izlenim bıraktığıdır. Çocukluk merakı bu olayın gerçekte ne anlamlara geleceğine ilişkin çeşitli karışık algılamalara gömülmüştü. Oldukça makul olarak, bu durum benim için de geçerliydi. Ancak benim alığım ana izlenim oldukça farklıydı. Okula götürüldüm, öğretmenle tanıtıldım ve sonra ertesi gün için ev ödevi olarak Balle'nin ders kitabının on satırını ezberleme ödevi verildi. Bütün diğer izlenimler, ruhumdan silinip gitti, gayet canlı bir şekilde halen

gözlerimin önünde duran tek izlenim bu ödevdi. Çocukken hafızam çok iyiydi. Kısa sürede satırları ezberledim. Kız kardeşim beni birkaç kez dinledi ve ezberlemiş olduğunu teyit etti. erteki sabah o satırları tekrar okuma kararlılığıyla uykuya daldım. Beşte uyandım, giyindim ve tekrar kitabı elime alıp okumaya başladım. Her şey sanki dün olmuş gibi hâlâ tüm canlılığıyla gözümün önünde. Sanki yer ve gök çökse dahi ben satırları ezberlemekten kurtulmayacaktım. O yaşta görevlerime ilişkin pek fikrim yoktu. Her şeyden önce bunları henüz Balle'nin ders kitabından öğrenmemiştim. Yalnızca tek bir görevim vardı o da ödevimi yapmaktı ama bu izlenimden tüm etik yaşam görüşümü çıkarabiliyorum. Beş yaşındaki küçük bir yaramazın görevle bu kadar tutkulu bir şekilde uğraşmasına gülüyorum, ama inanın yaşamımın herhangi bir döneminde işime o zamanki enerji ve ciddiyetle sarılmaktan daha büyük bir dileğim olmadı. Yaşamın daha sonraki döneminde bireyin kendi işinin ne olduğuna ilişkin daha iyi bir fikri olduğu kesin; ama esas olan husus hâlâ enerjidir. Bu izlenim babamın ciddîyeti yüzünden benim üzerimde böyle bir etki yaptı ve eğer babama borçlu olduğum başka hiçbir şey olmasaydı dahi, bu beni ona ebediyen borçlu bırakmak için yetecekti. Eğitimde önemli olan çocuğun şu yada bunu öğrenmesi değil, ruhunun olgunlaşması, enerjisinin yükselmesidir. Sen çoğu zaman iyi bir akla sahip olmanın ne kadar şahane bir şey olduğundan söz edersin. Aklın önemini kim yadsıyabilir? Bir adama enerji, tutku ver, herşeye sahip demektir. Genç bir kızı ele al. Aptal, histerik, geveze olsun. Onun derin ve samimi bir aşka düştüğünü hayal et. O zaman iyi bir aklın kendiliğinden ortaya çıktığını göreceksin. Kızın aşkının gerektirdiklerini bulmada ne kadar zeki ve kurnaz hale geldiğini göreceksin. Aşkında mutluluğu bulmuş olsun. O zaman dudaklarında yoğun duyguların çiçek açtığını göreceksin. Mutsuz olduğunda ise zeka ve anlayışın soğuk yansımalarını işiteceksin.

Bu yüzden önemli olan benim etik olarak bilincine vardığım enerjidir; daha doğrusu enerji olmaksızın ben etik olarak bilinçlenemem. Dolaysıyla kendi ebedî varlığımın bilincine varmaksızın asla etik olarak bilinçlenemem. Bu durum ruhun ölümsüzlüğünün geçek kanıtıdır. Elbette ancak görev azimle uyumlu olduğunda tam bir kanıttır; ama benim ebedî olarak azmettiğim şey, ebedî bir görevdir. Balle'nin kitabının ilk on satırının bana dünyada yerini hiçbir şeyin tutamayacağı bir görev olak verilmiş olması, bir bakıma benim için, benim ruhumun ölümsüzlüğünün ilk kanıtını üretti. Kanıtın eksikliği benim enerjimde değil, görevin rastlantısal yapısında yatmaktadır.

Bu yüzden seni görevlerin çok yönlülüğü değerlendirmesine itme niyetim yok. Eğer görevi olumsuz olarak dile getirmek isteseydim, bunu kolaylıkla yapabilirdim. Eğer görevi olumlu olarak ifade edecek olsaydım, bu çok güç ve yorucu olacak, aslında belli bir imkansızlık noktasının da ötesine geçecekti. Öbür yandan benim niyetim ve elimden gelen en iyi şekilde yapmaya çalıştığım şey, görevin mutlak önemini, görev ilişkisinin kişisel varlık açısından ebedî geçerliliğini göz önüne sermektir. Bireyin kişisel varlığı kendisini umutsuzluk içinde bulduğu anda, mutlak olarak kendisini seçer, kendisinden dolayı tövbe eder, ebedî sorumluluk altında kendi kendisinin görevi haline gelir ve dolaysıyla bu görev kendi mutlaklığı içine yerleştirilir. Ancak bireyin kişisel varlığı kendisini yaratmayıp, seçtiği için, görev bireyin mutlak bağımlılığı ve mutlak bağımsızlığının kimliğinin ifadesidir. Kişi kendisine belli bir görevi öğretir ve bu konuda boş yere başkasının kendisini aydınlatmasını bekler ve burada da birey Tanrı tarafından eğitilmiş olması yoluyla kendi kendini eğiten,[42] aynı anda tam tersi durumdadır. Her halükarda kişi için görev soyut bir şey olmayacaktır. Bunun nedeni kısmen görevin kendi dışında bir şey olma-

ması –çünkü dışında olsaydı daima soyut olacaktı-, kısmen de bireyin kendisin somut hale getirmesidir. Zira kendisini etik olarak seçmekle, kendisini tüm somutluğu içinde seçmekte ve keyfî soyutlamayı terk etmektedir.

Şimdi geriye etik olarak bakıldığında yaşamın nasıl göründüğünün ortaya konulması kalıyor. Sen ve tüm estetikçiler paylaşmaya oldukça hazırsınız. Etiğin önemi olduğunu kabul ediyorsunuz, bir insanın görevleri için yaşamasının saygı duyulacak bir şey olduğunu, tavsiye edilecek bir davranış olduğunu söylüyorsunuz; hatta görevi için yaşayan insanlar olmasının doğru ve uygun bir davranış olduğu, çoğunluğun bunu yaptığı konusunda bazı imalarda bile bulunuyorsun. Tüm kuşkuculuk gibi bunun da saçmalık olmasına rağmen, bu konuşmadaki anlamda iyi mizaçlı görev adamlarına rastlıyorsun. Öbür yandan sen kendin etiğe geçme konusunda hiçbir istek göstermiyorsun; sana göre bu yaşamı tüm anlamlarından ve her şeyden de önce güzelliğinden yoksun bırakacaktır. Etik estetikten oldukça farklı bir şeydir ve bir kez ortaya çıktığında etiği tamamen yok eder. Halbuki eğer böyle olsaydı bile ben yine neyi seçeceğimden kuşku duymazdım. Umutsuzlukta belki bir anlığına öyle görünebilir ve böyle hissetmeyen bir kimsenin umutsuzluğu tamamen aldatıcıdır ve bu kişi kendisini etik olarak seçmemiştir. Ama durum böyle değildir ve bu yüzden bir sonraki anda umutsuzluk bir ihlal değil, metamorfoz olduğunu kanıtlar. Her şey geri döner, ama dönüşmüş olarak. Bu yüzden ancak yaşam etik olarak bakıldığında güzellik, gerçeklik, anlam, öz kazanır. Ancak kişi etik olarak yaşadığında kendi yaşamının güzelliğini, gerçekliğini, anlamını güvenliğini elde edebilir ve ancak yaşama dair etik görüş içinde bu yaşam kendi kendine yönetilebilir ve yaşamın anlamına dair başkalarının yönlendirdiği kuşkular bir kenara bırakılabilir. Başka tür kuşkular da aynı şekil-

de susturulabilir. Çünkü özünde hepsi aynı kuşkudur. Hastalıklı kuşku egoizmin bir ifadesi değil, kişinin kendi kalbinde, tıpkı başkasına karşı olduğu gibi kendisine ilgi duyduğu öz-aşkın bir şartıdır. Bunun çok önemli olduğunu düşünüyorum. Eğer estetikçi bir egoist olmasaydı ve akla gelebilecek tüm iltimaslar ondan yana olmasaydı, şöyle diyecekti: 'Benim mutluluğum başka birisinin aynı şekilde veremeyeceği ve başka hiç kimsenin kendi hesabına elde edemeyeceği bir şeye bağlıdır'. Bu kişi, kazara birisi ona mutluluğu nede aradığını sorsa kaygılanacaktı. Çünkü mutluluğu başka hiç kimsenin elde edemeyeceğini düşünmesi için elde etmişti. Eğer böyle bir kimse sempati sahibi olsaydı, yaşamı için daha yüksek bir çıkış noktası bulana kadar asla durup dinlenmeyecekti. O noktayı bulduğunda güzel talihinden söz etmekten korkmayacaktı. Çünkü eğer bu talihini dile getirme imkanı verilseydi, onu her bir bireyle, tüm insanlıkla mutlak anlamda uzlaştıracak bir şeyler söyleyecekti.

Şimdi bir anlığına estetikçilerin daima savunduğu bir kategoride kalalım: güzellik. Etik mülkiyet alanına girdiğinde, yaşam tüm güzelliğini kaybeder diyorsun. 'yaşamı estetik olarak gördüğümüzde var olan neşe, mutluluk, kaygısızlık ve güzellik yerine, vicdanlı bir etkinlik, tavsiye edilir bir işçilik, yorulmaz ve sürekli bir gayret elde ederiz'. Şimdi burada yanımda olsaydın, sana başlangıç olarak güzelin tanımını sorardım. Yanımda olmadığına göre, senin yapmaya alışkın olduğun tanımı yapma izni vereceğim: 'Güzel kendi içinde teleolojisine sahip olandır'. Genç bir kızı ele alıp şöyle dersin: 'Kız güzel, neşeli, kaygısız, mutlu, mükemmel bir uyum içinde, kendi içinde eksiksiz ve bu kızın neden varolduğunu sormak aptallık olacaktır. Çünkü kendi içinde teleolojisi var'. Kızın şu yada bu yönde kendi içinde bir teleolojisinin olmasının gerçekten onun yararına olmayabileceği gibi lüzumsuz

itirazlarda bulunmayacağım. Eğer onun varoluşunun kutsallığına ilişkin görüşünü açıklama fırsatı verilse, kızın sonunda bu gerçeği takdir etmeyi başaramayıp, yalnızca seni memnun etmek için dinlemek üzere varolduğuna inanmaya başlaması yüzünden kendinle övüneceksin. Doğaya bakıyor ve onu da aynı derecede güzel buluyorsun. Doğaya ilişkin her türlü sonlu görüşü lanetlemeye hazırsın. Doğanın temel özelliklerinden birisinin başkası için varolmak olduğu gözlemiyle de canını sıkmayacağım. Sanat eserleri ve şiirlere bakıyorsun ve şairle birlikte haykırıyorsun: '*Procul o, procul este, profani*'[43] ve *profani*'den şiiri ve sanatı, onların dışında yer alan bir teleoloji katarak yozlaştıranları anlıyorsun. Sanat ve şiir sözkonusu olduğunda seni daha önce vurguladığım bir hususta, bunların yaşamla yalnızca kusurlu bir uzlaşma sergiledikleri hususunda uyarmak istiyorum. Ayrıca gözlerini şiir ve sanata diktiğinde, gördüğün realite değildir ve bizim gerçekten hakkında konuşmamız gereken budur. Bu durumda buna tekrar döneceğiz ve sen sanatın şartlarını tüm katılığıyla kendine uygulaman gerekseydi, yaşamında kıymetli küçük güzelliği büyük olasılıkla bulacağını düşündüğünü hissediyorsun. Böylece güzele başka bir anlam veriyorsun. Senin sözünü ettiğin güzellik, bireysel güzelliktir. Her bir tekil bireyi bütün içinde küçük bir unsur olarak görüyorsun, kişiyi de kendi özgünlüğü içinde görüyorsun ve bu şekilde rastlantı eseri olan, önemsiz olan dahi önem kazanmakta ve hayatın kendisi güzelliğin damgasını taşımaktadır. Buna göre her bireye bir unsur olarak bakıyorsun. Ama güzelin kendi içinde teleolojiye sahip olan olması gerekiyor; halbuki insan bir unsur olduğunda, teleolojisi kendi içinde değil dışındadır. Böylece eğer bütün güzel olsa dahi, parçaları güzel değildir.

Güzeli kendi içinde teleolojiye sahip olan olarak tanımladığın ve genç kız, doğa yada bir sanat eseri örneklerini verdiğinde, ken-

dimi, onların kendi teleolojilerini kendi içlerinde barındırdıklarına ilişkin tüm konuşmaların bir aldatmaca olduğu sonucuna varmak zorunda hissediyorum. Teleolojiden söz edebilmek için bir hareket bulunmalıdır; çünkü ne zaman bir hedef düşünsem, bir hareket aklıma geliyor ve eğer hedefine ulaşmış birisini bile düşünsem yine de daima hareket aklıma geliyor. Çünkü o kişinin o hedefe bir hareket yoluyla vardığını düşünüyorum. Senin güzel olarak adlandırdığın ise, hareketten yoksun. Çünkü doğadaki güzellik anında vardır. Ben bir sanat eserine baktığım ve kendi fikrimle ona nüfuz ettiğimde, gerçekten içimde bir sanat eseri değil bir hareket uyanır. Bu yüzden sen güzelin kendi içinde teleolojiye sahip olduğunu söylemekte haklı olabilirsin; ancak senin bunu kavrayış ve uygulama biçiminle, sözlerin yalnızca güzelin teleolojisinin başkasında bulunmadığı gibi bir olumsuz ifadeye dönüşüyor. Bu yüzden sen, ne hakkında söz ettiğin güzelin bir içsel teleolojiye ne de içkin bir teleolojiye sahip olduğuna ilişkin uygun sinonimler kullanmıyorsun. Çünkü sen bu deyimi kullanır kullanmaz, harekete, tarihe gereksinim duyuyorsun ve böylece doğa ve sanat alanlarının ötesine geçiyor, özgürlük ve dolaysıyla etik alanına giriyorsun.

Eğer şimdi bireyin kendi içinde teleolojisine sahip olduğunu söylersem, bu sözüm bireyi merkezi unsur olarak ele aldığımı yada bireyi kendi kendine yeten soyut anlamında ele aldığımı ima edecek şekilde yanlış anlaşılamaz. Çünkü her şeyden önce eğer birey soyut olarak kavranırsa, hiçbir hareket doğmaz. Birey kendi içinde teleolojisine sahiptir, bir içkin teleolojiye sahiptir, kendisi kendi teleolojisidir ve bu durumda kendisi ulaşmaya çaba gösterdiği hedeftir. Ancak bu benliği bir soyutlama değil, aksine mutlak anlamda somuttur. Kendisine yönelik hareket içinde kendisini etrafındaki dünya ile olumsuz anlamda ilişkilendiremez; çünkü

bunu yaptığında bu bir soyutlama olacak ve öyle kalacaktır. Bütün somut varlığına ilişkin olarak kendisini açmalıdır. Ancak bu somutluk aynı zamanda özellikle dünyada aktif rol almayla ilişkili faktörlere aittir. Bu yüzden onun hareketi kendisinden başlayıp, dünya yoluyla kendisine ulaşacaktır. Ayrıca buradaki hareket gerçek bir harekettir; çünkü özgürlüğün hareketidir. Ama aynı zamanda içkin teleolojidir ve bu yüzden öncelikle bir güzellik sorunu ortaya çıkar. Bu durumda birey bir bakıma herhangi bir ilişkiden daha yüksek bir duruşa sahip olur; ama bundan kişinin bu ilişki içinde olduğu anlamı çıkarılamayacağı gibi bundan herhangi bir zorbalık da çıkarılamaz. Çünkü aynı kural tüm bireyler için geçerlidir. Ben evli bir adamım ve bu ilişkiye çok büyük saygı duyduğumu biliyorsun. Tüm sevgiyle bu ilişkinin önünde eğiliyorum; ancak başka bir açıdan benim bu ilişkiden daha yüksek olduğumu biliyorum. Öbür yandan aynı kuralın karım için de geçerli olduğunu biliyorum.

Bu yüzden yalnızca yaşama etik olarak baktığımda, onun güzelliğini de görüyorum; yalnızca karıma etik olarak baktığımda, onun güzelliğini de görüyorum. Eğer bu güzelliğin görünmez olduğunu söylersen, cevabım; 'bir bakıma öyle, ancak başka bir açıdan öyle değil, çünkü tarihselin izinde güzellik görülebilir, tıpkı *Loquere ut videam te*'[44] dendiğinde olduğu gibi. Şurası bir gerçek ki; ben birbirini tamamlamadan çok bir mücadele görüyorum; ancak mücadeleyi de aynı görüyorum; ne zaman cesaretim varsa mücadele ediyorum ve cesaretim olmadan ebedî hiçbir şey görmediğim gibi, bunun sonucu olarak güzel bir şey de görmüyorum.

Yaşama etik olarak baktığımda, güzelliği açısından bakıyorum. Bana göre yaşam, senin için olduğunun aksine, güzellikle yoksullaşmıyor, zenginleşiyor. Güzellikleri keşfetmek için tüm ülkeyi dolaşmak yada sokaklarda dolaşmak zorunda değilim, ben

ölçmek ve reddetmek zorunda değilim. Elbette doğal olarak senin kadar vaktim de yok. Çünkü ben kendi yaşamımdaki güzelliğe – bazen ciddiyetle bazen de zevkle- baktığımda, daima benim için yeterince yapacak iş çıkar. Eğer zaman zaman bir saat boş vakit bulursam, pencerenin önünde durup insanlara bakıyorum ve her birinin güzelliğini düşünüyorum. Ne kadar önemsiz ve mütevazı olsa da, ben kişiyi güzel görüyorum. çünkü onu aynı zamanda evrensel olan bireysel kişi olarak görüyorum. onu yaşamda somut görevi olan birisi olarak görüyorum. Burada başka bir kimse için bulunmadığını, en basit bir hizmetkâr bile olsa, kendi içinde teleolojisi olduğunu, görevini gerçekleştirdiğini, zafer kazandığını bilerek bakıyorum. İşte ben bunu görüyorum. Çünkü cesur insan hayaletler görmez; aksine fetheden kahramanlar görür. Korkak ise kahramanları değil, yalnızca hayaletleri görür. İnsan fethetmekle yükümlüdür, bundan eminim, bu yüzden onun mücadelesi güzeldir. Kural olarak çok fazla mücadele eğilimim yok; en azından başkaları kadar yok. Ama şundan emin olabilirsin ki; güzelin zaferine duyduğum inançla, ahlâk mücadelesinde savaşacağım ve bu dünyada hiçbir şey beni bu mücadeleden ayıramaz. Eğer birisi beni dua yoluyla bu mücadeleden ayırmak istese, güç kullanarak koparmak istese dahi, dünyadaki hiçbir şey için bundan yoksun bırakılmaya izin vermem. Çünkü eğer bu inancımı kaybedersem, tüm dünyayı kaybederim. Bu inanç sayesinde yaşamın güzelliğini görüyorum ve gördüğüm güzellik doğa ve sanattaki tüm güzelliklerin ayrılmaz parçası olan, hatta Yunan tanrılarının ebedî gençliğinden bile ayrılamayan, hüzün ve melankoliye sahip değil. Gördüğüm güzellik neşeli, galip ve dünyadaki her şeyden çok daha güzlü. Ve bu güzelliği heryerde, hatta senin gözünün hiçbir şey görmediği yerlerde bile görüyorum.

Şimdi bazı gerçek yaşam durumlarını, özellikle estetik ve etiğin birbiriyle temasa girdiği türdeki durumları biraz daha yakından inceleyelim. Böylece etik görüşün bizi herhangi bir güzellikten ne kadar yoksun bıraktığını değerlendirebilir yada etiğin herşeye daha yüksek bir güzellik katıp katmadığını görebiliriz. Belli bir bireyden, bir yönüyle başka herkes gibi olan, ancak başka bir açıdan kendi içinde somut bir bireyi düşünüyorum. Biraz şiirsel düşünelim. Bu kişi yaşamak, giyinmek, kısacası varolmayı başarmak zorunda. Yaşamını nasıl idare edeceğini bulmak için bir estetikçiye dönüştüğünü varsayalım. O zaman bu kişi en azından bilgiden yoksun olmayacaktır. Bu bilgi ona şöyle diyebilir: 'kişi bekar iken rahat bir şekilde yaşamak için yılda üç bin dolara ihtiyacı vardır; ama eğer dört bin doları varsa çok daha iyi olur. Eğer evlenmek isterse, en azından altı bine gereksinim duyacaktır. Her şeyden önce para iş yapmanın motivasyon kaynağı, onsuz olmayacak unsuru idi ve hep de öyle olacak. Para yaşamın mutlak şartıdır. Kişi parası tükendiği anda soylular sınıfından dışlanır ve avam sınıfına dahil edilir ve orda kalır'.

Eğer estetikçiye 'Bunlar çok güzel, ancak benim ne yılda üç bin ne de altı bin dolarım var. Ne nakit ne de vadeli hiçbir şeyim yok. Aslında hiçbir şeyim yok, bir şapkadan başka'. O ise omzunu silkecek ve şöyle diyecektir: 'bu başka bir mesele. O zaman işyerinde çalışmaya katlanmaktan başka çaren yok'. Aşırı derecede iyi tabiatlı bir estetikçi ise belki bu yoksul zavallıyı çağıracak ve ona 'en aşırı önlemleri riske atmaksızın seni umutsuzluğa düşürmezdim; neşeye sonsuza kadar elveda demeden ve taahhüdü imzalayıp, deli ceketini sırtına geçirmeden önce denenmesi gereken birkaç alternatif yol var. Zengin bir kızla evlen, piyango oyna, sömürge ülkelere seyahat yap, para biriktirmek için birkaç yılını harca, yalnız bir yaşlıya iyilik yap, ta ki seni mirasçısı yapsın.

Yollarımız ayrıldığı anda, parayı bul ve o zaman daima benim içimde, senin bir zamanlar hiç paran olmadığını unutmaya hazır bir dost bulacaksın'. Ama böyle bir yaşam görüşünün korkunç derecede kalpsiz bir yönü var: parası olmayan herkes için yaşamdaki tüm neşeyi soğukkanlılıkla katletmesi. Ve bu tür paralı insanların yaptığı da budur. Çünkü en azından yaşamda parasız hiçbir zevk olmadığını düşünüyor.

Şimdi etikçinin ona ne yanıt vereceğini dinleyelim. Yanıtı şöyle olacaktır: 'yaşamak için çalışmak her insanın görevidir'. Söyleyecek başka bir sözü olmasaydı dahi, sen büyük olasılıkla şöyle karşılık verecektin: 'işte yine görevle ilgili eski laflar, görev görev, her yerde görev; bundan daha fazla herşeyi caydıran ve sakatlayan, bundan daha can sıkıcı bir şey olamaz'. Lütfen kahramanımızın hiç parası olmadığını ve biraz parası olması halinde neler yapacağı düşünmeyi istememsi halinde, bir maceraya atılmaya asla hazır olmayacağını düşün. Ayrıca etikçinin ona tüm nezaketiyle hitap ettiğini, onu bir istisna olarak ele almadığını ve 'Aman Tanrım! Ne kadar büyük talihsizlik! Mutlaka buna katlanmak zorundasın' demediğini unutma. Aksine etikçi estetikçiyi istisna yaptı ve 'yaşamak için çalışmak her insanın görevidir' dedi. Bu durumda kişinin bunu yapmaması onu istisna kılar, ancak istisna olmakta güzel bir yön yoktur, yalnızca önemsizleştirir. Bu yüzden eğer bir kimse meseleye etik olarak bakmak isterse, para sahibi olmanın bir aşağılama olduğunu görecektir; çünkü her özel iyilik bir aşağılamadır. Kişi bu açıdan insanların oldukça cesur olmalarını dileyebilir. Sık sık paranın esas unsur olduğu hakkındaki bayağı konuşmaları duymamızın nedeni, kısmen çalışmak zorunda olanların çalışmanın önemini bilecek kadar etik enerjiye sahip olmamaları ve çalışmanın önemi hakkında hiçbir etik kanaatlerinin bulunmamasıdır. Evliliğe asıl zarar ayartıcılardan değil, korkak

kocalardan gelir. Burada da öyledir. Bu bayağı konuşmalar hiçbir zarar vermez, ama iyi amacımıza asıl zararı, bir anda kendi yaşamlarının tembellerle kıyaslandığında tercih edilir olmasını istemeleri, bir sonraki anda ise yakınıp iç çekerek, 'herşeyden önce en güzel şey bağımsız olmaktır' diyen çalışmak zorunda olan kişilerdir.

Kişinin içinde yaşamak için çalışmanın gerekli olmadığı bir dünyayı hayal edip etmeyeceği sorusu gerçekten gereksiz bir soru. Çünkü verili bir olguyla ilişkili olmayıp, kurgusal bir soru. Ancak bu sorunun sorulması daima etik görüşü aşağılamaya yönelik bir girişimdir. Çünkü eğer çalışmanın gereksizliği varoluş açısından bir mükemmellik olsaydı, en mükemmel yaşamın işi olmayanların yaşamı olması gerekirdi. O zaman ancak 'görev' sözcüğüne müessif bir gereksinim duygusunu takarak kişi çalışmanın görev olduğunu söyleyebilirdi. Bu durumda görev, evrensel insanı değil, genel olanı ifade edecekti ve burada görev mükemmeli ifade etmeyecekti. Bu yüzden bir insanın çalışmak zorunda olmasının varoluş adına bir kusur olarak değerlendirilmesi gerektiğini oldukça doğru bir şekilde söyleyebilirim. İnsan yaşamı ne kadar aşağı düzeyde ise, çalışma ihtiyacı o kadar az görünür haldedir; yaşam düzeyi yükseldikçe bu ihtiyaç daha fazla görünür hale gelir. Yaşamak için çalışma görevi, evrensel insanı ifade eder ve evrenseli başka bir yönden de, özgürlük yönünden de ifade eder. İnsan tam olarak çalışma yoluyla kendini özgür kılar, çalışma yoluyla doğanın sahibi haline gelir, çalışma yoluyla doğadan daha üstün olduğunu kanıtlar. Hangi mücadele amaçlara ulaşılmasından daha şekillendirici olabilir? Senin estetiğinde bu meselenin nerede yer aldığını açıklığa kavuşturman konusunda sana meydan okuma hakkımda çok ısrarcı olmayacağım; yalnızca böyle yapılmadığında yaşam mücadelesinin güzelliğini kaybedip etmediğini yada daha fazla güzellik kazanıp kazanmadığını değerlendirmeyi sana bırakacağım.

Böyle bir mücadelenin varlığını yadsımak deliliktir; seni teğet geçtiği için bu mücadeleyi unutmak düşüncesizliktir ve bunun bir yaşam görüşü olarak kabul edilmesi katı kalplilik yada korkaklıktır.

Bu yüzden her insanın yaşamak için çalışma görevi bulunduğuna ilişkin etik görüş, estetik görüş karşısında iki avantaja sahiptir. İlk planda realiteye uygundur ve estetikte evrensel olanı açıklar. Buna karşın estetik rastlantısallığı önerir ve hiçbir şeyi açıklayamaz. İkincisi; insanı mükemmelliği ışığında yorumlar, insana kendi güzelliğini esas alarak bakar. Bu açıklama tamamen gerekli ve bu konuda ihtiyaç olandan daha fazlası olarak görülmelidir.

Ancak belki de (bizim kahramanımız) henüz etikçiye başvurma konusunda karar verememiştir. Bir girişimde de daha bulunur. 'Yaşamak için çalışmak zorundasın, yaşamın yolu böyledir' diyen bir adamla karşılaşır. Sanki aradığını bulmuş gibidir; çünkü adamın söyledikleri tıpkı onun düşündüğü gibidir. Bu yüzden dinleyeceği konuşma şudur: 'kişi yaşamak için çalışmak zorundadır, yaşamın yolu böyledir; bu, yaşamın yıpratıcı yanıdır. Kişi günde yedi saat uyur, bu boşa harcanan bir zamandır, ama yapılacak bir şey yoktur. Günde beş saatlik çalışma sana geçimini sağlar ve geçimini sağladığında yaşamaya başlarsın. Buna göre kişi yaşamını sağlayabildiği sürece, işin mümkün olduğu kadar sıkıcı ve anlamsız olması daha iyidir. Eğer kişi bazı özel yeteneklere sahipse, onu geçim kaynağı aracı olarak kullanma yoluyla, o yeteneğine karşı günah işlememelidir. Hayır, kişi (çalışarak) yeteneğini korur, bunu kendi yararı için yapar ve bunda bir annenin çocuğuna karşı gösterdiği ilgiden daha büyük bir zevk vardır. Kişi günün oniki saati boyunca yeteneğini besler, geliştirir, yedi saat uyur ve beş saatliğine insanlık dışına çıkar. Böylece yaşam kolay katlanılır hale gelir. Evet, beş saatlik çalışma çok büyük bir dert değildir, çünkü

kişi zevkinin peşinde koşmak için güç toplamakta olduğundan hiçbir zaman düşünceleri işine yoğunlaşmaz'.

Kahramanımız yine hedefinden uzaktır. İlk olarak; on iki saati evinde dolduracak bir yeteneği yoktur. İkincisi; çalışmanın ne olduğuna ilişkin asla terk etmeyeceği bir görüşe zaten sahiptir. Bu yüzden muhtemelen bir kez daha etikçiden yardım isteyecektir. Etikçi kısa konuşur: 'yaşamak için çalışmak her insanın görevidir'. Daha fazla söyleyemez. Çünkü etikçi için böyle bir şey daima soyuttur ve herkes için soyut bir iş gibi bir şey asla sözkonusu olamaz. Aksine etikçi herkesin bir özel bir mesleğe sahip olduğunu varsayar. Estetikçinin yaşam görüşü daima farka dayanır: bazıları yeteneklidir, diğerleri değildir. İnsanları birbirinden ayıran az yada çok bir nicel yöndür. Bu yöntemde belli bir noktada durmak etikçinin keyfine kalmıştır ve işte etikçi yaşam görüşünün bel kemiğini bu keyfilikte bulur. Bu yüzden bu görüş varoluşu estetikçilerin çözemediği bir şekilde kendisine karşı olacak tarzda böler ve bunun karşılığında sorumsuzca ve katı kalplilikle kendisini bu bölünmeye karşı silahlandırır. Öbür yandan etikçi insanı yaşamla uzlaştırır. Çünkü şöyle der: 'Herkesin bir mesleği vardır'. Farklılıkları yabana atmaz, ama şöyle der: 'tüm farklılıkların ardında evrensel vardır ve bu da meslektir'. En öne çıkan yetenek meslektir ve bu yeteneğe sahip olmayan birey, realiteyi gözden kaçırabilir. Yeteneği mesleği olduğu için evrensel olarak insanın dışında durmaz. En azından önemli birey bir mesleğe sahiptir; toplum dışı bırakılmaz yada canavarların yanında yaşamaya gönderilmez. Evrensel olarak insanın dışında değildir, bir mesleğe sahiptir'.

Böylece herkesin bir mesleğe sahip olduğu etik önermesi, içinde her bir kimsenin, istemesi halinde, yerini evrensel olarak insanı ve bireyi aynı anda ifade edebilecek bir tarzda dolduracağı rasyonel bir şeyler düzenini ima eder. Bu bakış açısıyla bakıldığın-

da, varoluşun güzelliği azalır mı? Kişinin mutlu olması için önemi rastlantıya dayanan ve rastlantısal olana dayanan aristokrasiye sahip olması gerekmez; hayır, kişi tanrıların krallığına sahiptir.

Bu durumda kahramanımız aradığını bulmuştur: yaşamasını sağlayacak bir iş. Aynı zamanda kendi kişiliğiyle ilişkisinin daha önemli bir göstergesine kavuşmuştur: çalışması onun mesleğidir; dolaysıyla mesleğini başarmak tüm kişiliğini tatmin edecektir. Aynı zamanda başkalarıyla ilişkisinin de daha önemli bir göstergesine sahiptir. Çünkü çalışmasının onun mesleği olması, onu özünde diğer tüm insanlarla aynı hizaya getirir; böylelikle çalışmaya devam etmekle, özünde tüm diğer insanlarla aynı şeyi yapmaktadır.

Bu yüzden herkesin bir mesleğe sahip olduğu etik görüşünün, estetikçi yetenek teorisi karşısında iki avantajı vardır. İlk olarak; görünür hale getirdiği varoluşta rastlantısal olan bir şey değil, evrensel olandır. İkincisi; evrenseli gerçek güzelliği ile sergiler. Yetenek ancak bir meslekte görünür hale geldiğinde güzeldir ve varoluş ancak herkesin bir mesleği olduğunda güzeldir. Böyle olduğu için, senden yapacağım basit bir ampirik gözlemden sıkılmamanı istirham ediyorum; çünkü asıl konumuzla ilişkisi nedeniyle yararsız görebilirsin. Eğer bir kimsenin mesleği varsa, genellikle kendi dışında bir standarda sahiptir ve bu standart onu köleleştirmese de, bir ölçüde ne yapması gerektiğini tanımlar, kişinin zamanını taksim eder, ona sık sık başlama imkanı verir. Eğer kişi bir defasında işinde başarısız olursa, bir sonrakinde daha başarılı olacağını umut eder ve bir sonraki çok uzak değildir. Öbür yandan bir mesleğe sahip olmayan kimse, kendisini görev olarak belirlediğinde, genellikle hiç molasız çalışmak zorunda kalacaktır. Aynı zamanda kendi içinde bir kesintiye neden olmayacak bir mola zamanı bulamaz. Eğer başarısız olursa, her şey başarısız olur ve tekrar başlaması fırsatı ortada olmadığından,

bunu yapmakta büyük güçlük çeker. Bu yüzden, eğer bir tembele dönüşmezse, kolaylıkla bilgiçlik taslayan kişiye dönüşme eğilimi gösterir. Bilgiçlikle belli işlevleri gerçekleştiren insanları kınamak yaygın bir uygulamadır. Kural olarak böyle bir kimse, hemen bilgiçleşmez. Öbür yandan belli bir işleve sahip olmayan kimsenin içinde yolunu kolaylıkla kaybedebileceği aşırı bir özgürlüğe karşı en azından biraz direnme gösterebilmek için bilgiçleşmeye yönelme eğilimi vardır. Kişi genel olarak bilgiçliğinden dolayı hoşgörülür; çünkü bu durum işi bir şeyin işaretidir. Öbür yandan yine de bir ceza olarak görülür; çünkü kişi kendisini yaygın uygulamadan kurtarmak istemiştir.

(Etikçi) derki; 'Her insan yaşamında işini yapabilir ve yapar. Çünkü eğer böyle olmasaydı bir şeyleri başaran bazı insanların yanı sıra başaramayan başkaları da olacaktı ve bunun nedeni de göreceli yeteneklerinde yatacaktı. Bu da yine kuşkuculuğu uyandıracaktı'. Bu yüzden 'özünde herkes, diğerleri kadar başarabilir' denebilir. Hiçbir şekilde tembelliği önermiyorum; ama öbür yandan kişi 'başarmak' sözcüğünü kullanırken dikkatli olmalıdır. Çünkü bu sözcük her zaman senin alay etme konun olmuştur. Bu nedenle, kendi ifadenle, 'bütün ofis tarafından yetenekli bir çalışan olarak kabul edilen kıdemsiz bir amirallik personelinin bütün içinde hangi kısmı başardığını belirlemek için entegral, diferansiyel ve küçük sayıları çalıştı(n)'. Alayını yalnızca yaşama önem atfedenler için kullan, ama hiçbir zaman insanların kafalarını karıştırmak için kullanma.

'Başarmak' sözcüğü benim eylemim ile benim dışımdaki bir şey arasındaki ilişkiyi göstermektedir. Şimdi bu ilişkide benim hiçbir otoritem olmadığını görmek kolaydır. Bu nedenle bir kimse en yetenekli kişinin hiçbir şey başarmadığını tıpkı en yeteneksiz için söylediği gibi söyleyebilir. Bunda yaşama karşı duyulan

hiçbir gizli güvensizlik yoktur; aksine benim kendi önemimim gizli bir kabulü ve diğer herkesin önemine karşı da saygı yeralır. En fazla yeteneğe sahip olan kimse işini tamamlayabileceği gibi, en az yeteneğe sahip olan da tamamlayabilir. İkisi de daha fazlasını yapamaz. Bunların bir şeyi başarıp başarmamaları kendi ellerinde değildir; buna karşın kendilerini başarmaktan alıkoymak kendi ellerindedir. Bu yüzden yaşamda kendisine çok fazla dikkat çekmeye çalışan tüm kendini önemsemeleri reddediyorum. Ben işimi yapıyorum ve herhangi bir şey başarıp başarmadığımı hesaplamaya zaman harcamıyorum. Bu yüzden çalışmamın sonucu olarak başardığım, benim iyi talihimdir. Bu talihin tadını çıkarmaya cüret edebilirim, ama tamamen kendime mal edemem. Büyüyen bir kayın ağacı yapraklardan oluşan tacını oluşturur ve insanlar da gölgesinde oturmanın tadını çıkarır. Eğer sabırsızlaşsaydı ve 'burada pek bir canlının uğramadığı yerde, büyümemin, dallarımı uzatmamın ne yararı var? Bunları yapmakla neyi başarabilirim?' deseydi, bu yalnızca onun büyümesini geciktirecek ve günün birinde belki bir yolcu 'böyle kavrulup kalacağına, bu ağaç yapraklı bir kayın olsaydı, şimdi gölgesinde dinlenebilirdim' diyecekti. Bunu o ağacın duyabildiğini düşün!

Bu yüzden kahramanımız geçimini sağlamak için çalışır; bu çalışma aynı zamanda onun zevkidir; mesleğini yapar, işini görür ve buradaki tek bir söz seni korkutur: kişi geçim kaynağına sahiptir. Öyleyse ne olacak? Gülümsersin, benim gizlediğim bir sırrım olduğunu düşünürsün. Benim gerçekçi sağ duyumun düşüncesi zaten seni titretmektedir; çünkü 'şimdi bu konuşma kesinlikle evlenmekten daha az bir şeyle sonuçlanmaz; evet, lütfen devam et, evlilik duyurularını ilan et, senin ve onun kutsal niyetinizi ortaya koymanıza hiçbir itirazım yok. Ne kadar inanılmaz bir rasyonel tutarlılık var yaşamda, eşle birlikte geçim kaynağı da geliyor'. Ama yine de

bir süreliğine, benim kaygım sürdüğü sürece, umudunu koruyabilirsin. Kahramanımız başkalarından farklı olmadığı için, nadir olana karşı eğilim duymaktadır. Ayrıca biraz da nankördür. Böylece etikçiye sığınmadan önce, şansını estetikçide bir kez daha denemek istemektedir. Ayrıca bu nankörlüğüne nasıl güzel bir kılıf uyduracağını da biliyor. 'Etikçi kafa karışıklığından kurtulmama gerçekten yardım etmedi, hayatın realitelerine bakmamı sağladığı yöntemden tamamen tatmin oldum, bu bakış açısının ciddiyeti beni yüceltir. Ama aşk sözkonusu olduğunda, özgürlüğümün tadını çıkarmak, yalnızca kalbimin atışı izlemek istiyorum; aşk bu ciddiyeti sevmez, estetiğin hoppalığı ve cazibesini ister' der.

Benim önceki mektubuma, sözlü yada yazılı olarak hiç cevap vermediğin halde, kuşkusuz içeriğini ve orada sana evliliğin, etik yoluyla, aşkın tam estetik ifadesini göstermeye nasıl çalıştığımı anımsıyorsundur. Bu durumda muhtemelen burada anlatılan konuda, bu konuyu senin için anlaşılır hale getirmeyi başardığım güvencesi içinde, söylediklerime itibar edeceksin. Eğer ihtiyaç olursa, bunu kahramanımıza da anlatabileceğimi anlamışsındır. Kahramanımız estetikçilere başvurdu ve onların yanından ne yapması ve ne yapmaması gerektiği konusunda öncesinden daha fazla aydınlanmamış olarak ayrıldı. Bir süreliğine bir ayartıcının elçabukluğuna tanık oldu, onun yağcılık kokan konuşmaları dinledi; ancak kahramanımız onun sanatını aşağılamayı öğrendi; onun ötesini görmeyi, onun bir yalancı olduğunu, aşk taklidi yaptığında, bir zamanlar başka birine ait olduklarında içlerinde bazı gerçeklikler bulunan duyguların, iki kez aldattığı, bu duyguları hissettiğini söylediği kadını ve bu duyguların haklı olarak ait olduğu kadını aldatarak, üzerlerine taze boya sürdüğünde, bu hileyi anlamayı, adamın iki kez aldattığını, arzusunda güzel bir şeyler varmış gibi davranarak kendisine yalan söylediğini gördü. Aşkı,

yalnızca gülümsenip geçilecek çocukça bir şakaya dönüştürecek zekice alayı küçümsemeyi öğrendi. Bir süreliğine ona her şeyin geçici olduğunu, zamanın her şeyi değiştirdiğini, hiçbir şey üzerine yaşamın bina edilemeyeceğini ve bu yüzden hiçbir zaman kişinin tüm yaşamı için bir plan yapmaması gerektiğini öğreten yaşama güvensizlikle avutulmasına izin verdi. Gizli bir kayıtsızlık ve korkaklık bu konuşmayı oldukça kabul edilebilir bulmuştu. Öyle olduğunu varsaymak ve başkalarına münasebetsiz görünmemek rahatlatıcı bir gelenekti. Yine de kahramanımız bu konuşmayı yakından inceledi, ikiyüzlülüğü gördü, mütevazı bir giysi içinde gelen zevk aşığını, koyun postuna bürünmüş kurdu gördü ve bu konuşmayı küçümsemeyi öğrendi. Bu konuşmayı bir aşağılama olarak algıladı ve bu yüzden bir kimseyi mizacındaki muğlak olana ve bilinçli olmayana dayanarak sevmek istemenin, aşkı bittiğinde kendisini toplayıp, 'demek ki yapabileceğim bir şey yok, erkeğin duygularına hükmetme gücü yok' diyebilmesinin mümkün olacağı şekilde sevmek istemenin, nankörlük olduğunu gördü. Ruhunun tamamıyla değil, bir kısmıyla sevmek istemenin, kişinin kendi aşkını bir unsur olarak görmesi ve buna karşın ötekinin aşkının tamamını almanın, muamma ve sır olmak istemenin aşağılama ve dolaysıyla nankörlük olduğunu anladı. Eğer yüzlerce kolu olsa ve aynı anda bir çok kimseyi kucaklayabilseydi, bunun yakışıksız olacağını, halbuki bir çift kolu olup yalnızca birisini kucaklamak istediğini anladı. Kendisini başka bir kimseye, sonlu ve rastlantısal şeylere bağlamadığı tarzda, şartlı olarak bağlamasının, böylelikle sonradan güçlükler ortaya çıktığında değişiklik yapabilmenin bir aşağılama olduğunu anladı. Seven bir adamın, daha iyi birisi olmak dışında, değişmesinin mümkün olduğuna inanmadı ve eğer bu değişim gerçekleşirse, ilişkinin gücünün onu tekrar iyileştireceğine inandı. Aşkın istediğinin, tıpkı mabetlere bağış gibi, kendi para biriminde ödenen kutsal vergi olduğunu ve

kişinin mühür sahte ise en küçük talebinden vazgeçmek için tüm dünyanın zenginliklerini kabul etmeyeceğini anladı.

Gördüğün gibi kahramanımız doğru yolda. Estetikçilerin katı kalpli sağduyusuna ve görev olarak ifade edilemeyecek kadar hassas gizli duygularla ilgili hurafelerine inancını yitirdi. Etikçinin evlenmenin her insanın görevi olduğu açıklamasını kabul etti; onu doğru anladı. Evlenmemenin, kişinin kendi hatasından kaynaklanmadıkça –bu durumda kendisi de görev olarak sunulan evrensel insana karşı günah işlediğinden-, günah olduğunu söylemediğini, evlenenin evrenseli gerçekleştirdiğini belirttiğini anladı. Daha önce belirttiğimiz gibi, üstelik etikçi onu alıp evrensele götüremez, çünkü etik daima soyuttur. Kahramanımıza yalnızca evrenselin ne olduğunu söyleyebilir. Bu durumda etik hiçbir şekilde kahramanımıza kiminle evlenmesi gerektiğini söyleyemez. Çünkü bunu söylemek kahramanın bütün estetik karakteristiklerini yakından bilmeyi gerektirir. Halbuki etikçi bu bilgiye sahip değildir ve eğer sahip olsaydı bile, kahramanın adına seçim yaparak kendi teorilerini saçmalığa dönüştürmemek için yine de çok dikkatli davranırdı. Bu yüzden kahraman kendi seçimini yaptığında, etik onu onaylayacak ve onun aşkını yüceltecektir ve ayrıca bir ölçüde kahramanı rastlantı hurafesine inanmaktan kurtararak, kahramanın seçimine de bir ölçüde yardımcı olacaktır.

Ancak yine de güvenle eve ulaşmadan önce dönmemiz gereken keskin bir viraj var. Kahramanımız kanaatleri ve görüşlerine saygı duyduğu bir adamın, evlilikte kişinin yaşamının bütününü bir başkasına bağlaması nedeniyle, seçimde çok dikkatli olması gerektiğini, seçilen kızın kişinin geleceğinin tümü için güvence sağlamak için gerekli nadir niteliklere sahip nadir bir kız olması gerektiğini dile getirdiğini duymuştur. Kahramanımız hakkındaki

umunu biraz daha koruma eğilimi hissetmiyor musun? Ben en azından onun için kaygılanıyorum.

Haydi bu sorunu ayrıntılı olarak ele alalım. Ormanın durağanlığında bir peri, bir varlık, bir kız yapayalnız yaşıyor olsun. Şimdi bu peri, kız, bu varlık yalnızlığını terk etsin ve buraya Kopenhag'a gelsin ve kahramanımız da kızın aşkını bahşettiği şanslı adam olsun. Kahramanımız burada kritik bir konumda. Kız hakkında yalnızca bir görüş var: nadir bulunan bir kız. Ben evli bir adam olarak Donna Clara gibi 'Burada şayialar abartılmamış, o olağan üstü bir çocuk, güzel Preciosa'[45] diyorum. Sıradanı göz ardı edip masala yelken açmak son derece çekici görünüyor. Buna rağmen kahramanımız evlilikte güzel olanı fark etti. peki bu durumda evlilik ne yapar? Ondan bir şeyler mi alır? Kadının güzelliğinin birazını mı alır? Tek bir farkı mı ortadan kaldırır? Hiç de değil. Evliliğin yaptığı şey; evlilik bireyin dışında bir olgu olarak kaldığı sürece bütün bunları rastlantısal hale getirmektir. Ancak bu durumda kahramanımız evrenselin ifadesine farklılık kazandırır; ancak o zaman kahramanımız evrenselin mülkiyetini güvenle elinde bulundurabilir. Etik ona ilişkinin mutlak olduğunu öğretir; çünkü ilişki evrenseldir. İlişki bireye sıradan olmanın gerçek zevkini tattırmak için, nadir olmanın boş zevkinden onu yoksun bırakır. Bireyin tüm varoluşla uyum içine sokar, ona bundan zevk almayı öğretir; çünkü istisnaî, nadir olduğunda varoluşla çatışma içindedir. Bu örnekte kahramanımıza güzel talihi veren nadir olarak kabul edilen olduğundan, bu iyi talihte bir gerçeklik olması halinde, kahramanımız varoluşunun sıradan olanı rahatsız ettiğini hisseder. Zaten bu görünüşteki iyi talih, kişinin iyi talihini tüm diğerlerininkinden ayıracak şekilde görüldüğünden, aslında gerçek bir talihsizliktir. Bu durumda kahramanın yaptığı, rastlantısal güzelliği kazanmak ve gerçek güzelliği kaybetmektir.

Kahramanımız bunu fark edecek ve etikçinin, evlenmek her insanın görevidir prensibine dönecektir. Ayrıca bu prensibin yalnızca gerçekliğe değil, aynı zamanda güzelliğe sahip olduğunu anlayacaktır. Kahramanımızın şimdi bu olağanüstü kıza sahip olduğunu varsayalım. Aradaki farka çok uzun süre bakmaktan talihsizlik gelmesi korkusu olmayacaktır. Kadının güzelliği, çekiciliği, akıllılığı ve duygularının sıcaklığı, kahramanımızın kalbine gerçek bir mutluluk verecektir; kendisini şanslı sayacaktır. Ama özünde şöyle diyecektir: 'diğer evli adamlardan hiçbir farkım yok; çünkü ilişki mutlaktır'. Şimdi daha az yetenekli bir kızla evlendiğini düşünelim. Yine de talihinden memnun olacaktır; çünkü şöyle diyecektir: 'Kız diğerlerinden çok daha aşağı olsa da, özünde beni mutlu ediyor; çünkü ilişki mutlaktır'. Kahramanımız farkın önemini takdir etmeyi başaracaktır; çünkü hiçbir soyut meslek olmadığını, her kişinin kendi mesleğine sahip olduğunu anlamıştır. Bu yüzden hiçbir soyut evlilik de olmayacağını fark etmiştir. Etik ona sadece evlenmesi gerektiğini söylemektedir; kiminle evleneceğini söylemez. Etik farklılıkta evrenseli kahramanımıza görünür kılar ve o da farkı evrenselde görünür kılar.

Bu yüzden evliliğe ilişkin etik görüşün, her türlü estetik aşk anlayışı karşısında birkaç yönden üstünlüğü vardır. Rastlantıyı değil, evrenseli öne çıkarır. Bu görüş nadirliklerinde tamamen özgün iki kişinin nasıl mutlu olabileceğini değil; her evli çiftin nasıl mutlu olacağını gösterir. İlişkiyi mutlak olarak görür ve bu yüzden farklılıkları teminatlar olarak değil, görevler olarak algılar. İlişkiyi mutlak olarak görür ve bu yüzden aşka gerçek güzelliği açısından yani özgürlük açısından bakar; tarihsel güzelliği anlar.

Bu durumda kahramanımız kendi çalışmasıyla yaşar; işi aynı zamanda mesleğidir ve bu yüzden zevkle çalışır. İşinin mesleği olması onu diğer insanlarla ilişkiye sokar ve kahramanımız işini

yapmakla dünyada başarmayı dilediğini gerçekleştirir. Evlenmiştir, evinde mutludur ve zaman onun için mükemmel geçmektedir. Zamanın herhangi bir kimseye nasıl yük olacağını yada mutluluğunun düşmanı olabileceğini kavrayamaz. Çünkü zaman onun için gerçek bir lutûf gibi görünmektedir. Bu açıdan karısına çok şey borçlu olduğunu itiraf eder. Ormandaki peri konusunda –korkarım söz etmeyi unuttum- bir yanlış anlayış var: kahramanımız şanslı hale gelmedi, başka bir kızla da aynı şeyleri yapacaktı; zaten kendisi de tıpkı diğer erkekler gibiydi. Ancak başka bir kızla evlenmesine rağmen, kahramanımız çok mutlu, evet bir defasında gizlice bana o üstün yetenekli kızla evlenmemiş olmasının iyi bir şey olduğu, bu görevin ona çok ağır geleceğini, her şeyin daha baştan mükemmel olduğu yerde zarara neden olmanın çok kolay olduğunu itiraf etti. Halbuki şimdi cesaret, kendine güven ve umut dolu; coşkusu tam. Gayet ateşli bir şekilde 'herşeyden önce ilişki mutlaktır' diyor. İlişkinin bu sıradan kızı yüce ve güzel olan her şeye dönüştürme gücüne sahip olduğuna her şeyden çok inanıyor; karısı da, tüm tevazusuyla, aynı kanıda.

Kahramanım...–sen onun bu ünvanı hak ettiğini yadsır mıydın? İlişkinin sıradan bir kızı üstün yetenekliye dönüştürebileceğine inanma cüretinin bir cesaret eseri olduğu kanısında değil misin? Kahramanım eşine özellikle zamanın kendisi için bu kadar güzel bir anlam kazanmasından dolayı teşekkür ediyor ve bunu kısmen evliliğe bağlıyor. Buna evli bir adam olarak ben de tamamen katılıyorum. Eğer ormandaki periye sahip olsaydı ama evlenmeseydi, aşklarının aralarında uzun sıkıcı aralar bulunan tekil güzel anları ateşleyeceğinden korkuyor. O durumda belki de birbirlerini yalnızca gerçekten anlamlı fırsatlarda görmek isteyeceklerdi. Bu görüşmeler de birkaç kez başarısız olunca, kahramanımız tüm ilişkinin zamanla kaybolup gideceğinden korkacaktı. Öbür

yandan, ister zengin olsunlar isterse yoksul, eşlerin birbirlerini her gün görmelerini sağlayan mütevazı evlilik, tüm ilişkinin üzerine bir adalet ve düzgünlük yayıyor; bu da kahramanımızın evliliğinden son derece memnun olmasına yol açıyor. Basitlik kisvesi altındaki bu şiirsel evlilik içinde, yalnızca yaşamı zaman zaman dönüştürmekle kalmayan, ayrıca her zaman hazır ve en yoksul saatleri bile müziği ile coşturan bir şairi gizliyor.

Zaman zaman otururum ve içten içe çöker kalırım. Kendi işimi yaptım, oyalayıcı bir şeylere gereksinim duymuyorum; buna rağmen mizacımda melankolik bir şeyler öne çıkıyor. Gerçek yaşımdan çok daha yaşlandım, neredeyse ev yaşamına yabancı hale geldim. Bu yaşamın ne kadar çekici olduğunu görebiliyorum, ama bu yaşama her zamankinden farklı gözlerle bakıyorum. (Böyle zamanlarda) bana sanki karım benim mutlu bir evlilik yapmış genç kız kardeşimmiş ve ben de onun evinde yaşıyormuşum gibi geliyor. Böyle saatlerde zaman doğal olarak uzayıp gidiyor. Şimdi eğer karım erkek olsaydı, aynı şey ona da olacaktı ve belki de ikimiz birden bir durma noktasına gelecektik. Ama o bir kadın ve zamanla arası iyi. Zamanla iyi geçiniyor olmaları kadınlar adına bir mükemmel özellik değil mi? Yoksa bu bir kusur mudur? Bu uyumun nedeni kadının erkekten daha çok dünyalı olması mıdır? Yoksa daha çok kadının içinde ebediyete sahip olmasından mıdır? Felsefî bir akla sahip olduğuna göre, sen yanıt ver. Bu şekilde terk edilmiş ve kaybolup gitmiş halde oturduğumda karıma bakıyorum: odada ışığı ve gençliğinin coşkusuyla dolaşıyor, daima bir şeylerle uğraşıyor, daima yapacak işi var. İstemdışı olarak gözlerim onun her hareketini izliyor ve yaptığı her şeye katılıyorum ve izleme kendimi bir kez daha zamanın içinde bulmamla sona eriyor. Yeniden zaman benim için anlam kazanıyor ve an hızlanıyor. Evet, benim iyiniyetli dostum, kadının doğal

bir virtüöz olması inanılmaz. Bir çok filozofun aklını kaybetmesine neden olmuş bu zaman sorununu en ilginç ve en güzel şekilde çözer. Bir çok filozofun, tüm verimliliklerine rağmen, boşuna aydınlanma aradıkları bir sorunu, kadın günün herhangi bir vaktinde, hiç de telaş etmeksizin çözüveriyor. Bu sorunu çözdüğü gibi başka bir çok sorunu da en derin hayranlık uyandıracak şekilde çözüyor. Çok uzun süredir koca olmadığım halde, bu konuda bütün bir kitap yazabileceğime inanıyorum. Ancak bunu yapmayacağım; onun yerine sana benim için çok değerli olan bir öyküyü anlatacağım.

Hollanda'nın bir yerinde bir bilgin yaşıyordu. Kendisi oryantalist idi ve evliydi. Bir öğleden sonra çağrıldığı halde yemeğe zamanında gelmedi. Karısı yemekler hazır bekliyordu. Kocasının evde olduğunu biliyordu. Bekleme süresi uzadıkça karısı onun gelmemesine neden bulmakta zorlanmaya başladı. Sonunda yanına gidip, sofraya getirmeye karar verdi. Adam çalışma odasında tek başına oturuyordu. Oryantalist araştırmalarına dalmıştı. Sana o görüntüyü çizebilirim. Kadın ardından yaklaştı, kollarını boynuna sardı, kocasının önündeki kitaba baktı ve sonra kocasına bakarak şöyle dedi: 'Sevgili dostum, niye gelip yemeğini yemiyorsun?' Bilgin karısının sözleri üzerinde düşünmeden, yalnızca karısını gördüğü için şu cevabı verdi: 'Sevgilim, yemek sözkonusu bile olamaz; burada daha önce hiç rastlamadığım aksan işaretiyle karşılaştım –bu pasajın nakledildiğini bir çok kez görmüştüm, ama hiçbir zaman bu şekilde değildi ve benim yazdığım hali mükemmel bir Hollandaca versiyon. Bak şuradaki noktaya; bir adamı delirtmeye yeter'. Karısının böylesine küçük bir noktanın evin düzenini bozması nedeniyle kocasına yarı gülümseme yarı kınamayla baktığını hayal edebiliyorum. Ve öyküye göre karısı şöyle yanıt verir: 'Bu o kadar önemseyecek bir şey mi? Nefes h ırcanacak

bir sözcük bile değil (deyip üfler)'. Bunu söylerken kadın aslında sorunu da çözmüştür: onun üfürmesiyle zaten toz zerresi olan o muhteşem nokta kaybolur gider. Bilgin mutlulukla yemek masasına koşar. O noktanın kaybolmasından dolayı mutludur; ama en çok da eşinden dolayı.

Bu öyküden çıkarılması gereken derse dikkat çekmem gerekir mi? Bilgin evlenmemiş olsaydı, belki çıldıracaktı ve hiç kuşkum yok edebiyatta onun uyandıracağı reaksiyon birkaç oryantalisti daha onunla birlikte delirtecekti. Gördüğün gibi, karşı cinsle iyi geçinmek gerektiğini söylememin nedeni bu. Genç bir kız her şeyi çözüyor ve tüm Akademik Senatonun yapamadığını yapabiliyor. Ayrıca kadınla iyi geçinen adam, kadının alay etmemesi halinde, onun aydınlatmasından yararlanabiliyor. Ancak bu öykü aynı zamanda kişinin kadınla nasıl iyi geçineceğini de öğretiyor. Eğer bilgin evlenmemiş olsaydı, elinde tüm kaynakları bulunan bir estetikçi olsaydı, üstün yetenekli çocuğun ait olmayı dileyeceği şanslı kişi olabilirdi. Evlenmeyecekti ve duyguları evliliği dışlayacak kadar içe dönük olacaktı. Kıza bir saray inşa edecek onun yaşamını mutlu kılmak için hiçbir incelikten kaçınmayacaktı. Kız öyle istediği için, kızı sarayında ziyaret edecekti ve uşakları zengin ve pahalı armağanlar taşıyarak arabayla izlerken, o erotik bir nezaketle seyahatini yürüyerek yapacaktı. Oryantalist araştırmalarında da o önemli işaret üzerinde takılıp kalacaktı. Ne olduğunu açıklayamadan, o işarete bakıp duracaktı. Ancak sevgiliyi ziyaret anı gelmişti. Bu özenli işini bir yana bırakmak zorundaydı. Aksi halde sevgilisini onun çekiciliği ve kendi aşkı dışında bir düşünceyle nasıl ziyaret edebilirdi? Tüm dostça duygularını gösterebilirdi; her zamankinden çok daha büyüleyici olabilirdi; onu tüm ölçütlerin ötesinde mutlu edebilirdi. Çünkü sesi bir çok tutkunun buğulu yankısını taşıyordu ve kederine neşeyi egemen kılmak zorunday-

dı. Ancak tanyeri ağarıp kızı terk ettiğinde, son öpücüğünü gönderip arabasına bindiğinde, alnı kardı. Evine geldi. Çalışma odasının kepenkleri kapalıydı, lambalar yanıyordu. Üzerinin çıkarılmasını istemedi, masasına oturdu ve açıklayamadığı o noktaya gözlerini dikti. Gerçekten de sevdiği, hatta tapacağı bir kıza sahipti; ruhu zengin ve güçlü olduğunda onu ziyaret edebiliyordu. Ama onu akşam yemeğine çağıran bir eş yada o noktayı üfürüp kaybedecek bir eş değildi.

Kadınlar sonluluğu açıklığa kavuşturma yönünde gizli bir yetenek ve ilkel bir özelliğe, mutlak bir ustalığa sahiptir. Erkek yaratıldığında, bütün tabiatın görkemi ve güzelliğinin sahibi ve efendisi olarak ayağa kalktı. Sonluluğun tüm hazineleri onun işaretini ve çağırmasını bekliyordu. Ama o, tüm bunlarla ne yapacağını bilmiyordu. Dünyaya baktı, ama sanki her şey ruhun bir bakışıyla kaybolacak gibiydi; sanki erkek bir adım atsa hepsi gidecek gibiydi. Bu yüzden gösterişli bir figür olarak duruyordu. İçsel olarak düşünceliydi; ama zenginliğini nasıl kullanacağını bilmeyen zengin adamın durumu gibi gülünçtü; aynı zamanda bu zenginliği nasıl kullanacağını bilmediği için trajikti. Sonra kadın yaratıldı. Kadın utanç içinde değildi, meseleyi nasıl ele alacağını zaten biliyordu ve herhangi bir telaş yada hazırlığa gerek görmeksizin doğrudan başlamaya hazırdı. Bu durum, insanoğluna bahşedilen ilk rahatlıktı. Bir çocuk kadar neşeli, bir çocuk kadar mütevazı, bir çocuk kadar istekli bir şekilde erkeğe yaklaştı. Yalnızca onu rahatlatmak, gereksinimlerini azaltmak istiyordu. Gereksinimin ne olduğunu anlamıyordu ve neyle karşılaştığı, araları kısaltma gereksinimi konusunda hiçbir fikri yoktu. Ve kadere bak ki, onun mütevazı tesellisi yaşamın en zengin neşesi, onun masum eğlencesi yaşamın güzelliği, onun çocukça oyunu yaşamın en derin anlamı haline geldi. Kadın sonluluğu açıklığa kavuşturur,

erkek sonsuzluğun peşinde koşar. Zaten böyle olmalı. Her biri kendi acılarını yaşar. Kadın acılar içinde çocuk doğurur, adam acılar içinde fikir doğurur ve kuşkunun kaygısını veya umutsuzluğun işkencesini hissetmek kadının işi değildir. Kadın fikrin dışında durmaz; ama fikri ikinci el olarak alır. Ama kadın bu şekilde sonluluğu açıklığa kavuşturduğu için, erkeğin en derin yaşamıdır; ama yaşamın, tıpkı kökün yaşamı gibi, daima gizli ve özel kalması gerekir. Bu nedenle kadının özgürleştirilmesine dair tüm aşağılayıcı konuşmalardan nefret ediyorum. Böyle bir gelişmeden Tanrı korusun. Ancak böyle bir gelişme olmayacak, olmamalı ve olamaz. Bırak, kötü ruhlular, erkek olmanın ne demek olduğu hakkında hiçbir fikri olmayan aptallar, kadının mükemmelliğinin mükemmel olmayışında yattığını hiç bilmeyenler uğraşıp dursun. Erkek kategorisi içinde erkekten mükemmel olabileceğine inanacak, kaybının giderilemez olduğunu anlayamayacak kadar basit fikirli, boş ve zavallı tek bir kadın olabilir mi? Hiçbir sıradan ayartıcı kadın için bundan daha tehlikeli bir doktrinle ortaya çıkamaz. Çünkü önce kendisinin bunu yapma gücü olduğuna, kendi kaprisine göre yapabileceğine, kadının erkeğin keyfinin kurbanı olma dışında erkek için hiçbir değeri olmadığına, buna karşın bir kadının erkeğin her şeyi olabileceğine, kadını inandırması gerekir. Zavallı şeytanlar! Ne yapacaklarını bilmiyorlar, kendileri erkek olmanın ne demek olduğunu bilmiyorlar. Bunun yerine kadını yozlaştıracak ve onunla oldukları gibi, yarı erkek olarak kalma konusunda birleşecekler; kadınları da aynı acınacak duruma sokacaklar.

Erkeğin doğanın sahibi ve efendisi olma iddiasından vazgeçtiğini, yerini bir kadına bıraktığını varsayalım. Kadın doğanın metresidir; doğa kadını anlar, kadın da onu; doğa kadının cazibesine itaat eder. İşte bu nedenle kadın erkek için her şeydir; çünkü

erkeğe sonluluk verir. Kadın olmaksızın erkek kararsız bir ruh, huzur bulamayan ve gidecek hiçbir yeri olmayan mutsuz bir varlıktır. Çoğu zaman kadının önemi bu bakış açısıyla görmek beni mutlu ediyor. Çünkü o zaman kadın benim için genelde cemaatin bir sembolü haline geliyor ve ruh içinde yer alacağı bir cemaate sahip olmadığında çok utanıyor. Ama bir cemaate yerleştiğinde, o cemaatin ruhu haline geliyor. Bu nedenle Kutsal kitaplarda kızın annesini babasını bırakıp kocasına bağlanacağı söylenmiyor. Halbuki kadına ikilinin daha zayıf olanı ve erkeğinde korunma arayanı olarak bakıldığında böyle olması beklenirdi. Hayır, Kutsal Kitap diyor ki, 'Adam annesini babasını bırakıp karısına bağlanacak'. Çünkü ereğe sonulluk kazandırdığı için kadın erkekten güçlüdür. Bu yüzden bir cemaat imajını bir kadın kadar güzel hiçbir şey temsil edemez. Eğer duruma bu açıdan bakılırsa, kutsal ibadetlerin güzelleştirilmesi için bir çok kapının açılacağına gerçekten inanıyorum. Kiliselerimizden zevkin eksikliğinin en acıklı göstergesi, cemaatin kendini temsil etmeyip bir papaz yardımcısı yada zangoçun temsil etmesidir. Halbuki cemaat daima bir kadın tarafından temsil edilmelidir.

Ancak burada oturmuş, asıl hakkında konuşmam gerekeni unutup, asıl hitap etmem gerekenin sen olduğunu unutup, vaaz veriyorum. İşte bu nedenle benim yeni dostum (kahramanımız) seni tamamen unutturdu. Gördüğün gibi onunlayken, bu tür şeylerden mutlulukla söz edebiliyorum. Bunun bir nedeni onun alaycı olmaması ve bir diğer nedeni ise evli bir adam olması ve ancak evliliğin güzelliğini görecek göze sahip birisi, benim sözlerimdeki hakikati görebilir.

Böylelikle kahramanımıza geri dönüyorum. Bu unvanı gerçekten hak ediyor; yine de bu noktadan itibaren onu kullanmayıp, benim için daha değerli olan bir başka unvanı kullanacağım

ve tüm samimiyetimle onu dostum olarak adlandıracağım; tıpkı kendimi zevkle onun dostu saydığım gibi. Gördüğün gibi yaşam ona 'dost olarak bilinen bir lüks maddesi' sundu. Belki de dostluk konusunu ve dostluğun etik geçerliliğini sessizce geçiştireceğimi düşünüyordun. Hayır aksine, dostluk konusu benim görmezden gelemeyeceğim bir husustur; çünkü mutlak anlamda hiçbir etik önemi yoktur ve tamamen estetik kategorilerinde yer alır. Belki de benim bu konuyu burada ele almama şaşırdın; zira dostluk kesinlikle gençliğin ilk hayalidir.

Sen bir gözlemcisin ve bu yüzden benim, bildik bir karakter ayrımına dostluk döneminin çok erken gençlik dönemine mi yoksa daha sonraki yaşlara mı düştüğü saptamasının damgasını vurduğu gözlemime hak vereceksin. Daha değişken mizaçlar kendilerine adapte olmada güçlük çekmezler; sermayeleri ta başından kendileridir ve böylece ticaret hemen başlar. Daha derin mizaçlılar için kendilerini bulmaları daha güçtür ve bunu yapmadıkları sürece, kimsenin kendilerine karşılık veremeyecekleri bir dostluk sunmasını istemezler. Bu yapıdaki insanlar kısmen kendi içlerine dönüktür, kısmen de gözlemcidirler. Ancak bir gözlemci dost değildir. Dostluk ilişkisini çok erken yaşta arayanlarda, aşk kendisini gösterdiğinde, dostluğun tamamen kaybolup gitmesi sık sık görülür. Dostluğu kusurlu bir form olarak görürler, erken yaştan gelen ilişkilerini bozarlar ve tüm ruhlarıyla tamamen evliliğe odaklanırlar. Diğerleri ise tam tersi bir deneyime sahiptir. Aşkın tadını çok erken yaşta tadan, aşkın neşesini gençlik sarhoşluğuyla süsleyenler, belki de karşı cinse ait yanlış bir bakış açısı edinirler. Belki de karşı cinse karşı adaletsizleşirler. Belki de bu uçarılıkları onlara çok pahalıya patlar; belki de kendi içlerindeki kalıcı olmayan duygularına inanırlar yada bir rüyada olduğu gibi kaybolup giden başkalarının duygularına inanırlar. Bu yüzden aşkı terk

ederler. Onlar için aşk hem çok fazla, hem de çok azdır; çünkü onlar aşk içindeki diyalektiğe dokunmuşlar ama onu çözememişlerdir. Bu yüzden dostluğu seçerler. Bu iki grubun her ikisi de anormal olarak görülmelidir.

Benim dostum ise bu iki durumda da değildir. Sevmeyi öğrenmeden önce, gençliğinde dostluk deneyimleri kazanmamıştır; ama aşkın olgunlaşmamış meyvesini çok erken yiyerek kendisine de zarar vermemiştir. Tam olarak bu yüzden evliliğinde ve evliliği yoluyla bir dosta yada dostlara sahip olmanın güzelliğini öğrenmiştir. Bir anlığına bile olsa dostluğa nasıl bakacağı konusunda kararsız kalmadığı gibi, etik olarak bakmadığında dostluğun önemini yitireceği konusunda da kuşku duymamıştır.

Sen dostluğu başka her şeyi yaptığın gibi ele alıyorsun. Ruhun etiğe o kadar az yoğunlaşmış ki, senden aynı şeyin birbirine zıt açıklamalarını duymak mümkündür ve senin sözlerin, aşırı duygusallık ve vurdumduymazlığın bir ve aynı şey olduğuna açık bir tanıktır. Senin dostluğa ilişkin görüşün en iyi bir büyücünün muskası ile kıyaslanabilir ve onu alan herkesin delirmesi kaçınılmazdır. Zaten birine bu dostluğu teklif etmek bile bir derece deliliktir. Senin –mizah duygun seni yönelttiğinde- gençlerin aşkının kutsallığına, nazik ruhların buluşmasının güzelliğine ilişkin sözlerini duyan, senin bu aşırı duygusallığının neredeyse genç hayatına mal olacağını sanır. Başka zamanlardaki konuşmalarını duyan ise; senin dünyanın boşluğu ve anlamsızlığında uzmanlaşmış bir yaşlı olduğuna inanır. 'Bir dost' dersin, 'tıpkı sis gibi gizemli bir şeydir; yalnızca uzaktan görülebilir; çünkü kişi ancak bir dosta *sahip olduğunu* fark ettiğinde mutsuzlaşır'. Böyle bir yargıyı daha önce belirttiğinden farklı bir gereksinime dayandırdığını görmek kolaydır. Daha önceden entelektüel dostluktan, ruhsal erotizmin güzelliğinden fikirlere duyulan yaygın tutkudan

söz ediyordun; şimdi ise günlük işlerdeki pratik dostluktan, dünya yaşamının güçlüklerine karşı karşılıklı yardımdan söz ediyorsun. Her iki gereksinimde de kısmen gerçeklik vardır; ama eğer bunlar için bir birlik noktasını bulunamazsa, yapılacak en iyi iş, kuşkusuz senin vardığın temel sonuç gibi, dostluğun saçmalık olduğu sonucuna varmaktır. Bu sonucu kısmen kendi önermelerinin her birinden, kısmen de bu ikisinin ortak karşıtlığından çıkarıyorsun.

Dostluğun mutlak şartı, yaşam görüşünde tam uzlaşmadır. Eğer bu uzlaşma varsa, dostluğu muğlak duygulara yada açıklanamayan sempatilere dayandırma eğilimi gösterilmeyecektir. Bunun sonucu olarak da, kişi bir gün dostu olması ertesi gün olmaması gibi gülünç gitgeller yaşamayacaktır. Kişi açıklanamayan sempatiye gereği kadar değer verecektir. Çünkü kişi bir yaşam görüşünü paylaştığı herkes ile dar anlamda dost olamaz; ama gizemli yollarla duyulan sempati de dostluğun temeli olamaz. Gerçek dostluk daima bilinçli olmayı gerektirir ve bu da düşüncesizce bir tutkuya düşmekten kurtarır.

Bireyin (dostuyla) birleşmesi gereken yaşam görüşü mutlaka olumlu bir yaşam görüşü olmalıdır. Dostum ve ben böyle bir olumlu ortak görüşe sahibiz. Bu yüzden birbirimize baktığımızda Augurlar gibi gülmeyiz, ciddi oluruz. Augurların ortak yaşam görüşleri olumsuz olduğu için, birbirlerine gülmeleri normaldi. Sen de bunu gayet iyi biliyorsun. Çünkü senin romantik dileklerinden birisi 'herşeye birlikte gülebileceğin nazik bir ruh bulmak'tı ve 'kişiyi yaşam hakkında neredeyse kaygılı hale getiren ve pratik olarak hiç kimsenin ne kadar acı olduğunu fark etmediği korkunç şey, mizah duygusunu koruyup her şeye gülebilmeyi bilenlerin son derece nadir olmasıdır'. Eğer isteğin karşılanmamışsa, bunu en iyi nasıl gerçekleştireceğini biliyorsun; çünkü 'bu durum yalnızca bir kimsenin gülmesi gerektiği, bu kimsenin de gerçek

kötümser olacağı, bu tür kimselerin daha fazla bulunmasının dünyanın tamamen perişan halde olmadığının kanıtı olacağı fikrine uygundur'. Şimdi zihnin tam kapasite çalışıyor ve hiçbir sınır tanımıyor. Hatta 'gülmenin yaşamla gerçekten alay etmenin yalnızca kusurlu bir ifadesi' olduğunu düşünüyorsun. 'Çünkü mükemmel olması için düzenli olarak ciddî olması gerekir. Ancak en derin gerçek üzerinde düşünen kimse hayalci değil, kuşkucu olduğunda yaşamla en mükemmel şekilde alay edilmiş olur. Ancak bu akıl alacak bir durum değildir. Zira hiç kimse olumlu gerçek üzerinde kuşkucu kadar mükemmel düşünemez. Bunun tek istisnası kendisinin de buna inanmamalısıdır. Eğer kişi ikiyüzlü olsaydı, onunla alay edilecekti. Eğer kişi, belki de hakkında kuşku duyduğuna inanmak isteyen bir kuşkucu olsaydı, alay tamamen objektif olacak, varoluş o kişi aracılığıyla kendisiyle alay ediyor olacaktı. Bu kişi her şeyi açıklayacak bir doktrin üzerinde düşünüyor alacaktı ve bütün insan soyu bu doktrine sığınacaktı. Ancak bu doktrin kendi kurucusunu açıklayamazdı. Eğer bir kimse kendi deliliğini gizleyecek kadar zeki olsaydı, tüm dünyayı deli edebilirdi'. Eğer yaşama böyle bakarsan, ortak bir yaşam görüşünü paylaşacağın bir dost bulmanın ne kadar güç olacağını görüyorsun. Yada belki de bazen sözünü ettiğin gizemli *Symparanekromenoi* cemiyetinde böyle dostlar buldun. Sizin kendi deliliğini nasıl saklayacağını bilecek kadar zeki olması nedeniyle birbirine saygı duyan dostlar cemiyeti olma olasılığınız var mı?

Bu yüzden dostluk olumlu bir yaşam görüşü gerektirir. Ancak olumlu yaşam görüşü, etik bir faktör içermediği sürece olası değildir. Çağımızda içinde etiğe yer bulunmayan bir sisteme sahip insanlarla sık sık karşılaştığımız bir gerçektir. İsterse on kat daha fazla sisteme sahip olsunlar, bu kişilerin bir yaşam görüşü yoktur. Çağımızda bu tür bir fenomeni kolayca açıklamak müm-

kündür; çünkü bu fenomen bir çok yönden tepe taklak olmuştur. Bir kimsenin daha küçük sırlara alıştırılmadan büyük sırlara dalmasındaki durum gibidir.[46] Bu nedenle yaşam görüşünün içindeki etik faktör gerçekten de dostluğun başlangıç noktasıdır ve ancak kişi dostluğu bu şekilde gördüğünde, dostluk gerçeklik ve güzellik kazanır. Eğer bir kimse sempatiyi gizemli bir şey olarak görmekten memnunsa, dostluğun en tam ifadesi, aralarındaki dayanışmanın son derece içten olması yüzünden, birinin ölümü halinde diğeri de ölen muhabbet kuşları arasındaki ilişkisidir. Yine de tabiatta güzel görünen böyle bir ilişki, ruhlar dünyasında çirkindir. Dostluğu oluşturan yaşam görüşündeki birliktir. Eğer bu birlik varsa, dostluk, dostun ölümü halinde bile sürer; çünkü biçim değiştiren ölen dost, diğerinde yaşamını sürdürür. Eğer bu birlik sona ererse, dostlar yaşamaya sürse bile dostluk biter.

Dostluğa bu şekilde bakan kimse, etik olarak ve dolaysıyla etiğin güzelliği ışığında bakıyor demektir. Böylelikle dostluk güzellik ve önem kazanır. Sana karşı beni destekleyecek otoriter kaynak belirtmem gerekir mi? Peki tamam! Aristo dostluğu nasıl anlıyordu? Dostluğu tüm etik yaşam görüşünün başlangıç noktası yapmamış mıydı? Aristo dostluğa ilişkin olarak adalet kavramlarının son derece geniş olduğunu, bu yüzden dostluk ve adaletin aynı anlama geldiğini söylemektedir. Bu yüzden adalet kavramını dostluk fikrine dayandırmaktadır. Bunun sonucu olarak onun kategorisi, bir anlamda hakkı göreve, soyut bir kategoriye[47] dayandıran modern görüşten daha mükemmeldir. Buradan Devlet fikrinin en yüksek fikir haline dönüştüğü görülmektedir; ama işte bu, Aristo'nun kategorisini kusurlu hale getirmektedir.

Ancak burada Aristo ve Kant'ın etik kavramları arasındaki ilişkiye yönelik böyle bir incelemeye girişmek istemiyorum. Aristo'yu yalnızca sana, onun da dostluğu kişinin hakikati etik

olarak kazanmasına katkıda bulunan unsur olarak gördüğünü anımsatmak için örnek verdim.

Dostluğa etik olarak bakan kişi, onu görev olarak görür. Bu yüzden bir dosta sahip olmanın herkesin görevi olduğunu söyleyebilirim. Ancak aynı anda etiği hem dostlukta hem de daha önce açıklanan her şeyde yansıtan ve ayrıca etik ile estetik arasındaki farkı keskin bir şekilde ifade eden başka bir tanımlamayı kullanacağım: 'Açıklanmak her insanın görevidir'. Kutsal Kitap bize 'bir kez ölmek, sonra da (her şeyin açıklanacağı zamanda) yargılanmak... insanların kaderi'dir.[48] Etikçi der ki, insanın açıklanması yaşamın anlamı ve hakikatidir. Bu yüzden eğer açıklanmazsa, bu açıklama ceza biçiminde olacaktır. Öbür yandan estetikçi hakikate anlam vermek istemez; sonsuza kadar gizli kalır. Çünkü ne kadar sık ve ne kadar çok kendisini dünyaya terk ederse, kendisini açıklaması o kadar eksik olur. Daima sakladığı bir şey vardır; eğer kendisini tamamen açıklasa, bunu etik olarak yapıyor olacaktır. Ama bu şekilde saklambaç oynamak, daima intikamını alır. Bunu elbette kişiyi kendisine de bir gizem haline dönüştürerek yapar. Bu yüzden tüm mistikler hakikatin kişinin açıklanması talebini tanımadığı için, başka hiç kimsenin bilmediği güçlükler ve sınamalarla karşılaşırlar. Sanki oldukça başka bir dünyayı keşfetmiş, sanki mizaçları kendi içinde bir kopya elde etmiş gibidir. Hakikat ile mücadele etmeyen kişi, onun hayaletiyle yetinmek zorunda kalır.

Şimdilik bu konuda bu kadar yeter. Bir görev teorisi üzerinde durmak hiçbir zaman niyetim değildi. Benim istediğim, (etikle estetiğin birbirine karıştığı) karışık bölgelerde, etiğin yaşamın güzelliğini elinden almayıp, aksine ona güzellik aşıladığını göstermekti. Etik yaşama barış, huzur ve güven getirir. Çünkü sürekli olarak bize şunu haykırır: *quod petis, hic est.*[49] Bu çağrı kişiyi ruhu tüketecek tüm delice aşklardan kurtarıyor ve ona güç ve sağlık

veriyor. Bize geçici şeylere aşırı değer vermemeyi ve iyi talihi putlaştırmamayı öğretiyor. Bize iyi talihte mutlu olmayı ve bunun estetiğin yapamayacağı bir şey olduğunu öğretiyor. Çünkü iyi talihin kendisi sonsuz bir göreceliliktir. Bize talihsizlikte de mutlu olmayı öğretiyor.

Yazdığım küçük yorumlara bak; bunları Balle'nin ders kitabı konusunda notlar olarak düşün. Bunların herhangi bir sonucu yok; ama konusunda saygı göstermeni umduğum bir uzmanlıkları var. Yoksa bu uzmanlığımı kötüye kullanıyor, bu hesaplaşmaya uygunsuz bir şekilde kendi resmî konumumu karıştırıyor ve taraf gibi değil de yargıç gibi davranıyor gibi mi görünüyorum? Böyle bir savı mutlulukla reddediyorum; ben sana karşı çıkan taraf bile değilim. Çünkü bir yandan estetiğin sana onun avukatı olarak hareket etme yetkisi verebileceğini kabul ettiğim gibi, kendimin de etik namına konuşmak için gerekli niteliklerden çok uzak olduğumu doğruluyorum. Ben yalnızca tanığım ve bu tanıklık da, deneyim sahibi olduğu bir konuda konuşan kimsenin daima bir uzmanlığa sahip olması anlamında bu mektubun bir uzmanlığı olmasından kaynaklanmaktadır. Ben yalnızca tanığım ve sana yasal usule uygun şekilde tanıklık yemini ediyorum.

Hizmetimi yargıç olarak yerine getiriyorum. Böyle bir mesleğe sahip olduğuma memnunum. Bu mesleğin benim yeteneklerimle ve tüm benliğimle uyumlu olduğuna inanıyorum ve benim gücümü kullanmamı gerektirdiğini biliyorum. Kendimi bu mesleğe göre gittikçe daha fazla şekillendiriyorum. Karımı seviyorum ve evimde mutluyum. İşim benim için önemli ve ayrıca başkaları için de önemli olduğunu düşünüyorum. Ancak başkaları için önemini tamamen belirleyemem ve ölçemem. Başkalarının kişisel yaşamının benim için önemli olması beni mutlu ediyor ve bütün yaşam görüşüm bakımından sempati duyduğum kişiler için arzu

ve umut besliyorum. Ülkemi seviyorum; başka bir ülkede yetişmeyi hayal bile edemiyorum. Düşüncelerimi özgürleştiren ana dilimi seviyorum; bu dilin dünyada söylemek istediklerimi ifade etmek için mükemmel bir araç olduğunu görüyorum. Bu yüzden yaşamım benim için o kadar önemli ki, yaşamımla mutluyum ve ondan razıyım. Bu arada daha yüksek bir yaşam sürüyorum ve dünyevî ve ev içindeki varoluşumun gereği nefes alırken, zaman zaman bu yüksek yaşamı içime çektiğimde, kendimi kutsanmış sayıyorum ve sanat ve inayetin benim için bir araya geldiğine inanıyorum. Bu yüzden varoluşu seviyorum; çünkü çok güzel ve umut etmek çok daha güzel.

İşte benim tanık ifadem. Eğer bu ifademi sunup sunmamada kuşku içinde olsaydım, bunun nedeni senin için kaygılanmam olacaktı. Çünkü yaşamın tüm sıradanlığı içinde bu kadar güzel olabileceğini duymanın seni incitmesinden korkuyorum. Ancak tanıklığımı kabul et, bunun sana vereceği küçük acıya katlan, ama aynı zamanda üzerinde mutluluk verici bir etki yapmasına da izin ver. Bu tanıklığımda yaşamının maalesef yoksun bulunduğu bir özellik var: güvenilirlik. Yaşamını bu tanıklığın üstüne güvenle inşa edebilirsin.

Son zamanlarda karımla sık sık senin hakkında konuşuyorum. Sana gerçekten çok düşkün ve onun duygularına bu açıdan sempati duyuyorum. Çünkü onun sana nazikçe eğilim göstermesinin bir nedeninin, sendeki zayıflığı görmesi olduğuna inanıyorum. Karım sende estik olanın bir ölçüde kadınlık olduğunu açıkça görüyor. Kendini herhangi bir kimseye teslim edemeyecek kadar aşırı gururlusun. Karım senin gururdan etkilenmiyor; çünkü gerçek anlamda en yüce özelliğin kişinin kendisini başkalarına adayabilmesi olduğunu düşünüyor. Belki inanmayacaksın ama, ona karşı seni savunuyorum. O, senin gururun nedeniyle

herkesi reddettiğini düşünüyor. Ben ise pek öyle olmadığını, senin insanları sonsuz anlamda reddettiğini, ruhunun sonsuzluk için mücadele etmesinin verdiği huzursuzluğun seni insanlara karşı adaletsiz davranmaya ittiğini açıklamaya çalışıyorum. O bunu anlamayı reddediyor ve böyle davranmasını anlayabiliyorum; çünkü onun kadar kendi halinden memnun olan birisi –onun ne kadar kolay memnun olduğunu, diğer konuların yanı sıra, benimle olmaktan tarif edilemez derecede mutluluk duymasından çıkarabilirsin- sözkonusu olduğunda, seni suçlamamak çok güç. Gördüğün gibi benim evliliğim de kendi çatışmasını yaşıyor ve bir bakıma bunun suçlusu sensin. Bunu (elbette) aşacağız ve benim tek umudum senin bir daha hiçbir zaman başka bir evlilik mücadelesinin nedeni olmaman. Ancak karımla aramızdaki anlaşmazlıkta karar vermemize sen yardım edebilirsin. Sakın senin sırlarımıza burnunu sokmanı istediğimi düşünme; ama sana soracak tek bir sorum var. Öyle sanıyorum ki kendini aşırı derecede özgür hissetmeksizin buna yanıt verebilirsin. Bana dürüstçe ve kaçamaksız yanıt ver: yalnız kaldığında gerçekten gülüyor musun? Ne demek istediğimi biliyorsun. Elbette tek başınayken hiç yada sık sık gülüyor musun diye sormuyorum. Benim sorduğum bu yalnız gülüşün seni tatmin edip etmediği. Eğer tatmin etmiyorsa, bugünün kazananı benim ve eminim karımı ikna edebilirim.

Şimdi senin yalnızken zamanını gülerek geçirip geçirmediğini bilmiyorum. Yine de böyle yapmanın oldukça tuhaf olacağını düşünüyorum. Yaşamın seni yalnız kalmaya gereksinim hissettirecek yönde gelişmiş olabilir; ama benim anladığım kadarıyla gülmeye gereksinim hissettirmiyor. Hatta en gelişigüzel gözlem bile, senin yaşamının olağandışı bir standarda göre planlandığını gösteriyor. Hazır yolları izlemek yerine, kendi yolunda gitmeyi tercih etmekten memnun görünüyorsun. Genç bir adamda belli derece-

de maceraperestliği herkes kolaylıkla hoşgörebilir; ama bunu normal ve gerçek kılmanın belli bir üstünlük gerektirmesi ayrı bir meseledir. Bu şekilde doğru yoldan sapmış kişiye şu şekilde haykırmak zorunluluk gibi görünüyor: 'Sonu(nu) düşün'. Burada 'son' sözcüğü, kişinin en güç görevi olmasa bile, ölüm anlamına gelmez, yaşam demektir. Bu (son) anın yaşamaya başlamanın gerçek soru haline geldiği an olduğunu açıklamak gerekir ve bu yüzden kişinin kendini tekrar bir araya toplamasının en büyük güçlük olması nedeniyle, kişinin kendisini parçalamaya zorlanması en tehlikeli şeydir. evet, kendini toplama o kadar büyük bir telaş ve hızla yapılmalıdır ki, kişi her şeyi toplayamaz ve sıradan bir kişi olmak yerine, insanlığın kusurlu bir örneği haline gelir.

Ortaçağda bu konu farklı şekilde ele alınırdı. Kişi yaşamının gelişimini aniden yarıda keser ve bir manastıra kapanırdı. Yanlış olan, manastıra kapanmak değil, bu adımla ilişkili hatalı anlayıştır. Kendi adıma söylemem gerekirse, bu kararı veren kişiyle gayet güzel uzlaşabilirim. Gerçekten de bu adımda oldukça çekici bir şeyler görüyorum. Ancak öbür yandan bu adımı atandan bunun ne anlama geldiğini açıkça bildiğinden emin olmasını isterim. Ortaçağda manastırı seçmenin sıradan olmayanı seçmek ve sıra dışı bir kişi haline gelmek olduğu düşünülürdü. Kişi manastırın tepesinden aşağıya, sıradan insanlara, gururla ve neredeyse şefkatle bakardı. Elbette böylesine makul bir bedelle sıra dışı bir adam haline gelmenin mümkün olduğu bu dönemde, insanların manastıra akın etmesi şaşırtıcı değildir. Ancak tanrılar sıradan olmamayı ucuza satmaz. Eğer yaşamdan inzivaya çekilenler kendileri ve başkalarına karşı dürüst ve samimi olsalardı, eğer insanoğlunu başka her şeyden çok sevselerdi, eğer bunda yatan tüm güzelliği tutkuyla hissetselerdi, eğer kalpleri insanlığa karşı gerçek, derin duyguyu tanımamış olsaydı, belki o zaman yine manastırın yalnızlığına çekilebilirlerdi. Ama

o zaman, kendilerinin diğerlerinden daha az mükemmel olmaları hali hariç, sıra dışı bir adam haline geldiklerini aptalcasına düşünmeyeceklerdi. Sıradana yukarıdan şefkatle bakmayacaklar, onlara sempati ile bakacaklardı. Onların, kendilerinin yapamadığı şekilde, güzeli ve yüceyi mükemmelleştirmede başarılı olmalarından dolayı, mutluluk duyacaklardı.

Çağımızda manastır yaşamının değeri azaldı; bu yüzden tüm varoluşla, tüm evrensel insanla açıkça ilişkilerini koparan birisini görmek çok nadir bir olay. Öbür yandan eğer bir kimse insanlar hakkında biraz bilgi sahibi ise, zaman zaman manastır teorisini gayet canlı bir şekilde akla getiren bireysel bir sapkınlıkla karşılaşması mümkündür. Kayıtlara geçmesi için, şimdi sıradan bir adama ilişkin kendi görüşümü açıklayacağım. Gerçek anlamda sıra dışı adam gerçekten sıradan olan adamdır. Bir birey, yaşamında evrensel insanı ne kadar çok gerçekleştirebilirse, o kadar sıra dışıdır. Evrenselliği ne kadar az üstlenirse, mükemmelliği de o kadar azdır. (Bu durumda da) sıra dışı olabilir, ama bu sıra dışılık iyi anlamda değildir.

Bu yüzden herkese yüklenen görevini –kendi bireysel yaşamında evrensel insanı ifade etme görevini- gerçekleştirmek isteyen bir kişi, güçlüklerle boğuşacaktır. Peki evrenselin bir kısmını kendi yaşamında gerçekleştiremiyorsa, ne yapacaktır? Eğer manastır teorisi yada ona oldukça benzeyen bir estetik görüş aklını karıştırırsa, mutlu olacaktır. Çünkü daha başından itibaren tüm yönleriyle kendisinin bir istisna, sıra dışı bir kişi olduğunu hisseder. Bu durum onu gururlandırır; kanadında bir kızıl tüy gördüğünde, başka hiçbir bülbülde olmadığı için gururlanan bülbül kadar çocuklaşır. Peki öbür yandan bu kişinin ruhu evrensel aşkıyla asilleşse, insanın bu dünyadaki varoluşunu sevse, o zaman ne yapacaktır?

Öncelikle bunun ne kadar doğru olduğu konusunda düşünecektir. Bu kusur için kendisini suçlayabilir yada gayet masumca sahiplenebilir. Ama her iki halde de evrenseli gerçekleştiremediği gerçeği ortada duracaktır. Eğer insanlar genel olarak kendilerinin daha canlı şekilde bilincine varmış olsalardı, o zaman belki de bir çoğu aynı sonuca ulaşacaktı. Bu kişi ayrıca tembellik ve korkaklığın insanı, bunun doğru olmasını istemeye iteceğini bilecek ve evrenseli özgüne dönüştürerek ve evrensele ilişkin soyut bir olasılığı koruyarak, bunun hiçbir sonuç doğurmayacak bir şeye dönüştürülmesi zahmetine katlanacaktır. Çünkü böyle bir yerde evrensel bulunmaz ve özgünde evrenseli veya yalnızca özgünü görmek bana, benim bilincimin enerjisine, bağlıdır.

Belki de böyle düşünme ona yeterli gelmeyecek ve deneme yapma riskini alacaktır. Deneyin de onu aynı sonuca götürmesi halinde, gerçeğin kendi üzerinde daha empatik izlenim bırakacağını ve eğer kendisine iyilik etmek istiyorsa, her zamankinden daha çok inildemesine yol açacağı için, bu denemeyi tamamen terk etmesinin daha iyi olacağını fark edecektir. Özgün olan hiçbir şeyin evrensel olmadığının farkına varacaktır. O zaman kendisini kandırmamak için, özgünü evrensele dönüştürecektir; özgünde evrenselin daha çok varolduğunu görecektir; çünkü özgün onun için evrenseldir. Özgünün yardımına koşacak ve ona da evrensel gibi önem verecektir. Sonra deneyin başarısız olduğuna dikkat edecek, her şeyi ayarlayarak kendisini yaralayanın özgün değil evrensel olmasını sağlayacaktır. Aklının karışmaması için kendisini dikkatle özleyecek, böylece özgünün onu yaralamaya gelmesine izin vermeyecektir. Çünkü özgün çok hafif yaralayacak ve kişi kendisini o hafif yarayı almak için aşırı derecede baskı yapan bir tarzda sevecektir. Evrenseli ise, bu işten yarasız kurtulmak için, özgünle değiştirmek isteyecek kadar aşırı bir samimiyet-

le sevmektedir. Özgünün güçsüz reaksiyonuna gülmemek için ihtiyatlı davranacaktır; özgün kendisini zorlasa da, meseleye sorumsuzca bakmamak için özen gösterecektir; özgünün onun için, kendi içinde duyduğundan daha büyük bir dost olduğu yönünde tuhaf bir yanlış anlayışın onu oyalamasına izin vermeyecektir. Böyle yapmakla, sakin bir şekilde acıyı karşılamaya gidecektir. Bilinci ne kadar sarsılsa da, asla vazgeçmeyecektir.

Buna göre evrenseli gerçekleştirmemesi, tam da bu kişinin istediği şeydir; o zaman bir anlamda, eğer kendisi yüce gönüllü birisiyle, bu durum onu memnun edecektir. Sonra da şöyle diyecektir: 'mümkün olan en olumsuz şartlar altında savaştım. Özgünle savaştım, arzumu düşmanın yanına verdim ve onu tamamlamak için özgünü evrensele dönüştürdüm. Tüm bunların benim için yenilgiyi daha da ağırlaştırdığı doğrudur; ama aynı zamanda bilincimi güçlendirecek, ona enerji ve berraklık kazandıracaktır'.

Böylece kişi kendisini bu noktada evrenselden kurtarmıştır. Böyle bir adımın ne anlama geldiği konusunda bir an bile kafası karışmaz. Çünkü yenilgiyi tamamlayan ve ona anlam kazandıran kendisidir. Zira kendisinin nerede ve nasıl güçsüz olduğunu biliyordu ve yaralanmaya kendisi neden oldu; aksi halde özgün kendi başına yapamazdı. Sonra evrensele ait olup onun gerçekleştiremeyeceği bir şey olduğu konusunda güvence verilecektir. Ancak bu güvenceyle iş bitmeyecektir; çünkü ruhunda derin bir hüzün doğacaktır. Onun gerçekleştiremeyeceği bu şeyi gerçekleştireceği kesin olan başkalarında mutluluğu bulacaktır; bunun ne kadar güzel olduğunu belki o başaranlardan daha iyi görecektir. Ama yine de o, korkakça ve keyifsizce değil, derinden ve dürüstçe hüzün duyacaktır. Ve şöyle diyecektir: 'Herşeyden önce, ben evrenseli seviyorum. Eğer evrenseli gerçekleştirmekle ona tanıklık etmek diğerlerinin güzel payına düşmüşse, olsun, ben de kendi

hüznüme tanıklık ederim ve ne kadar derin bir hüzün duyarsam, tanıklığım da o kadar önem kazanır'. Ve bu hüzün güzeldir; kendisi evrensel bağlamda insanın, insanın içindeki kalbin atışının ifadesidir ve kişiyi evrensel ile uzlaştıracaktır.

Elde ettiği bu güvenceye rağmen, kahramanımız hâlâ tatmin olmamıştır; çünkü kendi üstüne çok büyük bir sorumluluk aldığını düşünmektedir. 'Bu noktada' der, 'kendimi evrenselin dışına koydum; kendimi evrenselin sağladığı rehberlik, güvenlik ve teminattan yoksun bıraktım. Herhangi bir sempati görmeden, tek başıma duruyorum; çünkü ben bir istisnayım'. Ancak bundan dolayı korkak ve teselli edilemez hale gelmeyecektir; kendi yalnız yolunda vakarla yürüyecektir. Çünkü yaptığının doğruluğunun kanıtını elde etmiştir: acısını yaşamaktadır. Bu adıma ilişkin olarak muğlak da davranmayacaktır; her an sunabileceği bir açıklaması vardır. Hiçbir kargaşa onun kafasını karıştıramaz, düşüncesizleştiremez. Gecenin bir yarısında uyansa bile, yine de anında her şeyin açıklamasını kendisine yapabilir. Kendi payına düşen yetiştirme tarzının zor olduğunu hisseder. Çünkü kişi evrenselin dışına düştüğünde, evrensel acımasız bir terbiyecidir. Sürekli olarak kahramanımızın tepesinde adalet kılıcını sallar ve şöyle der: Neden dışarıda olmak istiyorsun?' ve hatta 'bu benim hatam değil' diyerek, bundan dolayı kahramanımızı suçlar ve ondan istemlerde bulunur. Bu nedenle kahramanımız zaman zaman aynı noktaya dönecek ve tekrar tekrar kanıt üretecektir ve bu neşe içinde böylece sürecektir. Güç yoldan kazandığı inancında direnecek ve şöyle diyecektir: 'güvendiğim son kaynağımda haklı bir rasyonalite vardır ve evrenselin şefkatine güveniyorum; çünkü bana adalet gösterecek kadar şefkatlidir. Çünkü hata yaptığımda hak ettiğim cezayı çekmek çok korkunç olmayacaktır. Ama hatayı hiç kimsenin ceza-

landırılmayacağı şekilde yapabilirsem, cezalandırılmam korkunç olacaktır ve kalbimdeki aldanışı ıstırap ve dehşetle uyandırırsam korkunç olmayacaktır; ama kalbimi başka hiç kimsenin uyaramayacağı şekilde aldatırsam yine korkunç olacaktır'.

Ancak tüm bu mücadele, dehşetinden en azından bir tanım oluşturabileceğim bir çiledir. Bu yüzden insanlar sıradanlıktan çıkıp bir şeyler olmaya çok istekli olmamalıdır. Çünkü böyle olmak kişinin kendi keyfî arzusunun kaprisinin tatmininden başka bir anlam da taşımaktadır.

Öbür yandan ıstırap içinde kendisinin sıradan olmadığına inanan kimse, böyle olmaktan duyduğu hüzün yoluyla yeniden evrenselle uzlaşır. Günün birinde ona acı veren ve kendi göründe küçülten şeyin, onun varlığını yeniden yücelten ve daha asil bir bağlamda sıra dışı insan haline getiren neden olduğunu gördüğünde, yeniden neşeyi yaşayabilir. Alan olarak kaybettiğini belki de içsel yoğunlukla kazanır. Yaşamı evrenseli aynı şekilde yansıtan her kişi, yalnızca bu nedenle sıra dışı değildir; çünkü bu önemsizliği putlaştırmak olacaktır. Bir kimsenin gerçekten sıra dışı olarak adlandırılabilmesi için, ilk başta mutlaka sıra dışılığı gerçekleştirdiği yoğun gücü araştırması gerekir. Şimdi hakkında konuştuğumuz kişi bu güce, evrenseli gerçekleştireceği noktalarda sahip olacaktır. Böylece hüznü yeniden kaybolacak, uyuma dönüşecektir. Çünkü şimdi bireyselliğinin sınırlarına ulaştığını anlayacaktır. Her insanın kendisini özgürlüğüyle geliştirdiğini bilecek; ama aynı zamanda insanın kendisini yoktan yaratmadığını, kendi somutluğu içinde görev olarak kendisine sahip olduğunu bilecektir. Bir anlamda herkesin bir istisna olduğunu algıladığı ve aynı şekilde herkesin evrensel bağlamda insan ve bir istisna olduğunu fark ederek, yeniden varoluşla uzlaşacaktır.

Burada sıra dışı insan olmanın ne demek olduğuna ilişkin görüşümü öğrendin. Varoluşu ve insan olmayı, sıra dışı insan haline gelme yolunun kolay veya ayartmalardan uzak olduğuna inanmayacak kadar çok seviyorum. Ama bir kimse bu asil anlamda bile sıra dışı olsa, yine de daima evrenselin tümünün sahibi olmanın daha mükemmel olacağını itiraf edecektir.

Bu yüzden ilişkimizi katı anlamda bu şekilde karakterize edecek kadar ileri gitmeyecek olsam da, selamlarımı al, dostluğumu kabul et. En azından bir zaman gelip, dostum biraz yaşlandığında, bu sözcüğü gerçek anlamıyla kullanmayı umut ediyorum. Benim sempatimden emin olabilirsin. Sevdiğim ve düşünceleri benim fikirlerimde gizli olan kadının selamını da al; benimkinden ayrılamayan selamını da. Ama ayrıca her zaman dostça ve samimi olan onun özel selamlarını da al.

Birkaç gün önce buradayken, büyük olasılıkla böylesine uzun bir mektup hazırlamış olduğunu düşünmemiştin. Senin insanların senin içsel tarihin hakkında seninle konuşmalarından kaçtığını biliyorum. Bu nedenle yazmayı tercih ettim ve seninle bu konuda asla konuşmayacağım. Bu nedenle sana böyle bir mektup yazmam sır olarak kalacak ve bunun senin benimle ve ailemle olan ilişkini değiştirici bir etki yapmasını istemiyorum. İstediğinde bunu engelleyecek erdeme sahip olduğunu biliyorum ve bu yüzden kendin ve benim için bunu yapmanı istiyorum. Hiçbir zaman sana müdahale etmek istemiyorum ve birbirimizi ne kadar sık görsek de, seni uzaktan da sevebilirim. Mizacın, seninle konuşmamın bir yardımı olmayacağına inanmama neden olacak kadar ihtiyatlı. Ama öbür yandan mektubuma önem verilmesini de umut ediyorum. Bu yüzden kendi kişiliğinin kapalı mekanizmasında kendi üzerinde çalışmaya başladığında, benim katkılarımı da araya sokuşturacağım ve bunların da faaliyete katılacağından eminim.

Yazışmalarımız bir sır olarak kalacağına göre; tüm formalitelere uyuyorum: seni önceki kadar sık kendi evimde görmeyi umuyor olmama rağmen, sanki birbirimizden çok uzakmışız gibi sana elveda demek istiyorum.

(Endnotes)

SONNOTLAR:

1 Orijinali 'Hep' olup, 'Yahudiler –kafirler karşısında- kaybettiler' anlamına gelen Hierosolyma est perdita sözcüğünün baş harfleriyle oluşturulduğu ve Yahudilere zulmederken Alman Şövalyelerin attığı çığlık olduğu rivayet edilmektedir. 'Hurrah' m ise Slavca 'Cennete!' deyiminden türetildiği rivayet edilmektedir.

2 Kutsal Kitap, Luka, 8.30: 'İsa ona, "Adın ne?" diye sordu. O da, "Tümen" diye yanıtladı. Çünkü içine bir sürü cin girmişti'. Ayrıca Markos 5.9 ve

3 Kutsal Kitap, Yeşu, 6.4: "Koç boynuzundan yapılmış birer boru taşıyan yedi kâhin sandığın önünden gitsin. Yedinci gün kentin çevresini yedi kez dolanın; bu arada kâhinler borularını çalsınlar".

4 Platon, Parmenides'te (19. Bölüm), içinde bulunulan anı geçmişle gelecek arasındaki sınır olarak tanımlar.

5 P.A. Wolff, Mythologie der Feen und Elfen, Weimar, 1828, İngilizce bir eserden tercüme edilmiş.

6 I. Korintliler, 1.23.

7 Kutsal Kitap, Vaiz, 1.2: 'Herşey boş, bomboş, bomboş!' diyor Vaiz'.

8 Lad gaa (Let (it) go): Bırak gitsin!

9 Goethe, West-östlicher Divan, 'Freiheit'. Kierkegaard bunu Almanca nakletmektedir.

10 "Cılız arzu".

11 Ya/Yada I. Kısım 20 nolu dipnota bakınız.

12 Ya/Yada I. Kısım 14 nolu dipnota bakınız.

13 Danimarka dilindeki Moment burada zamanda bir an anlamına gelen 'moment' ile karıştırılmaması için "unsur" olarak çevrilmiştir. Ancak "tutarsız an" deyimi korunmuştur.

14 Vilhelm'in kişinin kendisini seçmesi kavramında olduğu gibi 'olumlu' özgürlükten farklı olarak 'olumsuz özgürlük' yada iradenin özgürlüğü.

15 Kutsal Kitap, Vahiy, 14.13: "Ruh 'evet' diyor, 'uğraşlarından dinlenecekler. Çünkü yaptıkları onları izleyecek'.

16 Rabbin mideden önce gözleri doyurduğu atasözünden ilhamen.

17 Kutsal Kitap, Matta, 20.3: 'Saat dokuza doğru tekrar dışarı çıktı, çarşı meydanında boş duran başka adamlar gördü'.

19 Horace, Mektuplar I, 46: 'Yoksulluk uçuyor, denizin üzerinden, kayaların üzerinde n ve ateşin içinden'.

20 Yani tıpkı Hegel'in ruh bilimi gibi bir felsefi sistem.

21 nil ad ostentationem, omnia ad conscientiam: 'Görüntü için hiçbir şey yok; her şey vicdan için'.

22 Dingincilik dinî mistisizmin tefekkür ve eylemsizlik içeren bir biçimidir.

23 Kutsal Kitap, Matta, 16.26: "onaylı versiyonunda 'ruhunu kaybederse' denilmektedir.

24 Matta, 12:36: "Söze şunu söyleyeyim, insanlar söyledikleri her boş söz için yargı günü hesap verecekler".

25 Kendisi için bilinçli varlıktır; kendi içinde ise esas varlıktır.

26 Ovid, Metamorphoses, III, 407vd. Sevmeyi başaramayan yakışıklı Narcissus'a Nemesis tarafından bir su kaynağına yansıyan kendi görüntüsü gösterildi. Narcissus bu görüntüye aşık oldu ve adını taşıyan bir bitkiye dönüştürülene kadar bu kara sevdaya tutsak olup kaldı.

27 Kutsal Kitap, I. Samuel, 15:22'den.

28 Kutsal Kitap, Romalılar, 8.16: 'Ruhun kendisi, bizim ruhumuzla birlikte, Tanrının çocukları olduğumuza tanıklık eder".

29 "Tapınağın en kutsal odası" yada 'Kutsalların Kutsalı'.

30 Kutsal Kitap, Matta, 10:37: "Annesini yada babasını beni sevdiğinden çok seven bana layık değildir. Oğlunu yada kızını beni sevdiğinden çok seven bana layık değildir".

31 "Baskı altındaki kilise".

32 Kutsal Kitap, 2. Timoteus, 4,7: 'Yüce mücadeleyi sürdürdüm, yarışı bitirdim, imanı korudum'.

33 Kutsal Kitap, Matta, 23:24: "Ey kör kılavuzlar! Küçük sineği süzer ayırır, ama deveyi yutarsınız!"

34 Hexebrev yada 'cadının sihirli kitabı' birbirine bağlı kesilmiş insan yada hayvan resimleri koleksiyonudur. Sayfaları çevirerek ve farklı parçaları birleştirerek yeni görüntüler elde edilebilir.

35 'Kendini bilir': Delfi'deki mabette kazılı kitabe.

36 'İhtimaller bağlamında'. Aristo'nun felsefesinden bir terim.

37 Kutsal Kitap, Mısır'dan Çıkış, 3:2: "Rabbin meleği bir çalıdan yükselen alevlerin içinde ona göründü. Musa baktı, çalı yanıyor, ama tükenmiyor..."

38 Ademciler (the Adamities) onbeşinci ve onaltıncı yüzyılda Orta Avrupa'da bulunan bir mezhep yada mezhepler. Kendini 'Tanrı'nın oğlu Adem'e benzeten Bohemia'lı Picard tarafından 1400 yılında kurulmuş olup, ilkel masumihet haline bağlıdır. Çıplaklığın yanı sıra karılarını da paylaşıyorlardı ve hayır ve şer arasında bir ayrım olmadığını savunuyorlardı.

39 Danimarka ve Norveç'te ilk okullarda çocuklara ahlâk kitabı olarak okutulan, muhafazakar ilahiyatçı Piskopos Nicolaj Edinger Balle'nin (1744-1816) eseri.

40 Dipnot 6'ya bakınız.

41 'Daha fazla uğraşmaksızın'

42 'Tanrı tarafından eğitilen'

43 Dipnot 12'ye bakınız.

44 'Konuş, ta ki seni görebileyim'.

45 12 nolu dipnota bakınız.

46 Sırlar (mysteries) Yunan tanrıları namına arınmayı amaçlayan gizli kültlerdi. 'Büyük' sırlar (the Great Eleusinia) Eylül ayında gerçekleşti.

47 Kant'ın 'Kategorik İmperatifi' (buyruğu) yada ahlâkî görevlerin bazı hedeflere bağlı olmayıp mutlak olduğu fikri.

48 Kutsal Kitap, İbraniler, 9:27.

49"Aradığın buradadır'. Horace, Mektuplar, I, 2,29.

SOREN KIERKEGAARD

ETİK-ESTETİK DENGESİ

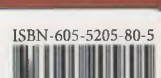
KİŞİLİĞİN GELİŞİMİNDE

Ve şimdi beni yanlış anlama. Kişinin hüzün duymaması gerektiğini düşünen birisi değilim; bu genel düşünceyi beğenmem ve eğer bir tercih olacaksa, hüznü tercih ederim. Ben de hüzünün güzel olduğunun bilincindeyim ve gözyaşlarında cesaret vardır. Ama aynı zamanda kişinin umudu olmadığı zaman hüzün duymaması gerektiğini de biliyorum. Bu durum aramızda hiçbir zaman ortadan kaldırılamayacak mutlak bir zıtlık oluşturuyor. Ben estetik kategorilerde yaşayamam; en kutsal saydığım şeylerin yok edildiğini hissederim. Benim daha yüksek bir ifadeye ihtiyacım var ve bunu etik sağlıyor. Ve işte hüznün ilk olarak kendi gerçek ve derin anlamını kazandığı yer burasıdır. Şimdi söylemek üzere olduğum şey, seni şok etmesin; bunu bana karşı kullanma: kendilerine katlanacak kahramanlar gerektiren hüzünlerden söz ederken, çocukları örnek göstereceğim.

Araf | ARAF YAYINLARI
Topkapı Mah. Kahılbağı Sk. No: 49/A Topkapı / İst
Tel: 0212 524 75 24 / 521 91 13 Fax: 0212 521 90 86

ISBN-605-5205-80-5

t10